

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Diplomová práce

Bc. Marek Cimpl

**Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Cesta k oknu
Pražského hradu a odtud ke slávě**

William Slavata of Chlum and Košumberk. Lifeway to the window of Prague
Castle and from there to glory

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. Mgr. Marie Šedivá Koldinská, Ph.D.

Poděkování:

Děkuji touto cestou paní doc. Mgr. Marii Šedivé Koldinské, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při vypracování této diplomové práce. Chtěl bych také poděkovat pracovnícím SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec za vstřícný přístup a bezproblémové poskytnutí archivních materiálů potřebných k výzkumu osobnosti Viléma Slavaty. Na závěr bych chtěl poděkovat své rodině, která mě v průběhu práce podporovala.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Kolíně, dne 11. srpna 2016

.....

Bc. Marek Cimpl

Klíčová slova (česky):

Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka; výchova; majetek; kavalírská cesta; konverze; sňatek; zahraniční cesta; úřad; defenestrace

Klíčová slova (anglicky):

Wiliam Slavata of Chlum and Košumberk; education; property; gentlemanly path; conversion; marriage; foreign path, office, defenestration

Abstrakt (česky):

Hlavním tématem této práce je Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Nejdůležitější informace o jeho životě a kariéře v řadě významných zemských i dvorských úřadů jsou shrnuty již v úvodu mé práce, která je strukturována do pěti hlavních kapitol. Třetí kapitola, následující po úvodu, soupisu podkladové literatury a vysvětlení stěžejních pojmů, popisuje samotný rozvoj významného panského rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka, jehož počátky sahají podle nejstarších písemných pramenů na přelom 11. a 12. století. Historii Slavatů z Chlumu a Košumberka jsem navíc zasadil do hlubších geografických souvislostí detailním popisem rodových sídel v zemích Království českého. Čtvrtá kapitola je již věnována samotné osobnosti Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka, jehož život zároveň ilustruje dějiny každodennosti představitele české vysoké šlechty. Pro větší názornost jsem na závěr zařadil kapitolu, která se zabývá obrazem života hraběte Slavaty a nejvýznamnějšími událostmi této éry v umění.

Abstract (in English):

The main topic of the thesis is William Slavata of Chlum and Košumberk. The most important information about his life and career in many significant provincial and royal offices is summarized at the beginning of my thesis, which is divided into five chapters. The third chapter, which follows after the introduction, list of sources of literature and explanation of key terms, describes the development of a prominent clan of Slavata of Chlum and Košumberk, whose origins according to the oldest historical sources can be traced back to the turn of the 11th century. Moreover, I linked the history of Slavata of Chlum and Košumberk clan with geographical context by adding detailed description of clan residences in the Kingdom of Bohemia. The fourth chapter deals with Vilém Slavata of Chlum and Košumberk himself, illustrating the everyday life of a high nobility representative. The fifth chapter gives information on the picture depicting the life of Count Vilem Slavata as well as other important events of this era in art.

Obsah

1	ÚVOD.....	12
1.1	VILÉM SLAVATA	13
2	LITERATURA A ZÁKLADNÍ POJMY K VÝZKUMU OSOBNOSTI VILÉMA SLAVATY	19
2.1	SOUPIS DOSAVADNÍ LITERATURY	19
2.2	ZÁKLADNÍ POJMY UŽITÉ V PRÁCI	20
2.2.1	<i>Konverze</i>	20
2.2.2	<i>Zemské a dvorské úřady</i>	21
2.2.2.1	Zemské úřady	21
2.2.2.2	Dvorské úřady.....	23
2.2.3	<i>Kavalířská cesta</i>	24
2.2.4	<i>Defenestrace</i>	24
3	SLAVATOVÉ Z CHLUMU A KOŠUMBERKA	26
3.1	VÝZNAMNÍ PŘEDSTAVITELÉ RODU	26
3.1.1	<i>Počátky rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka</i>	26
3.1.2	<i>Jindřich Michal Slavata a Smiřičtí</i>	38
3.1.3	<i>Sourozenci Viléma Slavaty</i>	40
3.1.4	<i>Potomci Viléma Slavaty</i>	40
3.1.4.1	Adam Pavel Slavata.....	41
3.1.4.2	Jáchym Oldřich Slavata	42
3.1.5	<i>Vnuci Viléma Slavaty</i>	43
3.1.5.1	Ferdinand Vilém Slavata	43
3.1.5.2	Jan Jiří Jáchym Slavata	44
3.1.5.3	František Leopold Vilém Slavata	44
3.1.5.4	Jan Karel Jáchym – poslední z rodu Slavatů	45
3.1.6	<i>Slavatovské dědictví</i>	46
3.1.6.1	Panství Jindřichův Hradec.....	46
3.1.6.2	Panství Kardašova Řečice a Červená Lhota.....	46
3.1.6.3	Panství Stráž a Žirovnice	47
3.1.6.4	Panství Nová Bystřice a Chlum	47
3.1.6.5	Panství Telč, Kunžak, Studená.....	47
3.2	RODOVÁ SÍDLA SLAVATŮ Z CHLUMU A KOŠUMBERKA	47
3.2.1	<i>Střední a východní Čechy</i>	47
3.2.1.1	Chlum.....	47

3.2.1.2	Košumberk.....	49
3.2.1.3	Kostelec nad Černými Lesy	52
3.2.1.4	Čestín Kostel	53
3.2.1.5	Chrast.....	53
3.2.1.6	Chroustovice	54
3.2.2	<i>Jižní Čechy</i>	54
3.2.2.1	Jindřichův Hradec	55
3.2.2.2	Telč	57
3.2.2.3	Nová Bystřice	57
3.2.2.4	Chlum u Třeboně	58
3.2.2.5	Červená Lhota.....	58
3.2.2.6	Stráž nad Nežárkou.....	58
3.2.2.7	Žirovnice	58
3.2.3	<i>Praha</i>	59
3.2.4	<i>Přehledová mapa sídel rodu Slavatů</i>	60
3.3	ERB SLAVATŮ Z CHLUMU A KOŠUMBERKA.....	60
3.4	RODOVÉ ZÁZEMÍ JAKO VÝCHODISKO PRO VILÉMOVU KARIÉRU.....	63
4	VILÉM SLAVATA Z CHLUMU A KOŠUMBERKA.....	65
4.1	MLÁDÍ	65
4.2	CÍSAŘSKÝ ÚŘEDNÍK	78
4.3	BOJ O DĚDICTVÍ PO ROŽMBERCÍCH	86
4.4	CESTA K DEFENESTRACI	87
4.5	STAVOVÉ V KANCELÁŘI	89
4.6	DEFENESTRACE	90
4.7	U PANÍ POLYXENY	92
4.8	CESTA DO EXILU A POBYT V BAVORSKU	94
4.9	ZAPOJENÍ DO KONFISKACÍ.....	97
4.10	JINDŘICHŮV HRADEC ZA POVSTÁNÍ.....	98
5	DRUHÝ ŽIVOT VILÉMA SLAVATY Z CHLUMU A KOŠUMBERKA .	100
5.1	UMĚLECKÉ ZOBRAZENÍ DEFENESTRACE	102
5.1.1	<i>Výtvarné umění</i>	102
5.1.2	<i>Defenestrace ve filmu</i>	107
5.2	DIVADELNÍ HRA O VILÉMU SLAVATOVÍ	107
5.3	DALŠÍ POVĚSTI O SLAVATECH	108
5.3.1	<i>Pověst o Kacafírkovi</i>	108
5.3.2	<i>Pověst o hraběti ve vlčí jámě</i>	108

5.4	ZÁVĚR.....	109
6	ZÁVĚR	110
7	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	114
7.1	ARCHIVNÍ FONDY.....	114
7.2	VYDANÉ PRAMENY.....	114
7.3	LITERATURA	115
7.4	HRANÉ FILMY	121
8	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	122

Předmluva

Cílem této diplomové práce je přiblížit osobnost Viléma Slavaty. Jako představitel české vysoké šlechty si vydobyl slávu na poli politickém i uměleckém, jeho život by proto neměl být spojován jen s jednou památnou událostí té doby - tzv. defenestrací. Práce bude vymezena na jedné straně Slavatovým narozením roku 1572 a na straně druhé rokem 1622, kdy se Slavata po porážce stavovského povstání vrací do Čech; bude tedy programově mapovat tu část jeho životního příběhu, která je tradičně ve stínu jeho pobělohorského vzestupu, přesto však představuje jednak klíčovou přípravnou fázi jeho pozdější kariéry, jednak plnohodnotný život předbělohorského šlechtice, formovaný snad všemi stěžejními událostmi, vlivy a fenomény, které tato doba přinášela.

Úvodní kapitola shrnuje celý život Viléma Slavaty. Ve druhé kapitole zrekapituluji dostupnou literaturu a prameny k výzkumu osobnosti Viléma Slavaty. V druhé části této kapitoly vysvětlím hlavní pojmy (konverze, kavalírské cesty, zemské úřady, defenestrace atd.), na jejichž základě lze život hraběte Slavaty mapovat. Třetí kapitola je věnována rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka. V první části kapitoly zaměřím svou pozornost na členy rodu Slavatů. Přibližuji zde osudy jednotlivých Vilémových předků a potomků. Rodokmeny užívané v této kapitole jsou sestaveny na základě internetového genealogického přehledu.¹ V jednotlivých tabulkách tučně zvýrazněné osoby jsou představitelé hlavní rodové linie Slavatů z Chlumu a Košumberka. V druhé části kapitoly popisují sídla, která rod Slavatů ve své historii držel. Třetí závěrečná část je pak zaměřena na vývoj rodového erbu. Za inspirující považuji vzestup málo významného panského rodu, jehož členové se postupně vypracovali mezi přední osobnosti české aristokracie a z jejichž řad mohla vzejít osobnost tak důležitá pro budoucí vývoj Království českého, jako byl Vilém Slavata. Čtvrtá kapitola je pro celou práci stěžejní. Zde analyzuji osobnost Viléma Slavaty od narození v roce 1572 do roku 1622, kdy se Slavata vrátil z bavorského exilu do Jindřichova Hradce. Kapitola mapuje život hraběte Slavaty a zasazuje ho do kontextu s událostmi, na kterých měl aktivní podíl. Je zde popsána výchova v mládí, první kavalírská cesta, konverze, druhá kavalírská cesta, sňatek s Lucií Otýlíí, zemské a dvorské úřady, které Vilém zastával, moravská jednání, která předcházela událostem vedoucím k Libeňskému míru, spor o Majestát, vpád pasovských, okolnosti volby Ferdinanda II. českým králem, spor o dědictví po Rožmbercích, defenestrace a v závěru kapitoly pobyt v exilu. V páté

¹ <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/slavata1.html>; <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/slavata2.html>

závěrečné kapitole se zaměřuji na druhý život historické osobnosti. Na základě dostupné beletrie, uměleckých děl, divadelní a filmové tvorby se snažím ukázat, jakým způsobem byl Vilém Slavata reflektován mimo odbornou sféru.

Z již zmíněného vyplývají hlavní cíle mé práce. Rád bych poupravil názor na muže, jehož jméno se v myslích mnohých Čechů pojí pouze s neslavným pádem z okna české kanceláře do hradního příkopu v průběhu tzv. defenestrace. Mým záměrem bylo rovněž představit skrze jeho život dějiny každodennosti představitele vysoké aristokracie v rozporuplné době, která se odrazila v mnoha sférách umění.

1 Úvod

Ústřední postavou diplomové práce je osobnost Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka. Z rodu pánů z Chlumu a Košumberka je Vilém bezpochyby nejvýznamnějším. Ve službách habsburských panovníků dosáhl celé řady významných úřadů. Byl maršálkem královského dvora, purkrabím karlístejnským, přisedicím zemského soudu, dvorským sudím, prezidentem české komory, nejvyšším zemským sudím, nejvyšším zemským komorníkem a nejvyšším kancléřem Království českého.

Kromě toho, že byl Vilém Slavata významným politikem, jak dokládají zmíněné úřady, byl také zdatným spisovatelem. Jeho nejznámějším dílem jsou čtrnáctisvazkové paměti *Historické spisování*, z nichž dva díly k vydání připravil Josef Jireček pod názvem *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, vladaře domu hradeckého, pána na Hradci Jindřichově, Stráži, Telči, Žirovnici a Mělníce, nejvyššího dědičného šenka království českého, císařův Ferdinanda II. a III. skutečného tejného raddy a komorníka, rytíře Zlatého rouna*.² Díky péči Josefa Jirečka se dnešní čtenáři mohou seznámit se zápisky z let 1608–1609, 1611, 1615, 1617–1619. Dalším dílem jsou pak zápisy z let 1601–1603, kdy byl Vilém přisedicím zemského soudu. I tato kniha je vydaná a pod názvem *Zápisky Viléma Slavaty z let 1601–1603*³ ji připravil Antonín Rezek. Dalšími díly z pera pana Slavaty byly *Děje království uherského za panování Ferdinanda I.*⁴ a *Apologie jezuitského řádu*,⁵ kterou zamýšlel jako reakci na *Apologii českých stavů*.⁶

I přes skutečnost, že život hraběte Slavaty byl plný na události, které by si zasloužily pozornost nejen odborné veřejnosti, stále na něj mnoho lidí pohlíží pouze jako na osobu, která se stala nedobrovolným aktérem třetí pražské defenestrace.⁷ Takto jednosměrně zaměřený

² Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, Svazek 1.: 1608–1609, 1618–1619*, Praha 1866.

Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, Svazek 2. 1611, 1615, 1617–1619*, Praha 1868.

³ Antonín REZEK (ed.), *Zápisky Viléma Slavaty z let 1601–1603*, Praha 1887.

⁴ Josef JIREČEK (ed.), *Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, Děje království uherského za panování Ferdinanda I., Svazek I. Od Léta 1526–1546*, Vídeň 1857.

⁵ Josef HRDLIČKA, *Slavatova obrana jezuitského řádu a jeho představy o konfesijním uspořádání Čech z počátku dvacátých let 17. století*, *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 225–248.

⁶ Václav ŠUBERT (ed.), *Apologie druhá stavův království Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí spůsobou přijímajících, která, roku 1618 na ospravedlnění Čechův před Evropou od týchž pánův stavův v českém i německém jazyku tiskem vydaná*, Praha 1862, s. 1–463.

⁷ Ačkoli se v řadě odborné literatury můžeme setkat s označením druhá pražská defenestrace, budu v práci uvádět defenestraci jako třetí pražskou. Je to z důvodu, že za první považuji událost z 30. června 1419, která je symbolem

pohled není pochopitelně možné nikdy úplně vyvrátit, přesto je mou snahou ukázat ty kapitoly z Vilémova života, které často stojí ve stínu defenestračních událostí a jeho pobělohorského kariérního vzestupu. V kapitole stručně zrekapituluji celý život Viléma Slavaty.

1.1 Vilém Slavata

Vilém Slavata⁸ se narodil 1. prosince 1572 Adamu Slavatovi a jeho manželce Dorotě Slavatové z Kurcpachu. Adam Slavata sídlil v obci Čestín Kostel a právě na zdejší tvrzi přišel Vilém na svět.

V raném mládí byl Vilém veden bratrskými vychovateli na Čestín Kosteletě, pak ho otec poslal na výchovu do Jindřichova Hradce. Zde na něj dohlížela jeho katolická babička Alžběta Slavatová z Hradce. Prvotní vzdělání mu zajistili místní jezuité a malého Viléma to ovlivnilo na celý život. Dalšího vzdělání se mu dostalo v bratrské škole u strýce na Košumberku.

Po absolvování bratrské školy se navrátil na rodný Čestín Kostel. Matka Dorota roku 1586 zemřela a čtrnáctiletý mladík odchází do Jindřichova Hradce. Mezi lety 1590–1592 studoval v Praze společně se svým bratrancem Jáchymem Oldřichem. Roku 1592 odcestoval na zkušenou do Itálie. Zde navštívil Benátky, Padovu, Florencii, Sienu a Řím. Získal tu mnoho nových vědomostí a kultivované prostředí na něj hluboce zapůsobilo. Po návratu do Hradce se v roce 1597 definitivně rozhodl pro náboženskou konverzi a stal se římským katolíkem.⁹

Na jaře 1598 zahájil druhou kavalírskou cestu v Sasku a přes Nizozemí a Francii dospěl do Anglie. Svou pout' uzavřel v Římě, kde se zúčastnil oslav jubilejního roku 1600.¹⁰ Při návštěvě Říma se setkal s papežem Klimentem VI. a vyprosil si na něm dispens ke sňatku se svou sestřenicí Lucií Otýlíí. Po návratu (1600) ho panovník jmenoval maršálkem královského dvora.

13. ledna 1602 se Vilém oženil se svou sestřenicí Lucií Otýlíí z Hradce. Panu Vilémovi se do budoucna otevřela cesta k zisku velikého majetku a bohatství, které představovalo vlastnictví pánů z Hradce. 24. ledna 1604 zemřel bez dědiců poslední mužský potomek pánů z Hradce Jáchym Oldřich. Univerzální dědičkou se tak stala Lucie Otýlie. Vilém Slavata se stal

vypuknutí husitských válek, za druhou pak akci namířenou proti katolickým konšelům od strany podobojí z 30. září 1483. Logickým vyústěním této mé teorie je pak označení akce proti Slavatovi s Martinicem jako třetí pražská defenestrace.

⁸ Josef DOBIÁŠ, *Vilém Slavata*, Časopis historický 1, 1881, s. 267–309; TÝŽ, *Vilém Slavata*, Časopis historický 2, 1882, s. 34–56.

⁹ Josef JIREČEK, *Přestoupení Viléma Slavaty k církvi katolické*, Časopis katolického duchovenstva 3, 1862, s. 425–434.

¹⁰ Petr MAŤA, *Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta*, Jihočeský sborník historický 66–67, 1998, s. 111–117.

po boku manželky novou vrchností, ale ve věcech majetkových vystupoval pouze jako manžel majitelky panství, což znamenalo, že nakládat s majetkem mohla pouze Lucie Otýlie.

Po sňatku následovala další významná funkce, kterou byl úřad karlštejnského purkrabího. Stalo se tak roku 1604 a Vilém se zařadil mezi nejvyšší zemské úředníky.

V době sporu mezi císařem a králem Rudolfem II. a jeho bratrem arcivévodou Matyášem byl Vilém Slavata poslán na Moravu,¹¹ aby zde jako císařský komisař podpořil moravského zemského hejtmana Ladislava Berku z Dubé.

Když Rudolf II. vydal 9. června 1609 Majestát na náboženskou svobodu, Vilém se spolu s Jaroslavem Bořitou z Martinic otevřeně postavil proti Majestátu. Opakovaným odmítáním platnosti Majestátu si proti sobě do budoucna popudili české nekatolické stavy.

V roce 1611 došlo k vpádu pasovských, byl to poslední pokus císaře Rudolfa II. o udržení trůnu. Snaha byla neúspěšná a novým českým králem se stal Matyáš. Vilém přišel o úřad karlštejnského purkrabího a navíc byl vyšetřován, že měl na akcích pasovských podíl.

Panovník ho jmenoval roku 1611 nejvyšším dvorským sudím, následovala hodnost prezidenta české komory a titul nejvyššího zemského sudího. Významnou roli sehrál Vilém v roce 1617, když se svým vlivem podílel na úspěšné volbě Ferdinanda II. českým králem. Ten ho pak za podporu při volbě jmenoval královským místodržícím.¹²

23. května 1618 se stal společně s Jaroslavem Bořitou z Martinic a písařem Filipem Fabriciem obětí třetí pražské defenestrace. Pád přežil a útočiště našel v paláci Polyxeny z Lobkovic. Zde byl stavy donucen podepsat připravený revers, že se jim nebude mstít a do budoucna se nebude ucházet o žádný úřad. Na jaře 1619 odjel na léčení do Teplic. Zde strávil několik měsíců. Poté, co zjistil, že stavové svrhli Ferdinanda II., rozhodl se pro emigraci. Společně s manželkou se vydali přes Sasko do Bavorska a dočasný domov jim v Pasově poskytl arcivévoda Leopold.¹³ Z exilu v Pasově Vilém čile komunikoval s císařem. Radil mu, že by trestem pro stavy, jejichž porážku očekával, měly být hlavně majetkové konfiskace. Do Čech se rodina vrátila v roce 1622.¹⁴

Vilém byl císařem požádán, aby se stal členem soudního tribunálu, který měl rozhodnout o osudu rebelů na Moravě. Nabídli mu pozici předsedy, ale odmítl. V otázce

¹¹ Kamil KROFTA, *Zápisky Viléma Slavaty o věcech moravských z let 1607, 1608, 1613–1615*, Český časopis historický 16, 1910, s. 44–51.

¹² František ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577–1749*, Sborník archivních prací 17, 1967, s. 580–587.

¹³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 3e, karton č. 18.

¹⁴ František TISCHER, *Slavata po defenestraci*, Český časopis historický 28, 1922, s. 175–185.

konfiskací nebyl Vilém nikterak aktivní.¹⁵ Z konfiskátů se rozhodl koupit pouze jedno panství a to rodový Košumberk. Dále už byl Vilém oceněn pouze finančně.

Období po porážce stavovského povstání bylo pro Viléma vrcholem jeho politické kariéry. V roce 1621 obdržel od císaře Ferdinanda II. hraběcí titul¹⁶ a byl zařazen i mezi říšská hrabata. Byla to odměna za jeho věrnou službu Habsburkům.

V následujícím roce se s rodinou vrátil do Jindřichova Hradce. V dalších letech velkou měrou manželé pomohli k obnově města, které bylo poničeno během válečného stavu.

V roce 1623 se dočkal funkce v zemském aparátu, když mu byla udělena hodnost nejvyššího komorníka Království českého. Hodnost nejvyššího komorníka vykonával Vilém Slavata do roku 1625. V roce 1625 získal Vilém Slavata, spolu s Jaroslavem Bořitou a Adamem mladším z Valdštejna, právo prvního postavení na zemském sněmu hned za knížaty.

Podílel se i na přípravě Obnoveného zřízení zemského, čímž ukázal císař plnou důvěru v jeho schopnosti, bohaté zkušenosti a dobrý úsudek. V téže roce získal pro rod Slavatů dědičný titul nejvyššího číšníka. Slavatové drželi nejvyšší číšnictví až do vymření rodu, kdy ho získali jejich pokračovatelé Černínové z Chudenic. Rok 1627 znamenal pro Viléma Slavatu ještě získání titulu nejvyššího hofmistra. V úřadu setrval jeden rok. Po jmenování nejvyšším kancléřem ho na pozici hofmistra nahradil jeho přítel Jaroslav Bořita z Martinic.

V roce 1628 nastoupil Vilém do úřadu nejvyššího kancléře Království českého, ve kterém setrval až do své smrti v roce 1652. Následujícího roku mu byl udělen titul vladaře domu Hradeckého, což bylo novum, avšak mělo to jasně odkazovat na čestný titul vladaře domu Rožmberského. Na zemském sněmu to znamenalo, že Vilém sám byl na prvním místě hned za knížaty.

V roce 1630 obdržel Vilém od císaře Ferdinanda II. pro sebe a nejstaršího syna Adama Pavla právo palatinátu. To oběma Slavatům přineslo možnost, že na svých panstvích mohli razit mince a udělovat nižší šlechtické tituly.¹⁷

Ve všech svých úřadech věrně sloužil panovnickému domu. V Českém království se Vilém zasloužil o konsolidaci poměrů po stavovském povstání a u dvora působil jako obhájce práv Čech a české šlechty. Proti nekatolíkům na svých panstvích postupoval tvrdě a nekompromisně, ale na rozdíl od jiných šlechticů, kteří sledovali hlavně majetkové zájmy, se

¹⁵ Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1882.

¹⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, listina č. 31 (495); listina č. 35 (499).

¹⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, listina č. 45 (522); sign. III A 3a, kart. č. 17.

Vilém domníval, že jen v rámci katolické církve mohou jeho poddaní dojít spasení. Toho všeho si císař Ferdinand II. a po něm i jeho syn Ferdinand III. cenili natolik, že i přes Vilémův vysoký věk a pozdější snahu odejít z vysoké politiky do ústraní jeho pokusy vždy odmítli. Oceněním za celoživotní služby hraběte Slavaty habsburskému domu byl Řád zlatého rouna, jehož rytířem se stal 28. září 1643 v Zaragoze. Řád mu udělil španělský král Filip IV. a spolu s ním byli odměněni například Jindřich Šlik a Václav Eusebius z Lobkovic.

Závěr Vilémova života poznamenal skon jeho manželky Lucie Otýlie. Na konci života trpěla paní Slavatová častými nemocemi a včas před smrtí sepsala závěť, která měla určit další osudy panství po pánech z Hradce, jejichž byla poslední dědičkou.¹⁸ Dědicem se neměl stát její manžel, ale jejich dva synové – Adam Pavel a Jáchym Oldřich. Vilém měl po smrti Lucie Otýlie získat veškerý majetek do doživotního užívání, ale nesměl ho s nikým vyměnit, prodat či dále zadlužovat. Paní Lucie Otýlie nebyla zrovna zodpovědnou hospodářkou, takže pan Slavata byl povinen zaplatit její dluhy. Obrovskou rodovou doménu, která se nacházela na českomoravském pomezí, rozdělila na dva nedělitelné fideikomisy. Tak měly vzniknout dvě větve rodu hradeckých Slavatů. Hradecké panství s Žirovnicí, Kardašovou Řečicí a Novou Bystřicí měl získat nejstarší syn Adam Pavel a po jeho smrti jeho nejstarší potomek. Druhý fideikomis, který zahrnoval telčské panství a Stráž nad Nežárkou, měl patřit prostřednímu synovi Jáchymu Oldřichovi. Pokud by synové neměli dědice, měl majetek připadnout jinému členovi rodu Slavatů a to za předpokladu, že bude katolického vyznání. Bratři museli také financovat všechny církevní nadace své matky. Nejmladšímu bratrovi Františku Vítovi měli také vyplácet 1500 kop míšenských ročně. Ten kvůli nemoci nezdědil pozemkový majetek, ale měl až do své smrti žít v Hradci na zámku nebo v Klášteríčku. Synům pak byla dána povinnost, aby vzájemnými smlouvami potvrdili matčinu poslední vůli.¹⁹

Lucie Otýlie zemřela 11. ledna 1633 ve Vídni, kam svého manžela často doprovázela a zůstávala tam častěji než na svých panstvích. V době skonu byla ve Vídni sama, protože Vilém zrovna pobýval v Praze a vykonával zde svůj úřad. Zpráva o úmrtí manželky ho zastihla při návratu v Jindřichově Hradci. Cestu do Vídně proto urychlil, aby se postaral o veškeré náležitosti spojené s poslední cestou zemřelé. Po zbytek ledna se za duši paní Lucie konaly mše a držely modlitby. Pohřbena nebyla v Jindřichově Hradci, jak by se mohlo očekávat, ale v Alt

¹⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III B 5a, kart. č. 22, Závěť Lucie Otýlie sepsaná ve Vídni 6. července 1632.

¹⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III C 4a, kart. č. 27; sign. III D 1a, kart. č. 29 a sign. III F 4a, kart. 29, Opisy vzájemných smluv o dodržení závěti Lucie Otýlie.

Öttingu. Toto poutní místo v Bavorsku si hraběnka Slavatová velice oblíbila, když zde po defenestraci s rodinou pobývala v exilu. Pohřbena byla v kapli „Gnadenkapelle“ (Kaple zázračného obrazu). Aby i zde bylo učiněno zadost všem katolickým obřadům za zesnulé, poskytl Vilém zdejšímu kostelu štědrý dar v hodnotě 3 000 zlatých rýnských na zádušní mše.²⁰

Po smrti své paní se Vilém už znovu neoženil. V roce 1637 zemřel císař Ferdinand II. a pan Slavata přesídlil natrvalo do Vídně, aby byl nablízku novému panovníkovi Ferdinandu III. Byl i přes svůj pokročilý věk stále aktivní a císař v něm měl významnou oporu. Povinnosti svého úřadu plnil svědomitě, ale na sklonku života se dělil o práci s Jiřím Adamem z Martinic, který byl synem jeho přítele Jaroslava Bořity. Ve Vídni se doslechl o spisu Jindřicha Matyáše hraběte z Thurnu, který za pobytu ve Stockholmu vydal *Apologii*²¹, ve které vysvětloval své postoje během stavovského povstání. Na spis vytištěný ve švédské metropoli v březnu 1636 zareagoval Vilém dopsáním svých monumentálních *Pamětí*.

V srpnu 1650, tedy necelé dva roky před smrtí, se postaral o to, že obyvatelé Jindřichova Hradce mohli spatřit Palladium země České²² (obraz Panny Marie Staroboleslavské). Nádherný obraz se podařilo získat od Švédů, kteří se ho zmocnili během vpádu do Prahy v roce 1648. Palladium mělo být přeneseno z Vídně zpět do Prahy a jeho cesta měla vést přes Jihlavu. Pan Vilém ovšem požádal Ferdinanda III. a arcibiskupa Arnošta z Harrachu, aby se plánovaná cesta odklonila přes jeho Jindřichův Hradec. Jeho žádosti bylo vyhověno, protože panovník ani církev nemohli prosbu věrného služebníka a podporovatele odmítnout. Slavnostní průvod Palladia vstoupil do města 18. srpna 1650. Slavnostní procesí nesoucí obraz Bohorodičky tvořily hradecké děti, a dále zde byli zástupci městských bratrstev, místní probošt a rodiny zasloužilých měšťanů. Na ochranu obrazu bylo určeno 300 jezdců z řad české i rakouské šlechty. Byla zpívána píseň k oslavě Panny Marie – *Staročeská třidcatina aneb slavnost Nanebevzetí Panny Marie* – jejímž autorem byl jindřichohradecký hudebník, varhaník a skladatel Adam Václav Michna z Otradovic.²³ Ve městě očekával průvod i osmdesátiletý Vilém Slavata. Když se do něj nejvyšší kancléř a vladař domu Hradeckého zapojil, zamířilo se do farního kostela. V něm proběhla bohoslužba a páter Tobiáš Brázda v kázání přivítal

²⁰ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, sign. III A 5a, kart. č. 20, Mešní nadace pro Alt Öttingen z roku 1633 a 1638.

²¹ Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, Praha 2004, s. 117–152.

²² Václav RYNEŠ, *Palladium země České*, Praha 1948.

²³ Zdenka TICHÁ, *Adam Václav Michna z Otradovic*, Praha 1976; Jan MUK, *Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka*, Jindřichův Hradec 1941; Jiří SEHNAL, *Adam Michna z Otradovic – skladatel*, Olomouc 2013.

Bohorodičku zpět v Českém království. Po kázání se Palladium vydalo na další cestu, ale ještě u městské brány vystoupil z davu vybraný mladík, který Panně Marii poděkoval jménem hradecké obce za návštěvu. Obraz byl pak položen na trůn a dopraven do Zámostí, kde na něj čekal ve voze císařský kaplan, který ho na cestě do Staré Boleslavi doprovázel. Staříčský Vilém byl dojat až k slzám a osobně ještě jednou poděkoval Královně nebes za záchranu života při defenestraci. Hradecká jízda pod vedením Adama Pavla Slavaty pak obraz doprovodila na hranici panství v Pohoří. Celá událost byla pod taktovkou vrchnosti a jezuitů a pečlivá režie slavnosti měla za cíl podnítit náboženský cit a víru místních věřících.

Bohatý život pana Viléma Slavaty hraběte z Chlumu a Košumberka se uzavřel ve Vídni 19. ledna 1652. Smrt ho zastihla v jezuitské koleji, kam se v závěru života uchýloval stále častěji. Za místo posledního spočinutí si vybral jezuitský kostel sv. Máří Magdaleny v Jindřichově Hradci. Tento výběr nebyl náhodný, protože o rozvoj tohoto svatostánku se za svého života velmi zasloužil. Místo si vybral už o rok dříve, kdy ve svém testamentu napsal: „tělo mé mrtvé žádostiv jsem a nařizuji o tom, v tom kostelíku v městě Hradci ode mne ke cti a chvále sv. Máří Magdalény vystaveným, v tom sklípku k tomu připraveným, a to bez všelike slavnosti, nádhernosti a bez obzvláštního nad tělem mým kázání a mne po smrti vychvalování v habitu, kterého laici Soc. Jesu užívají, pochováno bylo.“²⁴ Hradečtí jezuité mu jeho poslední přání vyplnili jen zčásti. Byl pohřben v kapli sv. Máří Magdaleny, v hábitu laiků jezuitského řádu, ale jeho pohřeb byla nádherná a velkolepá událost. Naposledy tak ocenili zásluhy dlouholetého dobrodince a mecenáše o rozvoj jejich řádu.

²⁴ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, sign. III A 2a, kart. č. 11, závěť Viléma Slavaty.

2 Literatura a základní pojmy k výzkumu osobnosti Viléma Slavaty

V kapitole se budu zabývat dostupnou literaturou a prameny, na jejichž základě je možno postavu a roli hraběte Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka v historii zkoumat. V druhé části kapitoly pak vysvětlím hlavní pojmy, s kterými budu v průběhu práce operovat a díky nim můžu život pana Slavaty mapovat. Bude se jednat o konverzi, kavalírské cesty, zemské a dvorské úřady a defenestraci.

2.1 Soupis dosavadní literatury

Starší i současná historiografie věnovala a věnuje svou pozornost celé řadě významných osobností z prostředí české aristokracie. Zaměřím-li svou pozornost jen na ty představitele české šlechty, kteří přišli do styku s Vilémem Slavatou, pak i při určitém zestručnění objevím celou řadu monografií o těchto osobách. Pro příklad zde uvedu jen některé. Dnes můžeme číst životopisy Albrechta z Valdštejna od Josefa Janáčka,²⁵ Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic od Marie Koldinské,²⁶ Jindřicha Matyáše Thurna od Miloše Pojara²⁷ a nelze opomenout ani poslední Rožmberky od Jaroslava Pánka.²⁸ Jistě bych našel i další, ale pro ilustraci to postačí.

Pro osobnost Viléma Slavaty zatím monografie chybí. To má za následek, že při zkoumání historické role hraběte z Chlumu a Košumberka nám musí stačit pouze práce Josefa Jirečka²⁹ a nedokončené dílo Josefa Dobíáše.³⁰ Oba autoři ovšem sepsali své publikace již v druhé polovině 19. století a v průběhu 20. století nebyla osobnost pana Viléma v odborné literatuře téměř reflektována.

K lepšímu zkoumání jeho života nám tak dnes mohou posloužit hlavně vydané edice děl, jejichž autorem hrabě Slavata byl. Josef Jireček vydal *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka*.³¹ Jednalo se o dva svazky, přičemž první popisoval události z let 1608–1609, 1618–1619 a druhý 1611, 1615 a 1617–1619. Působení pana Slavaty jako přísedícího zemského soudu nám pak přibližují jeho *Zápisky*,³² které edičně připravil Antonín Rezek. V neposlední řadě pak zmíním edici

²⁵ Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2003.

²⁶ Marie Š. KOLDINSKÁ, *Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic: cesta intelektuála k popravišti*, Praha 2004.

²⁷ Miloš POJAR, *Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu*, Praha 1998.

²⁸ Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové: velmoži české renesance*, Praha 1989.

²⁹ Josef JIREČEK, *Leben des obersten Hofkanzlers von Böhmen Wilhelm Grafen Slavata*. Prag: Verlag der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1876.

³⁰ Josef DOBIÁŠ, *Vilém Slavata*, in: Časopis historický se zvláštním zřetelem k duchovnímu vývoji našeho lidu, Pardubice, 1881–1882; TÝŽ, *Vilém Slavata*, s. 267–309; TÝŽ, *Vilém Slavata*, s. 34–56.

³¹ Josef JIREČEK (ed.), *Paměti 1*; TÝŽ (ed.), *Paměti 2*.

³² Antonín REZEK (ed.), *Zápisky*.

korrespondence, kterou vedl Vilém Slavata s otcem Adamem v době své náboženské konverze. Tu pak v článku *Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem*³³ uveřejnil František Teplý.

V současné době absenci moderní monografie vyvažují jednotlivé studie k segmentům z Vilémova života. Prvním z autorů, kteří věnovali svůj odborný zájem osobě pana Viléma, je Petr Maťa. Již v roce 1998 sepsal článek³⁴ do Jihočeského sborníku historického, ve kterém rekonstruoval druhou kavalírskou cestu pana Slavaty. V témže roce vyšel jeho příspěvek o návaznosti rodu Slavatů na tradiční odkaz Rožmberků a pánů z Hradce.³⁵ V roce 2004 pak autorovi posloužila Vilémova osobnost jako významný zdroj příkladů v knize *Svět české aristokracie*.³⁶

Jako dalšího z historiků pak uvedu Josefa Hrdličku. Josef Hrdlička se věnoval problematice vztahu katolické vrchnosti a nekatolickými poddanými v době složité konfesijní situace. Zmíním zde jeho článek ke Slavatově *Apologii jezuitského řádu*.³⁷

V poslední době se tématu věnoval například Thomas Winkelbauer, který se zasloužil o přiblížení Vilémovy konverze.³⁸

Celkově lze shrnout, že prameny i sekundární literatura ke zpracovávanému tématu jsou dostatečné a umožňují zodpovězení kladených badatelských otázek.

2.2 Základní pojmy použité v práci

V této části kapitoly se zaměřím na pojmy, na jejichž základě budu mapovat život Viléma Slavaty. Prvním z pojmů bude konverze, následovat budou zemské a dvorské úřady, které Vilém vykonával, kavalírské cesta a defenestrace.

2.2.1 Konverze

Náboženskou konverzí se rozumí proces, kdy se jedinec rozhodne přijmout novou víru, případně přejít od vyznání původního k jinému. Vzhledem k vývoji Českého království, který

³³ František TEPLÝ (ed.), *Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem*, Sborník historického kroužku 13, 1912, s. 205–221, TÝŽ (ed.), *Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem*, Sborník historického kroužku 14, 1913, s. 25–41, 171–181.

³⁴ P. MAŤA, *Oslavy*, s. 111–117.

³⁵ Petr MAŤA, *Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998, s. 513–552.

³⁶ Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.

³⁷ Josef HRDLIČKA, *Slavatova obrana jezuitského řádu a jeho představy o konfesijním uspořádání Čech z počátku dvacátých let 17. století*, *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 225–248.

³⁸ Thomas WINKELBAUER, *Kariéristé, nebo zbožní mužové? Konvertité ze šlechtických kruhů v českých a rakouských zemích kolem roku 1600*, in: Eliška Fučíková – Ladislav Čepička (edd.), *Valdštejn. Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?* Praha 2007, s. 62–69; TÝŽ, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, *Český časopis historický* 98, 2000, s. 476–540.

pod vládou Habsburků směřoval a po potlačení stavovského povstání dospěl k jedinému povolenému náboženství, kterým bylo katolictví, převažovali konverze právě k této víře. Konverzi opačným směrem provedl Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic, který v roce 1618 přestoupil k evangelictví. Osoba, která konverzi absolvovala, je nazývána konvertitou. Problematice konvertitů se věnoval Thomas Winkelbauer ve sborníku *Člověk českého raného novověku*³⁹ editorů Václava Bůžka a Pavla Krále. Závěrem uvedu dělení příčin konverze. Všeobecně převládá názor, že ke změně vyznání docházelo z vnitřních nebo vnějších důvodů. Za vnitřní důvody považujeme skutečnou touhu změnit náboženství z osobního přesvědčení, že jen nově přijatá víra je správná a optikou raněnovověkého člověka vedoucí ke spáse duše. Oproti tomu stojí vnější důvody, které znamenaly, že se jedinec rozhodl pro konverzi kvůli snazšímu přístupu do úřadů a zisku majetku. Nelze se ovšem domnívat, že by výsledná konverze vždy přesně dodržovala toto rozdělení. Situace byla mnohem složitější, když šlo často o průnik obou důvodů.

2.2.2 Zemské a dvorské úřady

2.2.2.1 Zemské úřady

Zemští úředníci drželi ve svých rukou výkonnou moc v rámci Českého království. Sbor nejvyšších zemských úředníků se skládal z 12 členů.⁴⁰ Patřil sem nejvyšší purkrabí, zemský hofmistr, zemský maršálek, nejvyšší komorník, nejvyšší zemský sudí, nejvyšší kancléř, dvorský sudí, nejvyšší písař, podkomoří, dva purkrabí karlštejnští a purkrabí kraje hradeckého. Tento výčet platil do vydání Obnoveného zřízení zemského 10. května 1627. V roce 1625 došlo k přenesení korunovačních klenotů z Karlštejna do chrámu sv. Víta, čímž došlo ke ztrátě důležitosti obou karlštejnských purkrabích. V rámci Obnoveného zřízení zemského⁴¹ již byli ze sboru nejvyšších zemských úředníků vypuštěni a jejich místo převzali prezident české komory a prezident rady nad apelacemi.

Na základě smlouvy mezi stavy a králem Vladislavem II. Jagellonským z roku 1497 došlo k dohodě o rozdělení funkcí mezi pány a rytíře. Znamenalo to, že panský stav měl nárok na osm úřadů a rytířský na čtyři. Páni podle smlouvy obsazovali funkce nejvyššího purkrabího, zemského hofmistra, zemského maršálka, nejvyššího komorníka, nejvyššího zemského sudího,

³⁹ Thomas WINKELBAUER, *Konvertita*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 275–296.

⁴⁰ Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*, Praha 2005.

⁴¹ Karel MALÝ, *Česká konfederace a Obnovené zřízení zemské – dvě české ústavy z počátku 17. století*, in: Karel MALÝ – Ladislav SOUKUP (edd.), *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918. Sborník příspěvků*, Praha 2006, s. 30–44.

nejvyššího kancléře, dvorského sudího a jednoho z karlštejnských purkrabí. Zbytek úřadů (nejvyšší písař, podkomoří, druhý purkrabí karlštejnský a purkrabí kraje hradeckého) připadli do správy rytířskému stavu. Městský stav se mohl ucházet pouze o úřad podkomořího, který měl na starost sazení městských rad a to jen za předpokladu, že kandidátem byl měšťan Starého města pražského povýšený do šlechtického stavu.

Podrobněji se teď budu věnovat těm úřadům, které zastával Vilém Slavata. Prvním z nich je purkrabí karlštejnský.⁴² Z historického hlediska se jednalo o správce hradu Karlštejna a jeho okolí. Význam úřadu vzrostl po přestěhování zemského archivu a hlavně korunovačních klenotů na Karlštejn. Za Jiřího z Poděbrad byl zařazen mezi nejvyšší zemské úředníky. Úřad to byl mimořádně výnosný, protože z něj plynulo 8 000 zlatých. Ve funkci vždy byli dva purkrabí, jeden ze stavu panského a druhý rytířského. Plat však vždy pobíral jen déle sloužící. Úřad zanikl roku 1625.

Dalším úřadem byl dvorský sudí.⁴³ Mezi nejvyšší zemské autority byl zařazen až při přepracování Vladislavského zřízení zemského v roce 1549. Byl předsedou dvorského soudu a jeho hlavními úkoly bylo dohlížení nad královskými lény, do roku 1497 i právo odúmrti, v tom roce bylo panovníkem zrušeno, a také vedení desek dvorských při dvorském soudu. Ačkoli byl úřad vůči karlštejnskému purkrabímu na žebříčku výše, svým držitelům přinášel pouze 400 zlatých ročně.

Vilém Slavata byl také prezidentem české komory.⁴⁴ Ta byla založena 25. března 1527 králem Ferdinandem I. Stala se centrálním orgánem finanční správy Českého království a podléhala komoře dvorské. V jejím čele stál do roku 1548 nejvyšší rada, pak už je titulován jako prezident. Komora se skládala z osoby prezidenta a čtyř radů, při jejichž rozhodování platila zásada jednomyslnosti. Na starost měli dlužní úpisy, záležitosti královských a věnných měst, hospodářské poplatky pražských měst a další. Mezi nejvyšší zemské úřady se prezident české komory dostal až roku 1527, kdy nahradil purkrabího karlštejnského.

Mezi funkce hraběte Slavaty patřil i nejvyšší zemský sudí.⁴⁵ Jeho hlavním úkolem byl dohled na zemským soudem, jehož jednání připravoval a vedl. Do kompetence orgánu, v jehož čele stál, spadaly majetkové a trestní procesy šlechtické obce. Na jeden rok Vilém vykonával i funkci nejvyššího hofmistra.⁴⁶ V úřadu, který byl druhým nejvýznamnějším v zemské

⁴² Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy*, s. 89–90, 124.

⁴³ Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy*, s. 36, 90, 124, 126.

⁴⁴ Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy*, s. 104–105.

⁴⁵ Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy*, s. 53, 89–90, 124.

⁴⁶ František ČAPKA, *Slovník českých a světových dějin*, Brno 1998, s. 129, 225.

hierarchii, předsedal komornímu soudu a ve věcech soudních i královské radě. To je důležité zmínit, protože jinak stál v jejím čele panovník osobně, případně byl jeho zástupcem nejvyšší purkrabí a to z pozice nejvyššího zemského úředníka. Poslední funkci zastával hrabě z Chlumu a Košumberka jako nejvyšší kancléř.⁴⁷ Nejvyšší kancléř stál v čele české královské kanceláře a potvrzoval panovnické listiny. Držel velkou panovnickou pečeť. Měl na starost dohled nad tím, aby přijímané listiny neodporovaly zemským právům a privilegiím. Pro Viléma Slavatu to byl úřad, ve kterém vydržel nejdéle. V čele české kanceláře stál plných 24 let.

2.2.2.2 Dvorské úřady

Dvorské úřady vycházely z prostředí „užšího dvora“.⁴⁸ V čele užšího dvora byl nejvyšší hofmistr císaře. Jeho úkolem byl dohled nad veškerým dvorským personálem, staral se o dodržování ceremoniálních norem, připravoval dvorské slavnosti a plánoval panovnické cesty.

Druhým nejvýznamnějším dvorským úředníkem se za vlády Rudolfa II. stal nejvyšší komorník. V jeho kompetenci byla starost o veškeré potřeby panovníka. Měl dohled i nad osobním služebním personálem císaře. To znamenalo, že kontroloval práci komorníků a lékařů. V jeho gesci byla i klenotnice, ubytovací prostory rezidence a jeho vybavení.

Dalším úředníkem byl nejvyšší maršálek. Měl policejní funkci, když pod jeho pravomoc spadaly veškeré soudní úkony. Ke dvoru náležel i nejvyšší štolba. Spravoval císařské konírny, sklady sena a veškeré vybavení a zařízení, které mělo co činnosti s dopravou. Významnější se hodnost nejvyššího štolby stávala při panovnických cestách, kdy se ujal vedení cestujícího dvora.

Kromě dvorských úřadů pak začaly za vlády Ferdinanda I. vznikat centrální úřady monarchie, které panovník zamýšlel nadřadit stavovským zemským úřadům v jednotlivých částech monarchie. Takto nově vzniklé instituce se měly stát nástrojem dohledu a lepší správy ve všech částech monarchie. Pro zvlášť závažné zahraniční otázky byla zřízena dvorská a tajná rada.⁴⁹ Správu nad zemskými komorami pak postupně převzala dvorská komora, která měla hlavní roli ve správě financí.⁵⁰ V roce 1556 zřídil císař dvorská válečnou radu, která měla nadále řídit veškeré vojenské záležitosti habsburského soustátí.⁵¹

⁴⁷ F. ČAPKA, *Slovník*, s. 154–155.

⁴⁸ Václav BŮŽEK a kolektiv, *Společnost českých zemí v raném novověku*, Praha 2010, s. 190. V německé historiografii se pro český termín užší dvůr používá slovo Hofstaat.

⁴⁹ V. BŮŽEK a kolektiv, *Společnost*, s. 194. Dvorská rada je německy Hofrat a tajná rada Geheimer Rat.

⁵⁰ V. BŮŽEK a kolektiv, *Společnost*, s. 195. Dvorská komora – Hofkammer.

⁵¹ V. BŮŽEK a kolektiv, *Společnost*, s. 195. Dvorská válečná rada – Hofkriegsrat.

V českém prostředí se pak můžeme setkat s úřady, které vycházely už ze starších dob, kdy byla Praha stálým sídlem panovníka. Byly to úřady nejvyššího komorníka, číšníka, stolníka, maršálka královského dvora. Jednotlivé úřady pak měly zajišťovat chod součástí panovnického dvora. Nejvyšší číšník⁵² měl v historii na starost vinné sklepy, dohlížel nad zásobováním dvora nápoji (vínem) a obsluhoval panovníka u stolu. Později už se jednalo pouze o čestnou hodnost dvorského ceremoniálu. Od roku 1337 byl úřad dědičný v rodu Vartemberků. 16. listopadu 1627 ho obdržel Vilém Slavata, jehož dědicové ve funkci zůstali do vymření rodu. Poté přešlo nejvyšší číšnictví na Černíny z Chudenic.

Nejvyšší stolník⁵³ pak hlídal dvorskou kuchyni, zajišťoval přísun potravin a při hostinách obsluhoval panovníka. I tento úřad postupně přešel do roviny čestné hodnosti. Od 14. století byl v rukou pánů Zajíců z Házmburka. Když rod roku 1663 vymřel, stali se novými nejvyššími stolníky Colloredové z Opočna.

2.2.3 Kavalířská cesta

Významným krokem v životě raněnovověkého šlechtice byla kavalířská cesta.⁵⁴ Mladý aristokrat byl na rodinné náklady vyslán do zahraničí, aby zde završil vzdělávací proces. Cesty, které trvaly i několik let, měly pomoci k rozvoji jazykových znalostí, seznámení se s fungováním cizích dvorů a v neposlední řadě i získání budoucích kontaktů s místními představiteli. Cílem cesty mohla být i některá z evropských univerzit. O tom, kam se mladý šlechtic vydal, rozhodovala řada okolností. Zmíním například konfesi, což ovšem neznamenal, že by katolíci nejezdili do nekatolického prostředí a bylo tomu i naopak. Svou roli, kam se bude cesta ubírat, hrála i aktuální politická situace v Evropě. Oblíbenými zeměmi byly Itálie, Francie, Nizozemí, Španělsko a méně i místa ve Svaté říši.

2.2.4 Defenestrace

Pod pojmem defenestrace rozumíme násilné vyhození z okna. Defenestrace je svým provedením vlastně trestem symbolickým, kdy vykonavatel vyjadřuje činem, že se potrestaný choval nepatřičně ve svém postavení, a proto byl z místa funkce shozen dolů. Inspirací pro

⁵² F. ČAPKA, *Slovník*, s. 76.

⁵³ Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy*, s. 35, 47, 48.

⁵⁴ Zdeněk HOJDA, „Kavalířské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa. Praha 1986; Martin HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010; Jiří KUBEŠ, *Náročná dospívání urozených: kavalířské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov 2013.

defenestraci byl starozákonní příběh o královně Jezabel, která byla za své zlé činy vyhozena vlastními služebníky z okna. Což ostatně zapsali i stavové do své *Apologie*. V našem prostředí se setkáváme se třemi defenestracemi. První proběhla 30. července 1419, druhá 30. září 1483 a třetí 23. května 1618.

3 Slavatové z Chlumu a Košumberka

Tato kapitola bude pojednávat o vývoji rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka. Mým cílem zde bude představit rod Slavatů v jeho dějinách, ukázat významné předky a potomky pana Viléma Slavaty, rodová sídla, tradici a erb, tedy všechno to, co provázelo šlechtický rod na jeho cestě dějinami a událostmi Českého království.

3.1 Významní představitelé rodu

3.1.1 Počátky rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka

Bleh			
Zdislav			
Bleh „Velký“			
Milota	Bun	Zdislav	Bleh

Slavatové z Chlumu a Košumberka jsou starý český panský rod, jehož předkové pocházeli z oblasti Litoměřicka.⁵⁵ O nejstarších dějinách a zakladatelích rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka na Litoměřicku víme jen na základě hesla *Slavata* v 23. díle *Ottova slovníku naučného*, pod kterým je podepsán August Sedláček. Uvádí zde, že zakladatelem rodu byl Bleh, jenž měl žít na přelomu 11. a 12. století. Toto tvrzení opírá i o skutečnost, že jméno Bleh pak bylo oblíbeným v rodě Slavatů. Zakladatel rodu měl mít syna Zdeslava (*1130) a ten pak syna Bleha z Třebušova, řečeného Velký. Bleh se dle Sedláčka narodil roku 1169 a zemřel 1193. Mezi lety 1176–1183 prý vykonával úřad správce litoměřického hradu. Bleh Velký měl čtyři syny. Prvnímu stejného jména, který byl dle autora spřízněný s Hroznatou, svěřil Blehov. Druhý (Zdislav) zdědil spolu s bratry ves Stolinky, následoval Bun, jenž prodal ves Boušovice. Komu ji měl prodat, už ale Sedláček neuvádí. Posledním synem byl Milota. Tito „předkové“ rodu Slavatů ovšem nejsou nikde doloženi, takže se jim v této kapitole nebudu již dále věnovat.

Bleh „Bun“ z Chlumu, † 1282		
Sezema z Chlumu † 1316	Bun z Chlumu † 1316	Mstislav z Chlumu † před 1310

⁵⁵ Pavel JURÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014, s. 250.

Důležitým milníkem v rodovém vývoji a také okamžikem, odkdy můžeme relevantně sledovat rodovou posloupnost, je přesídlení z původních držav do oblasti na rozhraní středních a východních Čech. K přesídlení došlo během první poloviny 13. století. Důvody, které k tomuto zásadnímu kroku vedly, nejsou úplně jasné. Faktem je, že v souvislosti s existencí královských úřadů na čáslavském hradě, která je doložena naposledy v roce 1248, můžeme hovořit o přítomnosti prvního historicky věrohodného předka rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka. Bleh, předek pánů z Chlumu, někdy v této době získal Čáslav od krále Václava I., snad za pomoc proti vzpouře královny Přemysla (budoucího krále Přemysla Otakara II.). Když se Přemysl Otakar II. v roce 1253 stal českým králem, odňal Blehovi Čáslav. Jako náhradu mu král daroval území jižním směrem od Čáslavi, kde si Bleh a jeho synové později vybudovali svůj hrad Chlum, který se stal hlavním rodovým sídlem a dal rodu na dlouhá léta jméno. Blehovi synové Mstislav, Bun a Sezema roku 1289 poprvé používají přídomku z Chlumu.

Bun z Chlumu † 1316					
Jeniš (Diviš) z Chlumu † 1350					
Ješek z Chlumu †1391	Slavata z Chlumu †1390	Mstislav Šram z Chlumu †1398	Procek z Chlumu †1372	Vilém z Chlumu †1366	Diviš z Chlumu †1385

Roku 1386 je jako držitel hradu Chlum uváděn Ješek z Chlumu († 1391), který se svými bratry Slavatou († 1390), Mstislavem Šramem († 1398), Prockem († 1372), Vilémem († 1366) a Divišem († 1385) koupil hrad Košumberk, který se stal druhým rodovým sídlem a došlo tak k rozšíření držav rodu do východních Čech. Hrad Košumberk se nachází v katastru obce Luže v místní části Košumberk ve vzdálenosti 30 kilometrů od města Pardubice. Na Košumberku se usídlil Slavata.

Ješek z Chlumu †1391			
Diviš z Chlumu a Košumberka †1454	Beneš z Chlumu a Košumberka †1461 Dorota z Tloskova	Vilém z Chlumu a Košumberka †11. 11. 1434 Markéta ze Stráže	Jan z Chlumu a Košumberka †1437

Synové Ješka z Chlumu Jan, Vilém, Beneš a Diviš patřili mezi příznivce Mistra Jana Husa. Jan z Chlumu byl členem doprovodu Jana Husa do Kostnice a snažil se ho hájit vůči koncilu.⁵⁶ Jmenovaní bratři pak také v září 1415 připojili své podpisy k stížnému listu české šlechty proti Husovu upálení.⁵⁷ Když byl v červnu 1421 vyhlášen zemský sněm v Čáslavi, na němž byly za zemský zákon přijaty čtyři artikuly pražské, římský král Zikmund sesazen z českého trůnu a jmenována nová prozatímní zemská vláda, byl Jan z Chlumu jedním z účastníků.

Kromě Chlumu a Košumberka, tedy hradů, jenž byly rodem považovány za hlavní rodová sídla, drželi páni z Chlumu i menší tvrze: Podhořany (11 kilometrů od Čáslavi), Damírov (15 kilometrů od Čáslavi) a další statky na Čáslavsku a ve východních Čechách.

Vilém z Chlumu a Košumberka 11. 11. 1434 Markéta ze Stráže	
Jan †1483 Anna z Dřevěnice	Slavata †1494 Dorota z Nemošic

Slavata z Chlumu († 1494) syn Janova bratra Viléma, zastával úřad hofmistra (1463–1467) u krále Jiřího z Poděbrad. Panovník mu za odměnu daroval listinou z 3. září 1463 část statků zrušeného Sázavského kláštera. Jednalo se o Zbýšov (12 kilometrů od Čáslavi), Čejkovice (13 kilometrů od Čáslavi), Proboštovu Lhotu, Opatovice aj. Do zástavy také Slavata dostal výnosné panství Kostelec nad Černými Lesy, jenž mu jako jednomu z věřitelů nechal zapsat zadlužený původní majitel panství Jindřich ze Smržova. Když mu ovšem finanční problémy neumožnily vyplatit Slavatovi dlužnou částku, tak mu panství následně prodal. Slavata si nechal obratem Kostelec zapsat do zemských desek. Ze zápisu do zemských desek

⁵⁶ Ivan HLAVÁČEK (ed.), *Petr z Mladoňovic, Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 23–160.

⁵⁷ Ivan HLAVÁČEK (ed.), *Stížný list české a moravské šlechty*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 198–204.

lze vyčíst, že na Kostelci již stojí místo hradu zámek. Po Slavatově smrti († 1494) zdědil panství jeho syn z manželství s Dorotou z Nemošic - Michal († 1534).

<p style="text-align: center;">Slavata † 1494</p>	
<p style="text-align: center;">Michal Slavata z Chlumu a Košumberka † 1534 Eliška Pňovická ze Sovince († před 1542)</p>	<p style="text-align: center;">Markéta z Chlumu a Košumberka † 9. 12. 1543 Hašek Zvířetický z Vartemberka († po 1544)</p>

Michal Slavata prokázal značný politický rozhled a během svého života se účastnil řady důležitých jednání a dosáhl i významných funkcí. V lednu 1483 byl aktivním aktérem rokování mezi stranou podobojí a zástupci katolické strany.⁵⁸ Vrcholem jeho politické kariéry bylo období, kdy nejprve zastával úřad hejtmana Českého království (1517) a následně i zemského soudce (1523). Hejtmany Českého království bylo na sněmu, který se sešel po sv. Kateřině (po 25. listopadu), zvoleno šest osob. Tři byli ze strany podjednou a tři podobojí. Za panský stav byli zvoleni Jan ze Šternberka a právě Michal Slavata. Za rytíře byli jmenováni Opl z Fictum a pan Jan Litoborský z Chlumu, za města pak Jan Hlavsa ze Starého Města pražského a Hanuš.⁵⁹ Zemský sněm, který se sešel v pondělí po sv. Ondřeji (2. prosince 1521), vyslal pana Slavatu, aby jako jeden z členů poselstva dojednal příjezd krále Ludvíka do Českého království.⁶⁰ Zemským soudcem byl jmenován 3. března 1523.⁶¹ Bohužel pro něj bylo jeho manželství s Eliškou Pňovskou ze Sovince bezdětné a tak po něm dědil jeho strýc Slavata z Chlumu a Košumberka († po 1454) z hlavní rodové linie.

<p style="text-align: center;">Diviš z Chlumu a Košumberka † 1454</p>		
<p style="text-align: center;">Slavata z Chlumu a Košumberka † po 1454 Markéta Řepová z Neveklova</p>		
<p style="text-align: center;">Anežka † 1501</p>	<p style="text-align: center;">Slavata † 1539 Jitka z Janovic</p>	<p style="text-align: center;">Albrecht † 1521</p>

⁵⁸ Jaroslav KAŠPAR (ed.) *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980, s. 246.

⁵⁹ J. KAŠPAR (ed.) *Ze starých letopisů*, s. 412.

⁶⁰ J. KAŠPAR (ed.) *Ze starých letopisů*, s. 436.

⁶¹ J. KAŠPAR (ed.) *Ze starých letopisů*, s. 440.

Ten se svou chotí Markétou Řepovou z Neveklova zajistil pokračování rodu. Slavatovi se v manželství s Markétou narodili dva synové a dcera – Albrecht († asi 1521), Slavata († 1539) a Anežka.

Slavata † 1539			
Kateřina Jiří z Valdštejna (24. 4. 1519–17. 5. 1584)	Jetřich z Chlumu a Košumberka † před 1539	Mandalena z Chlumu a Košumberka † po 1553 Vilém Felix z Valdštejna (†2. 7. 1551)	Diviš Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka 1515–20. 8. 1575 Eliška z Hradce (21. 11. 1524–6. 1. 1585)

Slavatův syn, Diviš Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1515–1575), patřil mezi významné české šlechtice. Byl mu svěřen úřad zemského soudce a byl také hejtmánem Chrudimského kraje. Diviš Slavata rozšiřoval rodový majetek a svou pozici posílil i sňatkem, ke kterému došlo 7. 1. 1543 v Miličíně, s Alžbětou „Eliškou“ z Hradce.⁶² Svatba významného představitele nekatolické obce (Diviš Slavata byl český bratr) a šlechtičny z tradičního katolického rodu pánů z Hradce měla být krokem k dalšímu rozvoji a vzestupu Slavatů. Manželství bylo požehnané, protože se Alžbětě během něj narodilo 12 dětí. Byli to synové: Jan, Jáchym, Michal († po 1575), Slavata, Adam (1546–27. 2. 1616/29. 3. 1616), Jindřich (1550–14. 1. 1599), Adalbert (1553–23. 1. 1600) a Zachariáš (1560–1599). Ze sňatku přišly na svět i čtyři dcery: Kateřina, Bohunka, Magdalena a Anna Kateřina.

Majetkový a kariérní vzestup Divíše Viléma měl ovšem brzy skončit. V blízké době měl totiž Diviš ztratit část svých panství i postavení.

Na území Svaté říše římské totiž došlo roku 1546 k vypuknutí šmalkaldské války.⁶³ Roku 1517 Martinem Lutherem započatá reformace získala během následujících tří desetiletí množství vlivných zastánců, včetně některých říšských knížat. Napětí mezi katolíky a protestanty se neustále prohlubovalo a přeneslo se i do politické roviny. Po neúspěšném vyjednávání s katolíky roku 1530 vytvořila protestantská knížata kvůli obavě z násilné protireformační politiky Habsburků šmalkaldský spolek.

⁶² Alžběta z Hradce (21. listopadu 1524–6. ledna 1585), dcera Adama I. z Hradce (14. května 1494–15. června 1531) a Anny z Rožmitálu; sestra Jáchyma z Hradce a Zachariáše z Hradce

⁶³ Josef JANÁČEK. *České dějiny I. Doba předbělohorská*. Kniha I, díl II. Praha 1984, s. 173–182; ze starší literatury Karel TIEFTRUNK, *Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I. L. 1547*, Praha 1872; ze současných autorů Petr VOREL, *Stavovský odboj roku 1547 (První krize habsburské monarchie)*. Pardubice – Praha 1999; Petr Vorel, *Velké dějiny země Koruny české VII*, Praha 2005, s. 149–168.

Císař Karel V. se rozhodl řešit situaci s nekatolíky válečnou cestou. Získal podporu svého bratra, Ferdinanda I. Habsburského, který byl českým králem. Tomu se však jen velmi obtížně dařilo shánět finanční i materiální prostředky pro plánované tažení, neboť stavové v zemích Koruny české mu totiž nebyli zrovna nakloněni.⁶⁴ Vadilo jim, že v předcházejících dvou desetiletích své vlády od nich opakovaně požadoval poskytnutí peněz na vedení neúspěšné vojenské kampaně proti Turkům. Napětí mezi stavy a králem bylo navíc prohlubováno náboženskými rozdíly. Zatímco král byl katolického vyznání, stavy se hlásily k utrakvismu, Jednotě bratrské případně luteránství.⁶⁵ Z tohoto důvodu mohl Ferdinand I. jen těžko počítat s nadšeným souhlasem k tažení proti protestantům. Rozhodl se, že ze svých finančních požadavků ustoupí a od českých stavů chtěl jen svolání zemské hotovosti. Ta nemohla být nasazena za hranicemi země, což si král dobře uvědomoval, ale její svolání mělo sehrát zastrahovací úlohu proti šmalkaldskému spolku.⁶⁶

Když Ferdinand I. hotovost svolal, odepřela mu část stavů poslušnost. A na počátku roku 1547 se otevřeně postavila proti králi. V Praze se uskutečnila schůze představitelů městského stavu, ke kterým se brzy přidali i šlechtici.⁶⁷ Výsledkem jejich jednání bylo přednesení žádosti k panovníkovi, aby svolal zemský sněm, který měl situaci řešit. Dalším krokem bylo založení stavovského spolku, který měl vzbouřené stavy chránit před případnými odvetnými kroky ze strany panovníka. Ačkoli Ferdinand I. zakázal zemský sněm, sjeli se stavové 18. března do Prahy. Na jednání se usnesli, že je potřeba oslabit moc zemské vlády, neboť v ní měli převahu a hlavní slovo královi přívrženci, a posílit moc stavů. Na jednání zazněly i názory, že by mělo dojít k sesazení panovníka.⁶⁸ Zlom v průběhu odboje nastal 20. března, když Jan Fridrich, bez zásahu českých stavů a snad i s jejich souhlasem, obsadil významné horní město Jáchymov. V reakci na to vstoupily 24. března do Čech spojené vojenské oddíly Ferdinanda Habsburského a Mořice Saského. Pro vzbouřené české stavy to byl signál, že král udělal první krok k potrestání odboje. V reakci na vývoj událostí byla svolána zemská hotovost a zaslána žádost reprezentacím vedlejších zemí Koruny české o pomoc. Ferdinand reagoval dopisem stavům, že se vrátil bránit České království proti Janu Fridrichovi. Kriticky se začala vyvíjet i situace ve vlastním stavovském spolku. Vzhledem k rozdílnému postavení jednotlivých frakcí se mezi nimi začaly rozhořívat spory, které postupně přibývaly. Nastalá

⁶⁴ J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 138–140.

⁶⁵ J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 141–149.

⁶⁶ J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 182–186.

⁶⁷ Josef JANÁČEK (ed.), *Šest z Ottersdorfu, O pokoření stavu městského léta 1547*, Praha 1950.

⁶⁸ J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 237–257.

situace navíc nutila i neutrální stavy, kteří dosud stáli mimo konflikt, aby se přidali buď ke stoupencům krále, nebo stavovského odboje.⁶⁹

Trestnou výpravu proti odbojníkům zatím Ferdinand neplánoval, což se však změnilo 5. dubna, když se jeho vojsko spojilo u Tirschenreuthu s oddíly císaře Karla V., jeho bratra. Tím bylo zásadně posíleno Ferdinandovo postavení. Rozhodl se vzbouřencům nadále neustupovat a 11. dubna jim poslal ultimátum. Měli se rozhodnout, jestli budou poslušnými poddanými svého krále, což znamenalo odvolat zemskou hotovost a zásobovat habsburské vojsko nebo budou v odporu pokračovat, pak ovšem museli v případě porážky očekávat potrestání.

Stavové zareagovali následující den a jejich odpověď byla opatrnější než v minulosti – z obavy o bezpečnost odmítli odvolání zemské hotovosti, ale již byli ochotni k ústupkům vůči panovnické moci. V Praze se na Pražském hradě sešel zemský sněm, který svolal Ferdinand I. Stavovský spolek zahájil vlastní sněmování v Karolinu, ale po dvou dnech se přidal ke sněmu na Hradě. Vliv radikálních stavů postupně oslaboval a při jednání začala získávat převahu strana ochotná k smírnému jednání a kompromisu.⁷⁰

V bitvě u Mühlberka byl 24. dubna 1547 poražen císařem Karlem V. Jan Fridrich. Touto bitvou byla šmalkaldská válka skončena. Vítězství habsburských armád znamenalo, že i stavovský odboj pomalu šel ke svému neslavnému konci. Na českém zemském sněmu připadla iniciativa přívržencům Ferdinanda I. Bylo rozhodnuto o rozpuštění zemské hotovosti, stavovský výbor fakticky přestal existovat a navíc byl do desk zemských do budoucna vložen zákaz nepřátelského vystupování proti panovníkovi. Nedostatek financí zabránil králi, aby české stavy potrestal vojenskou cestou, a tak milostivě udělil generální pardon. Ten se nevztahoval na hlavní aktéry povstání, kteří se měli brzy dočkat panovníkova trestu. Královská milost umožnila stavům získat možnost rehabilitace. Mnozí šlechtici se snažili dokázat svou loajalitu vůči králi a horlivě dávali najevo, že se na povstání nepodíleli.⁷¹

Poslední výspou odboje nakonec zůstala pražská města. Ferdinandovo vojsko nakonec 1. července 1547 obsadilo Pražský hrad a Malou Stranu, avšak díky šarvátkám s Pražany se triumfálního návratu král nedočkal. Boje byly zastaveny 2. července a 8. července pražští

⁶⁹ J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 261–271.

⁷⁰ J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 272–282

⁷¹ J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 283–292

konšelé předstoupili před krále.⁷² Po jednání se zástupci městského stavu byl na řadě soud s představiteli šlechtické obce, ke kterému mělo dojít od 20. července.

Panovník nechal před soud předvolat celou řadu šlechticů, aby zde bylo rozhodnuto o jejich vině. Někteří na soudní slyšení nemínili čekat, a tak když se třikrát nedostavili ke slyšení, byli odsouzeni ke ztrátě cti, hrdla a majetku. To se týkalo členů direktoria Viléma Kríneckého z Ronova a Melichara Róra z Rórova. Do ciziny je následovali i Kašpar Pluh z Rabštejna, Albín Šlik, Jindřich Wildbach z Wildbachu a Petr Velemický. Dále měli před Ferdinanda I. předstoupit další členové direktoria a řada jiných šlechticů. V direktoriu kromě Viléma Kríneckého a Melichara Róra byli Arnošt z Krajku, Diviš Slavata, Bořivoj z Donína, Zdislav Vrabský, Bernard Barchanec a Hynek Krabice z Weitmile. První přišel na řadu Arnošt Krajíř z Krajku a po jeho výpovědi vystoupil Diviš Slavata. Pan Diviš následoval příkladu Arnošta Krajíře a vydal se králi na milost a nemilost. Obhajoba, ve které zdůrazňoval své mládí, tlak přátel na převzetí funkce direktora a malý vliv na povstání, byla králem vyslechnuta a následně byl pan Diviš znovu odveden do vězení, kde měl čekat na konečný verdikt.⁷³ Rozsudek

⁷² J. JANÁČEK, *České dějiny I.*, s. 293–298.

⁷³ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1547/t013200.htm> „Když jest na Divíše Slavatu z Chlumu z Košmberka také tehdaž bylo zavoláno, dal jest od sebe promluvit: že k tomu obeslání stojí a bezpochyby že J. M. ráčí věděti, že dosti obšírní artikulové v tom obeslání sou a zdá mu se, že jich není potřeba dáti čísti, neb není na tom, aby se s J. M. v jaké soudy, rozepře a odpory dávati měl, než toliko krátkou zprávu podle obeslání dáti. Přiznává se, že někteří páni a dobří lidé k němu přijeli, pravíc, že sou nějaké snesení pro dobré J. M. Kr. a tohoto království učinili, žádajíc, aby podle nich vtom stál; kdež on jako člověk mladý tak jest učinil. A kdež sou jej za ouředníka jednoho volili, ač se k tomu nehodného býti pravil, však jsa k tomu přinucen od některých z přátel, to jest k sobě přijal, ale v radách jich nebýval než jednou neb dvakrát, a co se více jednalo, o tom jest nevěděl; a potom jest také i za hajtmána krajského volen. Kdež v tom J. M. Kr. ráčil mu poručiti pověditi, že jest prvé Arnošta z Krajku nechtěl slyšeti, než aby obeslání bylo přečteno; tolikéž i tuto. A v tom od něho Divíše Slavaty povědino: že toho úmyslu jest, že se chce dáti a dáva J. M. Kr. na milost i ne na milost a žádá milosrdenství a dobrotivé lásky. A při tom J. M., jakž nahoře dotčeno, všech za přímluvu jest žádáno. - A tak skrze pana hajtmána markrabství Moravského jest mu oznámeno: že J. M. Kr. na přímluvu arciknížete, knížat a rad J. M. Kr. i tolikéž na přímluvu ouředníkův a soudci zemských, jiných rad J. M. a přistojících i na poníženou prosbu jeho, Divíše Slavatu jej na milost a ne na milost bráti ráčí a máli svou omluvu, aby sepsal a odtud neodcházel. A tak z toho poděkováno.“

Německý překlad předchozího textu: „Nachdem man auch daselbst auf Dionysii Slawat'a von Chlum und Kossmberkh, geruft, hat er von seinem wegen anzeigen lassen, das er auf ihrer kön. Mt. Citation erschienen und in kön. Mt. tragen on Zweifel gut Wissen, das die Citation in ausführlichen Artikeln genugsam be griffen, gedunkte in derhalben, das es nit vonnöten were dieselb zu lesen, dann er nit gesint were, sich mit ihrer kön. Mt. in ainigerlay Rechtfertigung und Widerpart zu begeben und einzu lassen, allain ein klainen Bericht neben der Citation zu thun

panovníka následoval po vyslechnutí a obhajobách všech obžalovaných. Na Diviše Slavatu se vztahovalo obvinění, že patřil k organizátorům odboje.⁷⁴ Panovník následně obžalovaným sdělil, že jelikož se mu poddali a čekali na jeho milostivou vůli, budou všichni potrestáni stejně a vlastní trest nebude příliš krutý.⁷⁵ Ferdinand I. rozhodl, že s přihlédnutím ke starobylosti rodu a dosavadní bezúhonnosti, bude Diviš potrestán spolu s dalšími pouze zabavením části majetku a uvalením manství na rodová sídla.⁷⁶

und sich darzu bekant, das etliche Herrn und von Adel zu ime kumen und ime an-; gezaigt, das sie einen freuntlichen Vertrag von wegen irer Mt. und des ganzen Kunigreichs Nutz aufgericht, ine gebeten, das er in solichem neben inen steen wolte, so habe er soliches als ein junger Man gethan. Und als sie ine für ein verordente Person und Ambtman geweit, wiewol er sich des für unwirdig geacht, dieweil er aber von etlichen seinen Freunden darzu gedrungen, hab er soliches auf sich genomen, aber doch uber ein oder zwaymal bey iren Reten nit gewesen. Was aber weiter gehandelt worden, davon hab er nit gewist, dar nach sey er auch fur einen Kraishaubtman erweit worden.“

„Haben ime ir kun. Mt. zu sagen befohlen, das ir Mt. Ernten von Kraig änderst auch nit hören wellen, allain das sein Citation verlesen wurde, dergleichen solle ihm auch geschehen. Darauf vom Slawata gnantwurt, er sey gesint sich irer kun. Mt. auf Gnad und Ungnad zu ergeben, welches er auch hiemit thue und das er von irer kun. Mt. Gnad und Barmherzigkait begere. Da hat im der Landshaubtman angezaigt, das ir kun. Mt. ine auf Furbit des Erzherzogen, der andern Fürsten, irer kun. Mt. Rete, auch auf Furbit der Officirer, Landrechtssitzer und anderer irer kön. Mt. beywesunder Rethe auch auf sein des Diwisch Slawata unterthenigst Bit, ine auf Gnad und Ungnad anemen und ob er seine Entschuldigung habe, so soll er dieselb beschreiben lassen und von dan-nen nit hinweg geen und hat derhalben gedankt.“

⁷⁴ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1547/t015900.htm> Und nemlich so seind die hernach benannten Personen und meisten Rädelfürer und Anfenger für kon. Mt. auch Ihr Mt. Fürsten und Rath, so sie aus dieser Chron incorporirten Landen bei sich gehabt und zu Vorhor und Ausfiirung ihrer Verhandlung in derselben Citation nach lengs ausgefurt, citirt und beladen worden. Dieselben alle sein von Konigl. Mt. auf Gnad und Ungnad an und in Fengknuss genommen, nachmals unterschiedlich etlich an Leib und etlich an Gut, etlich mit ewiger und etlich sonst mit Fengknuss und Bestrickung nachfolgender massen gestraft worden. Die hernachbenannten Personen sein erschienen und haben sich in Erkenntnuss ihrer Vorschuldigung Ihrer Kon. Mt. auf Gnad und Ungnade ergeben, als nemlich: Arnošt von Kraig, Diwisch Schlawata, Bohuslaw Kostka, Wilhelm von Walstein, Adam von Wartenbergk, Wenczel von Wartenbergk...

⁷⁵ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1547/t015900.htm> „Die hernachbenannten Personen werden unangesehen, das sie ihr Leib und Gut ane Mittel vorwirkt und vorfallen, auch die beschehene Furbet und in Ansehung ihrer ehrlichen Freundschaft und Geschlechts, auch aus sonder königlichen Gnaden und Milde mit ewiger Fengknuss, darin sie ihre Behausung und Geschlosser, domit sie dannoch ihren Weib und Kindern beiwohnen mugen und von ihren nit geschieden werden und darzu umb die zwei Teil ihrer Guter, so Kon. Mt. in derselben Cammer gefallen, gestraft. Der Dritteil, so ihnen bleibt, wurdet künftig Lehen und Mannschaft, und ist ihr izlichen nach Gelegenheit seins Guts Wert ein Lehensdinst ufelegt. Es werden auch ihr etlichen nit allein umb die zwei Teil Guter, sondern auch darneben umb bar Geld nach Gelegenheit izlichs Vormugens gestraft: Arnošt von Kraig, Diwisch Slawata, Borzek von Donau, Wilhelm von Walstein, Bohuslaw Kostka, Adam von Wartenbergk...”

⁷⁶ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1547/t016201.htm> „Diwisch Slawata hat abgetreten das Shloss und Herrschaft Kostelec, das Gut Klu-cziow und das Kloster Sanct Procopi sambt nachfolgenden Dörfern: Svrabow, Brníky, Oleška, Konojedy, Jewany, Wyžlowka, Cukmantl, Woděrady, Střimelice, Kozojedy, Přehwozdy, Bylany, Lipany, Swětice, Močedník, Dobré Pole, Mstowice, Host ein öder Sitz, Menčice, Zwanowice, Pýšely, Žhery, Chotíš, Lypská, Klučow Rittersicz, Poříčany, Elstiboř, Oudašin, Witice. Das Schloss und Herrschaft Kostelec sambt dem Gut Klucziow ist der kais. Mait. bis auf den sechzehenden Tag Julii des acht und fünfzigsten Jahrs bei

Diviš Slavata rozhodnutím přišel o výnosné panství Kostelec nad Černými Lesy s okolními vesnicemi, kterými byly Konojedy, Vyžlovka, Bylany, Lipany atd. Panství po roce připadlo panu Jaroslavovi z rodu Smiřických ze Smiřic. Dále ztratil panství bývalého kláštera sv. Prokopa v Sázavě, které mělo navždy připadnout císaři. Druhá část trestu vztahující se na převedení části rodových sídel do podoby manství byla takováto: „Pan Diviš Slavata uvedl jest v manství dvoje panství Košmberk a Chlum, zámek pustej Paběnice, zámek pustej Tamberk s městečky, vesnicemi a vším a všelijakým jich příslušenstvím; však potom léta padesátého prvního J. M. císař Ferdinand milostivě mu povoliti ráčil, aby týž pan Slavata dluhy své splatiti mohl, aby některé vesnice dědicky prodati mohl, jako ves Radovesice, Lipce, Domaněvice, zámek Tamberk, ves Žakanov, Kalovice, Chrastnou, Lazice, Ledeckej mlejn a ves Chuchelnej.“⁷⁷

der Beheimischen Cammer-Puchhalterei verrait worden. Hernach ist soliches Schloss und Herrschaft Kostelec sambt dem Gut Klucziow Herrn Jaroslawen Smirziczky an obgemelten 16. Tag Julii im 58. Jahr abgetreten und umb dreissig Tausend Schock Groschen Beheimbisch erblich verkauft und bei der Land Tafel im 59. Jahr verschrieben worden. An dieser Kauf-Summa verrait Rentmeister den 31. Tag Decembris berürts Jahrs 20.000 Schock Groschen Beh. im Empfang, mehr den 31. Julii des 59. Jahrs 5000 Sch. Gr., dann so zeigt Rentmeister in seiner 60jährigen Arnbt-Raitung an, dass die kais. Mait. gedachtem Smirziczky an den Rest der übrigen ausstehenden 5000 Sch. Gr. in Ansehung seiner getreuen und aufrichtigen Ihrer Mait. viel Jahr her gethaneu Dienst vermüg derselben Befelich des Datum Wien den 15. Decembris im neun und fünfzigsten Jahr an die Fr. Durchl. Erzherzog Ferdinanden lautend 2000 Schock Groschen allergnedigist sollen nachgelassen haben. Den Überrest als 3000 Sch. Gr. Beheimbisch sambt 500 Sch. Gr., dafür ihme gemeltem Smirziczky alle fahrende Hab auch auf hochgedachter Fr. Durchl. Underhandlung von Ihrer Mait. zukommen, allergnedigist bewilliget, verrait Rentmeister den fünf und zwanzigsten Tag Augusti im sechzigsten Jahr. Das Kloster S. Procopi halten die kais. Mt. noch bis auf heut innen.

⁷⁷ <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1547/t016100.htm>

Diviš Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka 1515–20. 8. 1575 Eliška z Hradce (21. 11. 1524 – 6. 1. 1585)			
Adam 1546–27. 2. 1616 /29. 3. 1616 Dorota Kurcpachová z Trachenburgu +1586 Sibylla z Mansfeld- Eisleben 1560–9. 10. 1629	Jindřich 1550–14. 1. 1599 Kunka (Kunhuta) Černčická z Kácova	Adalbert (Vojtěch) 1553–23. 1. 1600 Anna Salomena ze Smiřic † kolem 1620	Zachariáš 1560–1599 Anna Křinecká z Ronova Eliška Robmhálová ze Suché

Závět' sepsal pan Diviš v roce 1571 a rodový majetek odkázal svým synům Adamovi, Jindřichovi, Adalbertovi, Zachariášovi a třem dcerám. Majetek rozdělil mezi syny rovným dílem, dcerám pak připsal věno hmotné i peněžité a manželce Elišce 7500 kop grošů českých, dále pak 500 kop grošů českých na Podlažickém zboží, právo svobodného obydlí na Košumberku, polovinu veškerého šatstva a dobytka a jmenoval ji poručníci nezletilých dětí. Zároveň se domluvil s významnými osobnostmi té doby, aby paní Elišce pomohli jako opatrovníci. Byli to Vilém z Rožmberka, Adam z Hradce a Jiří z Valdštejna.⁷⁸ Manská držba byla z panství pana Divíše snata až na příkaz císaře Maxmiliána. Stalo se tak v roce 1574 v sobotu po sv. Havlu. Ještě téhož roku v úterý po sv. Mikuláši také obdržel za věrné služby tomuto panovníkovi i panství Chroustovice s pustou tvrzí, poplužním dvorem, podacím kostelem a příslušenstvím. Ze znovunabytého majetku se však dlouho neradoval. Diviš Slavata zemřel 20. 8. 1575 ve věku 60 let a byl pohřben v kostele sv. Bartoloměje v Luži. Jeho synové si po otcově skonu rozdělili majetky tak, že Adam si vzal Čestín Kostel a Chlum, Jindřich Košumberk, Adalbert Chrast s Podlažicemi a Zachariáš Chroustovice. Po roce 1575 se tedy setkáváme se čtyřmi větvemi Slavatů. Jednalo se o větve chlumskou, košumberskou, podlažicko-chrasteckou a chroustovickou. Za hlavní větev rodu se považuje ta chlumská.

⁷⁸ Karel Vladimír ZAP, *Památky archeologické a místopisné*, Vydání archeologického sboru Musea království Českého IV/2, 1860, s. 49–57, zde s. 53.

Adam 1546–27. 2. 1616/29 .3. 1616 Dorota Kurcpachová z Trachenburgu †1586 Sibylla z Mansfeld-Eisleben 1560–9. 10. 1629					
Michal †1636 Anna Šliková	Jáchym †1630 Marie z Valdštejna † před 1623 Anna Zuzana z Rappachu	Diviš	Vilém 1. 12. 1572– 19. 1.1652 Lucie Otýlie z Hradce 1. 12. 1582–11. 1. 1633	Alžběta 1573–2. 2. 1605 Jan Jetřich ze Žerotína 1555–8. 10. 1599	Adam Gotthelf 1594–1640 Kristána z Pötting- Persing

Další osobností rodu, které se teď budu věnovat, je Adam. Adam se mohl rozhodnout, jestli bude sídlit na rodovém Chlumu nebo na menším, ale pro případnou renesanční přestavbu vhodnějším, Čestíně Kostele. Po úvaze se rozhodl a zvolil si Čestín Kostel, kde obýval zdejší tvrz, kterou následně mezi lety 1580–1585 honosně přestavěl na čtyřkřídlý renesanční zámček. Adam Slavata byl dvakrát ženat. První manželkou mu byla Dorota Kurcpachová z Trachenburgu.⁷⁹ Z tohoto manželství se narodili synové Michal, Jáchym, Diviš, Vilém a dcera Alžběta. Po skonu první ženy se Adam oženil znovu, kdy za choť pojal Sibyllu z Mansfeld-Eislebenu,⁸⁰ s kterou měl syna Adama Gotthelfa.

Pan Adam byl horlivým přívržencem Jednoty bratrské a na Čestíně pořádal častá bratrská setkání. Jeho majetek nebyl příliš rozsáhlý, kromě Čestína vlastnil ještě rodový Chlum, několik vesnic a dům v Kutné Hoře. Své postavení se tak snažil polepšit skrze úřady od panovníka. V tomto snažení byl poměrně úspěšný. Byl královským radou a od roku 1583 komisařem nad hornictvím a hejtmanem německých lén Koruny české. Ve snaze se vyrovnat předním rodům království se ovšem velice zadlužil a po prodeji většiny majetku dožil v domě v Kutné Hoře. V závěru života byl dokonce nucen prodat i své stříbrné nádoby. Adam Slavata zemřel 27. února 1616 a byl pohřben v chrámu sv. Barbory v kapli za hlavním oltářem.

Na počátku 17. století se rod Slavatů mohl majetkově dostat mezi české šlechtické elity. O tento vzestup se měli postarat dva členové rodu Slavatů – Jindřich Michal a Vilém. Jindřich Michal byl synem bratra Adama Slavaty Adalberta. To znamená, že byl Adamovým synovcem. Vilém, druhý jmenovaný, byl Adamovým synem. Zatímco Vilém si sňatkem s Lucií Otýlií, sestrou posledního pána z Hradce, zajistil významné majetky v jihočeském dominiu, tak svazek

⁷⁹ Kurcpachové z Trachenburka byli slezský panský rod, v Čechách drželi například Lemberk.

⁸⁰ Mansfeld-Eisleben, rod pocházel z oblasti Saska, Sibylla byla dcerou hraběte Jana Jiřího I. Mansfeld-Eisleben.

Jindřicha Michala (1588–1620) s Markétou Salomenou ze Smiřic se vyvinul směrem, který rozhodně nikdo neočekával.

3.1.2 Jindřich Michal Slavata a Smiřičtí

Jindřich Michal Slavata se narodil roku 1588 jako třetí potomek Adalberta Slavaty a Anny Salomeny ze Smiřic. Byl sice v pořadí až třetím dítětem, ale protože prvorozený Jaroslav zemřel v dětském věku a druhým dítětem byla dcera Hedvika, stal se tak prvním kandidátem pro rozvoj této větve rodu Slavatů.

Jindřich Michal se roku 1610 oženil s Markétou Salomenou Smiřickou ze Smiřic, ale v daném roce se ještě rozhodně nedalo relevantně uvažovat o naději na případné dědictví. Reálněji se celá situace s dědictvím začala jevit nejprve v roce 1614. Tohoto roku zemřel představitel náchodské větve Smiřických – Albrecht Václav (1590–24. 4. 1614). Roku 1618 pak bez potomků umírá i Albrecht Jan Smiřický, významný představitel stavovské obce a dokonce i kandidát na český trůn. Posledními žijícími potomky bohatého a starobylého rodu tak zůstaly dvě sestry - starší Eliška Kateřina, mladší Markéta Salomena a jejich bratr, slabomyslný Jindřich Jiří.

Mladší Markéta Salomena byla manželkou Jindřicha Michala Slavaty. Eliška Kateřina byla v době skonu Albrechta Jana internována na hradě Kumburk, kam ji dal uvěznit její otec Zikmund ze Smiřic. Proč k tomu ovšem došlo, je potřeba osvětlit. Eliška Kateřina se totiž dopustila obrovského skandálu, který spočíval v jejím sexuálním vztahu s panským kovářem Jiřím Vágnerem. Poměr se nepodařilo utajit a poté, co došlo k prozrazení nastalé situace, byl Vágner uvězněn a při výslechu vypověděl o kontaktu s Eliškou Kateřinou: „však jsem ji pro Boha prosil, aby mi pokoj dala, že pryč uteku, neb tu o krk můj běží. Tu ona mi řekla: Nebudeš-li ke mně choditi, tehdy já napíši list, že si mi násilí učinil, a nechám ho na stole a sama skočím z vokna a hlavu srazím ... a ona tu stojíc, měla rozparek u sukně i košile roztrhanej, že jí bylo všecko vidět a velela mi tam šáhnout. Tu jsem se přece vopovážil a šáhnul jsem, když mne tak napomínala.“⁸¹ V reakci na toto prohřešení byla tedy Eliška uvězněna na Kumburce. K nápravě to však nevedlo, zde měl totiž na její příkaz psát klíčník Václav z Kostelce nemravné povídky. Uvěznění trvalo celkem 11 let.

Když roku 1618 u Českých Budějovic po krátké nemoci náhle zemřel Albrecht Jan, vypukl mezi oběma dědičkami spor. Jejich bratr Jindřich Jiří nebyl kvůli své slabomyslnosti

⁸¹ Jindřich FRANCEK, *Příběh tajné lásky. Eliška Kateřina Smiřická a její sexuální skandál*. Praha: Havran, 2005.

schopen obrovský majetek převzít. V nastalé situaci byl zvolen poručník, v tomto případě poručnice, která se měla o majetek starat místo slabomyslného bratra. Z podstaty věci se poručnicí měla stát starší Eliška Kateřina, ale protože byla internována, tak se poručnicí stala mladší Markéta Salomena. Ta se tak stala nejvážnější uchazečkou o celý rodový majetek.

Obrovský majetek Smiřických byl ovšem lákavý i pro členy jiných rodů. Na scéně se roku 1619 objevil Jindřich Otta z Vartemberka, zvaný Kulhavý. Ten osvobodil uvězněnou Elišku Kateřinu, vzal si ji za ženu a následně se vojensky zmocnil zámku Jičín, který byl jedním z hlavních sídel rodu Smiřických. Reakce Markéty Salomeny byla rychlá. Využila svého postavení u dvora „zimního krále“ Fridricha Falckého, kde byla první dvorní dámou jeho manželky Anny Stuartovny. U krále obvinila Jindřicha Ottu, že ukládal o její život a plánoval vraždu. Na jičínský zámek dorazila 1. února 1620 královská komise se dvěma komorníky desek zemských, aby Eliška Kateřina v jejich přítomnosti majetek sestře vrátila. Komisi doprovázel i manžel Markéty Salomeny Jindřich Michal Slavata.

V Jičíně se však stalo něco, co nikdo neočekával. Během činnosti komise došlo k ničivému výbuchu, při kterém zahynulo a bylo těžce zraněno několik desítek lidí. Okolnosti výbuchu nebyly nikdy pevně zjištěny, protože potencionální svědci při výbuchu zahynuli. Za viníka tragédie je všeobecně pokládána Eliška Kateřina, u které mělo dojít k pomatení mysli. V tomto stavu sešla do sklepení a buď úmyslně, nebo náhodou zapálila prachárnu a následovala již zmíněná exploze. Mezi zahynuvšími byli jak Eliška Kateřina, tak její švagr Jindřich Michal Slavata.⁸²

Panovník Fridrich Falcký nechal po této události vsadit Ottu z Vartemberka do vězení, z něj se mu podařilo utéci do Saska. Do Čech se vrátil roku 1623, konvertoval ke katolictví a po druhém sňatku pracoval jako císařský a královský reformační komisař. Na svém panství vedl násilnou rekatolizaci a to ho také stálo život. Roku 1625 napadli vzbouření sedláci jeho statek v Markvarticích (13 kilometrů od Děčína) a Otta zde byl i se svou ženou 29. 10. 1625 zavražděn.

Bělohorská porážka znamenala pro rod Slavatů ztrátu i poslední šance na udržení majetku Smiřických. Markéta Salomena Slavatová ze Smiřic odešla po bitvě spolu se svým synem Albrechtem Jindřichem Slavatou (1610–1656/61) do exilu. S ní odjel i slabomyslný bratr Jindřich Jiří. Markéta se sice nadále pokoušela o udržení majetku, ale její snaha se ukázala jako marná. Majetku se zmocnil Albrecht z Valdštejna, který se opíral o skutečnost, že jeho

⁸² Jindřich FRANCEK, *Jičín*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2004.

matkou byla Markéta Smiřická ze Smiřic. Nepatřil tedy mezi přímé dědice, ale majetek mu nakonec stejně připadl a stal se základem pro budování jeho obrovských držav.

3.1.3 Sourozenci Viléma Slavaty

Ze synů Adama Slavaty se nejvíce proslavil Vilém, který je hlavní postavou této práce. V této části kapitoly ovšem přiblížím osudy jeho sourozenců. Po defenestraci ztratil Vilém Slavata možnost spravovat svá panství. Správa Hradeckého panství tak připadla jeho nejstaršímu bratrově Michalu Slavatovi (†1636), jenž ho spravoval z Prahy. Jeho úkol mu komplikovala skutečnost, že městská rada v Jindřichově Hradci dosazená vrchností (Lucií Otýlií a Vilémem) byla protestanty svržena a město se přidalo na stranu povstání. Město získalo funkci opěrného bodu v jižních Čechách. Roku 1618 se posádce města dvakrát podařilo odrazit útoky císařského vojska, které vedl hrabě Henri Duval Dampierre.⁸³ Michal Slavata se za stavovského povstání uchýlil do emigrace, ale vrátil se zpět a konvertoval ke katolictví.

Jiný postup než Michal zvolil druhý Vilémův starší bratr Jáchym (†1630). Ten ke katolictví přestoupil ještě před rokem 1620 a zaznamenal celkem slušnou kariéru u vojska císaře Ferdinanda II. Stal se válečným radou a generálním komisařem císařského vojska.

Nejmladší bratr, Adam Slavata (1594–1640), se v české politice neangažoval. Za manželku pojal Kristýnu, členku rodu Pötting-Persingů,⁸⁴ který se i díky tomu mohl dostat mezi českou šlechtu. Roku 1652 mu bylo přiznáno právo, aby mohl zakupovat statky v Čechách a na Moravě. Rod se od té doby řadil k významným moravským šlechtickým rodům.

3.1.4 Potomci Viléma Slavaty

Vilém 1. 12. 1572–19. 1. 1652 Lucie Otýlie z Hradce 1. 12. 1582–11. 1. 1633		
Adam Pavel 13. 6. 1604–2. 7. 1657 Marie Markéta z Eggenberga	Jáchym Oldřich 1606–4. 5. 1645 Marie Františka Terezie z Meggau	František Vít Mentálně retardovaný 17. 6. 1608–24. 4. 1645

⁸³ Henri Duval hrabě Dampierre (1580–8. října 1620) byl lotrinský šlechtic, pocházející z okolí Met.

⁸⁴ starý dolnorakouský rod

3.1.4.1 *Adam Pavel Slavata*

Výchova Adama Pavla Slavaty stejně jako u jeho otce probíhala česky (i v budoucnu dával přednost českému jazyku před německým). Roku 1611, když mu bylo 7 let, ho dali rodiče na byt a stravu k hradeckému měšťanovi Janu Žádnému. Tomu výchova šlechtického syna přinesla roční plat 400 kop grošů míšeňských, část ovšem připadla na učitele a dva služebníky. Další kroky mladého Slavaty vedly roku 1613 na jezuitské gymnázium v Jindřichově Hradci, kam spolu se svým mladším bratrem Jáchymem Oldřichem zamířil na přání své babičky Kateřiny z Montfortu. 27. února 1626 se Adam Pavel zapsal do historie města Jindřichova Hradce. Na zdejší radnici totiž donesl privilegia, které městu dříve zabavil jeho otec Vilém, jako trest za účast ve stavovském povstání.

Cesta ke dvoru se Adamovi otevřela prostřednictvím otce Viléma a také budoucího tchána Jana Oldřicha knížete z Eggenbergu. Mladý Slavata se stal císařským komorníkem a členem dvorské rady. Ve Vídni však nevydržel dlouho, marnotratný společenský život zdejší aristokracie mu začal být brzy na obtíž. Rozhodl se proto rezignovat na kariéru dvořana i funkci zemského úředníka. Nechtěl svůj majetek investovat do dvorských radovánek a raději se zaměřil na správu svého panství s centrem na zámku v Nové Bystřici.

Za svého života byl na základě otcových zásluh a své loajalitě k panovnickému domu roku 1637 císařem Ferdinandem III. jmenován říšským dvorským radou a v roce 1640 se stal hejtmanem Bechyňského kraje. Po otcově smrti (1652) se stal vladařem domu hradeckého a nejvyšším dědičným číšníkem Království českého. Jako vladař domu hradeckého poskytl Jindřichovu Hradci potvrzení jeho privilegií za věrnost během třicetileté války.

Správu rodového archivu Slavatů svěřil Adam Pavel významnému vzdělanci doby baroka, kterým nebyl nikdo jiný než Bohuslav Balbín. Jezuitský pedagog v archivu objevil řadu dokumentů, mezi kterými byly i dopisy Perchty z Rožmberka. Byl to právě Balbín, který stál za rozšířením řady legend, včetně té o Bílé paní. Ta se měla zjevit i v roce 1657, aby upozornila hraběte, že se blíží jeho čas.

Smrt zastihla Adama Pavla Slavatu 2. července 1657 na jeho oblíbeném sídle v Nové Bystřici. Pohřeb se uskutečnil až o měsíc později - 5. srpna. Rakev s ostatky totiž byla po tuto dobu vystavena, aby se se zesnulým mohli rozloučit přátelé i poddaní. Z Nové Bystřice bylo tělo dopraveno do Jindřichova Hradce, kde byl pohřben ve františkánském kostele sv. Kateřiny. Rakev s ostatky se zde nachází uprostřed presbytáře pod lampou s věčným světlem. Jeho srdce

s vnitřnostmi ovšem bylo pohřbeno jinde a to v kostele sv. Petra a Pavla v Nové Bystřici; snad to mělo ukazovat na jeho srdečný vztah k tomuto městu.

Adam Pavel zemřel bezdětný, což mělo za následek, že rodový majetek měl připadnout nejbližším příbuzným. V rodové posloupnosti to měl být jeho bratr Jáchym Oldřich. Ten ovšem zesnul již roku 1645 a proto se dědicem stal syn Jáchyma Oldřicha a tedy synovec Adama Pavla – Ferdinand Vilém.

3.1.4.1.1 Sňatek a rozvod Adama Pavla Slavaty

Po nabytí plnoletosti byl rodiči donucen k sňatku s Marií Markétou Terezií z Eggenbergu. Otec Vilém jistě spatřoval možnost budoucího zisku držav rodu Eggenbergů. V takovémto případě vlastně mohlo dojít k sloučení původních držav pánů z Hradce (Slavatové) a Rožmberků (Eggenbergové). K svatbě byla konec konců donucena i budoucí nevěsta, kterou do sňatku tlačil výše zmíněný Jan Oldřich (říšský kníže, nejbližší rádce císaře a zároveň vévoda krumlovský), její otec. Nastalá konstelace zákonitě nemohla vést ke šťastnému konci, jak se v krátké době mělo ukázat.

Tchánové a nastávající manželé sepsali 23. dubna 1623 smlouvu a 4. června 1626 se ve Vídni konal slavný a velkolepý svatební obřad. Manželství ovšem skončilo skandálem, jenž byl pro tehdejší společnost nepochopitelný a nepřijatelný. Mladá manželka opustila svého muže a vrátila se k otci. Manžela obvinila z impotence a z toho, že k němu má nepřekonatelný odpor. A přesně na tom postavila své argumenty v rozvodovém řízení. Navíc měla být i ponižována od manželových příbuzných, což ovšem nelze z určitostí doložit.

Návrat k manželovi nepřipadal v žádném případě v úvahu a konsilium teologů roku 1632 rozhodlo o anulaci svazku, neboť i církve uznávala rozluky z důvodu nenaplnění manželství.⁸⁵

3.1.4.2 Jáchym Oldřich Slavata⁸⁶

Než přikročím k osobě Ferdinanda Viléma, je třeba přiblížit životní osudy jeho otce Jáchyma Oldřicha. Jáchym Oldřich byl vychován stejně jako jeho starší bratr Adam Pavel. Svoji životní dráhu zasvětil pobytu u vídeňského dvora, i když jen v málo prestižním úřadu komorníka.

⁸⁵ Pavel KRÁL, *Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenbergu*, Opera historica 16, 2005, č. 2.

⁸⁶ Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha 2010, s. 177–178.

Na rozdíl od bratra měl Jáchym Oldřich štěstí v rodinném životě. Roku 1627 pojal za manželku Marii Františku hraběnkou z Meggau (1609–1676). Jejím otcem byl Linhart Helfried z Meggau, hofmistr císaře Ferdinanda II. Manželství bylo požehnáno hned sedmi dětmi, které se dožily dospělosti. Konkrétně se jednalo o čtyři syny – Ferdinanda Viléma, Jana Jiřího Jáchyma, Františka Leopolda Viléma a Jana Karla Jáchyma. A tři dcery – Marii Barboru, Kateřinu Terezii a Annu Lucii. Dcery se podařilo provdat do významných rodů. Nejstarší Marie Barbora se stala manželkou Kryštofa z Lichtenštejn-Kastelkornu, mladší Kateřina Terezie roku 1665 slavila sňatek s Janem z Fünfkirchenu a nejmladší Anna Lucie si roku 1654 vzala Oldřicha Adolfa Vratislava ze Šternberka. Děti byly matkou vychovávány německy a nejmladší syn nejspíš česky neuměl vůbec.

Jáchym Oldřich zemřel již roku 1645 a jeho manželka ho přežila o 31 let. Střídavě pobývala v oblíbené Telči a u vídeňského dvora, kde ji byla svěřena funkce hofmistryně a výchova budoucího císaře Leopolda I. Funkce hofmistryně ji byla pak nabídnuta ještě jednou a to roku 1674 od Leopolda I. Paní Marie funkci přijala, i přes svůj pokročilý věk (65 let), i vzhledem k finančním potížím rodu. Hraběnka zemřela roku 1676 a byla pohřbena v jezuitském kostele v Telči, kterou si tak oblíbila.

3.1.5 Vnuci Viléma Slavaty

Jáchym Oldřich 1606–4. 5. 1645 Marie Františka Terezie z Meggau			
Ferdinand Vilém 1. 9. 1630–2. 4. 1673 Marie Cecílie Renata z Náchoda a Lichtenburku	Jan Jiří Jáchym 1638–1. 7. 1689 Maria Markéta Elisabeta z Trautsonu	František Leopold Vilém 1639–26. 1. 1691 Marie Klára Apollonia z Starhembergu	Jan Karel Jáchym 13. 1. 1641–21. 7. 1712 Generál řádu bosých karmelitánů v Římě

3.1.5.1 Ferdinand Vilém Slavata⁸⁷

Ferdinand Vilém byl nejstarším synem Jáchyma Oldřicha. Vychován byl svou matkou Marií Františkou z Meggau, která vedla výchovu německy, takže česky se vyjadřoval s obtížemi. Oženil se z Marií Cecilií Renatou z Náchoda a Lichtenburku. Nevěstu mu vybral jeho děd Vilém, protože otec Jáchym Oldřich již nežil. Aby se neopakovala chyba, které se dopustil Vilém u sňatku svého syna Adama Pavla, bylo Ferdinandu Vilémovi umožněno, aby

⁸⁷ P. JURÍK, *Dominia*, s. 178.

si budoucí nevěstu nejprve tajně prohlédl a pak se měl rozhodnout. Ferdinandovi se Marie Cecílie zalíbila a roku 1650 se mohla slavit svatba. Mladému páru se v manželství narodily čtyři dcery: Marie Markéta Barbora, Renata Františka, Marie Terezie a Marie Karolína.

Hrabě dosáhl na významné zemské i dvorské úřady. Stal se císařským radou, komorníkem a roku 1652 mu byla udělena funkce nejvyššího manského sudího a tajného rady císaře Ferdinanda III.

Významnou měrou zasáhl do rozvoje Nové Bystřice, kde pokračoval v úsilí svého strýce Adama Pavla. Více prostoru o jeho činnosti pro Novou Bystřici budu věnovat v druhé části kapitoly o rodových sídlech. Zde mohu zmínit například dokončení konventu pavlánů.

Ferdinand Vilém zemřel 2. dubna 1673. Jelikož nezanechal mužského potomka, připadlo vladařství jeho mladšímu bratrovi Janu Jiřímu Jáchymovi.

3.1.5.2 Jan Jiří Jáchym Slavata

Nový vladař⁸⁸ se projevil jako muž zbožný, ale také chladně kariéristicky uvažující. Mé první tvrzení se opírá o fakt, že dokončil stavbu kostela konventu pavlánů (1679). Druhé vychází z jeho životních událostí. Jan Jiří zastával významné zemské úřady. Začal se zajímat o úřad českého místokancléře, za čímž viděl možnost pro další rozvoj osobní prestiže směrem k dvorské kariéře. Prostředkem k dosažení hodnosti se mu měl stát sňatek s dcerou prvního ministra císaře Leopolda I., Johanna Ferdinanda z Portia. Úřad ovšem získal Portiův synovec František Oldřich Kinský. To vedlo ke změně plánů hraběte, který dal přednost ovdovělé Marii Markétě z Trautsonu, rozené z Rapachu. Narodil se jim syn Jan Josef, který ovšem zemřel v dětském věku. Dále přišly na svět tři dcery – Marie Josefa, Marie Magdalena a Marie Anežka Agáta.

Svou nejstarší dceru Marii Josefu provdal za Heřmana Jakuba Černína, což je důležité pro další vývoj Hradeckého panství.

Jan Jiří Jáchym Slavata ukončil svou životní pout' ve Velvarech, došlo k tomu 1. července 1689. Pohřeb se konal o 10 dní později, kdy byl zesnulý hrabě uložen k věčnému odpočinku v Jindřichově Hradci.

3.1.5.3 František Leopold Vilém Slavata⁸⁹

František Leopold se vydal na dráhu, která byla typická pro mladší syny, jenž neměli příliš nadějí na to, aby se stali hlavami rodů. Rozhodl se pro kariéru v církvi a stal se

⁸⁸ Jiří KUBEŠ, *Sídla Jana Jiřího hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka (1634/37–1689) v proměně*, in: Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, 9 (2003)

⁸⁹ P. JURÍK, *Dominia*, s. 179–180.

kanovníkem v Pasově. V době úmrtí Jana Jiřího Jáchyma byl nemocný a nemohl ani dorazit na bratrův pohřeb. Po bratrově skonu vyslyšel přání, aby se zřekl kněžského svěcení a pomohl zachránit rod. U papeže Inocence XI. mu císař Leopold I. vymohl prostřednictvím nejmladšího Slavaty, Jana Karla Jáchyma (generál převor karmelitánů v Římě), velký dispens, který mu umožnil opustit církevní dráhu.

Hrabě pojal za manželku Marii Kláru Apolenu ze Starhembergu. Manželství zůstalo bezdětné, protože hrabě náhle zemřel již o 18 měsíců později. Bylo to 26. ledna 1691 v Jindřichově Hradci. Nad osudem rodu se pomalu začala stahovat temná mračna a bylo patrné, že vymření po meči je velmi blízko. Malou naději nabízel nejmladší z bratrů, Jan Karel Jáchym. I jemu bylo umožněno požádat o velký dispens, ale řád karmelitánů odmítl opustit.

3.1.5.4 Jan Karel Jáchym – poslední z rodu Slavatů⁹⁰

Vysoce inteligentní Jan Karel si prošel léty výchovy společně s budoucím císařem Leopoldem. Školní povinnosti nejprve plnil na jezuitském gymnáziu v Jindřichově Hradci, dále jeho kroky vedly ke studiu filozofie na jezuitské univerzitě v Ingolstadtu a práv na jezuitské univerzitě v Lovani.

Po studiích se rozhodl vydat na církevní dráhu, což bylo logické, protože jako nejmladší neměl z dědictví získat významný podíl.

3.1.5.4.1 Pověst o hraběti ve vlčí jámě

K jeho vstupu do řádu bosých karmelitánů se pojí zajímavá pověst. Jan Karel se chystal uzavřít sňatek s Marií Terezií z Attems. Během zasnub uspořádal hon v lesích u Telče. Spadl z koně, vzdálil se od družiny, zabloudil a skončil ve vlčí jámě. Zde strávil celou noc a přísahal, že když přežije, vstoupí do konventu toho řádu, jehož řeholníka potká prvního. Ráno ho našel dřevorubec a zachránil ho před smrtí. Byla mu dána odměna 200 zlatých a navíc byl propuštěn z poddanství. Hrabě následně zrušil zasnoubení a splnil svůj slib. Potkal řeholníka z řádu bosých karmelitánů a ve 22 letech vstoupil do kláštera v Římě. Od této chvíle byl znám jako Karel Felix od sv. Terezie.⁹¹

Jako řeholník Karel Felix prošel konventy Santa Maria della Scala v Římě a Trastavere a Santi Silvestro e Teresa v Caprarole. Po založení poustevny Montevirginio nedaleko Říma sem přesídlil spolu s dalšími devíti bratry. Krátkou dobu byl i představeným karmelitánských klášterů. Jednalo se o klášter na Malé Straně při kostele Panny Marie Vítězné (1671) a pak ve

⁹⁰ P. JUŘÍK, *Dominia*, s. 181–183.

⁹¹ Adolf WENIG, *Moravskoslezské pověsti*, Praha 1933. s. 15–21.

Vídni. Řádová kapitula ho pak opakovaně volila prokurátorem v generálním definitoriu (1674–1680, 1692–1695, 1698–1701). Když mělo v roce 1675 po smrti Matouše Ferdinanda Sobka z Bílenberka dojít k volbě nového pražského arcibiskupa, patřil do okruhu kandidátů. Zvolen byl nakonec Jan Bedřich z Valdštejna, ale Karlu Felixovi to nemuselo příliš vadit. Roku 1680 se totiž stal generálním převorem italské kongregace řádu karmelitánů v Římě. Ve funkci byl tři roky, pak byl pro své prohabsburské postoje nahrazen smířlivějším kandidátem.

Po smrti bratrů se vzdal dědických nároků. Dokonce měl říci: „Když rod Slavatů vyhyne, svět přece nezahyne.“⁹²

Poslední mužský potomek rodu Slavatů zemřel v Římě 21. července 1712, kde byl také pohřben v kostele sv. Pankráce.⁹³

3.1.6 Slavatovské dědictví⁹⁴

Rozdělení majetku se neobešlo bez komplikací. Majetek byl v hodnotě 1 751 980 zlatých, ale byl zatížen i obrovskými dluhy. Po období řady pří a sporů bylo dědictví rozděleno 17. listopadu 1693 na 5 dílů. Majetek tak byl rozdělen mezi dcery Ferdinanda Viléma, dcery Jana Jiřího Jáchyma a sestry vladařů – Annu Lucii, Marii Barboru (její děti) a Kateřinu Terezii (její syn). Dělení majetku proběhlo zajímavě, protože se o něj losovalo. Výjimkou byla nejstarší dcera Jiřího Jáchyma Marie Josefa, které připadlo hlavní rodové sídlo - Jindřichův Hradec. Ta spolu se svým mužem splatila i část rodových dluhů, konkrétně se jednalo o částku 164 417 zlatých. Po odečtení dluhů získala každá z dědiček majetek v hodnotě 255 755. Peníze na vyrovnání s ostatními dědičkami, byly vypláceny v hotovosti z výnosů hradeckého a telčského panství.

3.1.6.1 Panství Jindřichův Hradec

Hlavní rodová doména se dostala do vlastnictví Marii Josefě, dceři Jana Jiřího Jáchyma, jejíž prostřednictvím byl na panství uveden rod posledních majitelů Černínů, protože jejím manželem byl Heřman Jakub Černín.

3.1.6.2 Panství Kardašova Řečice a Červená Lhota

Obě panství byla rozdělena mezi tři dcery nejstaršího z bratrů, Ferdinanda Viléma Slavaty – Marii Markétě, Marii Terezii a Marii Karolíně. Sestry navíc dostaly apanáž 51 355 zlatých z panství Telč, Studená a Kunžak.

⁹² P. JURÍK, *Dominia*, s. 183.

⁹³ Petr MATOUŠ, *Carolus Felix a S. Theresia. Příspěvek k poznání karmelitánského řádu*, České Budějovice 1999.

⁹⁴ P. JURÍK, *Dominia*, s. 184.

3.1.6.3 Panství Stráž a Žirovnice

Toto panství připadlo Anně Lucii (1637-1703). Paní Anna Lucie Šternberková, rozená Slavatová byla manželkou Oldřicha Adolfa Vratislava ze Šternberku. Byla nejmladší sestrou bratrů a tudíž i vladařů. Byla ji i udělen plat z panství hradeckého a to 73 756 zlatých.

3.1.6.4 Panství Nová Bystřice a Chlum

Toto panství by připadlo druhé (prostřední) sestře posledních vladařů Kateřině Terezii (1634-1673). Přesněji řečeno panství připadlo jejímu synovi Janu Leopoldu z Fünfkirchenu, protože paní Kateřina zemřela již 20 let před tímto dělením rodového majetku. Jan Leopold si navíc přišel na částku 17 419 zlatých z hradeckého panství.

3.1.6.5 Panství Telč, Kunžak, Studená

Tyto panství byla zapsána potomkům nejstarší ze sester bratrů - vladařů, Marie Barbory. Majiteli se tak stali Antonín a Františka Marie z Lichtenštejn-Castelcornu.

3.2 Rodová sídla Slavatů z Chlumu a Košumberka

3.2.1 Střední a východní Čechy

Budoucí páni z Chlumu a Košumberka přesídlili z Litoměřicka na Čáslavsko v první čtvrtině 13. století. Na Litoměřicku ovšem nelze spolehlivě doložit žádné sídlo, takže historie rodových sídel se začíná psát až se vznikem hradu Chlum. Bleh, první doložitelný předek Slavatů, sídlil nejprve na Čáslavském hradě, odkud vykonával funkci správce místního hradského obvodu. Poté, co král Přemysl Otakar II. rozhodl o přetvoření Čáslavi v královské město, byl hrad Blehovi odňat. Panovník mu ovšem udělil v náhradu zalesněný prostor ve vzdálenosti necelých 20 kilometrů jižně od nově vznikajícího města. Zde si Bleh, případně jeho synové Mstislav, Bun a Sezema, zbudovali hrad, který dostal jméno Chlum a dal na dlouhá léta jméno celému rodu.

3.2.1.1 Chlum⁹⁵

Hrad se začal stavět v 70. letech 13. století. Zakladatel Bleh zemřel v roce 1282 a v roce 1289 se prvně setkáváme s přídomkem z Chlumu u jeho synů.

Rozloha nového sídla nebyla příliš velká. Samotný hrad byl opevněn příkopem, který na západní straně odděloval hradní areál od okolní krajiny. Ostatní strany nově zastavěného ostrohu byly poměrně mírné a přírodní opevnění zde bylo doplněno o nevysoký násep. Zdrojem vody, ale i dalším ochranným prvkem Chlumu byl rybník na jihovýchodním úpatí ostrohu.

⁹⁵ Václav MATOUŠEK, *Hrad Chlum*. Podoubraví 3, 1936.

Rybník bylo možno vidět ještě v závěru 19. století, protože byl zrušen kolem roku 1880. Pozdější úpravy hradu bohužel neumožňují ani přibližnou rekonstrukci podoby z prvních desetiletí jeho existence.

Je pravděpodobné, že si původní podobu hrad podržel až do roku 1462, kdy Chlum připadl při dělení majetku Slavatovi z Chlumu. Pan Slavata se zaměřil hlavně na vylepšení obranného systému hradního areálu. Kolem celého hradu byl vystavěn mohutný val, který nahradil původní val nižší. Opevnění bylo doplněno o čtyři metry hluboký příkop, který byl vyhlouben mezi valem a vlastním hradem. Na severozápadní, severovýchodní a jihozápadní straně byly zbudovány tři bašty, které se měly stát hlavními uzly obrany hradu. Nejednalo se ale o kamenné bašty, jak to můžeme znát z jiných hradů (Český Šternberk). Zde to byly pouze navezené hliněné věže, na které byly přistavěny dřevěné srubové stavby. Hradní pán nechal rozšířit i vlastní palác. Z doby přestavby pana Slavaty pocházejí rohové zdi s vylámaným oknem, které můžeme při návštěvě zříceniny spatřit dnes.

Slavata z Chlumu zemřel roku 1494 a rodový majetek přešel na jeho syna Michala. Když skončila životní pout' i panu Michalovi (1534), došlo ke spojení rodových majetků, protože novým držitelem se stal Slavata z košumberské větve. Tento Slavata byl posledním členem rodu, který užíval jména Slavata jako jména křestního. Od jeho syna Diviše se rod už píše jako Slavatové z Chlumu a Košumberka. Pan Slavata zesnul roku 1539 a majetek připadl jeho jedinému synovi Divišovi. Pan Diviš byl posledním držitelem Chlumu z rodu Slavatů. Nejprve mu hrozilo, že mu hrad a k němu zapsaných 20 vsí bude zabaveno za účast na povstání stavů proti Ferdinandovi I., ale nakonec mu bylo panství chlumské pouze proměněno v manství. Když období manství skončilo, rozhodl se Diviš rodový Chlum prodat. Roku 1575 koupila Chlum s hradem, dvorem a příslušenstvím ve třech vsích Alžběta Ostrovská z Malovic.

Rod Slavatů se sice nadále píše z Chlumu, ale po téměř 300 letech již není Chlum jejich rodovým sídlem.

K roku 1700 je již hrad uváděn jako pustý. Je zajímavostí, že jedním z majitelů byl i Walter Deveroux, který panství obdržel od císaře Ferdinanda II. jako odměnu za podíl na vraždě Albrechta z Valdštejna.

Pokud dnes někdo navštíví hrad Chlum, bohužel už z původní rozlohy mnoho nespatří. Hrad padl za obět' opravám vsi, která byla zle poničena za třicetileté války. Hrad byl téměř rozebrán na stavební materiál. Z hradu se dochovaly zbytky příkopu, části bašt a z hradních budov jedno nároží paláce a valeně klenutý sklep.

3.2.1.2 *Košumberk*⁹⁶

Druhý z hradů, podle kterého se Slavatové psali, se nachází 11 km od Vysokého Mýta nad místní částí obce Luže, jež nese stejně jako hrad jméno Košumberk. Páni z Chlumu přišli na Košumberk 1372, kdy jej od Diviše z Popovce společně kupují bratři Diviš, Ješek, Mstislav a Slavata z Chlumu. Jejich majetkem se nestal pouze hrad, ale i městečko Luže a několik vesnic, což dohromady tvořilo celek košumberského panství. Pro lepší pochopení toho, co vlastně bratři koupili, udělám krátký exkurz do roku 1318, kdy je Košumberk prvně zmiňován.

Zakladatelem hradu byl pan Ojír z Košumberka. Za pana Ojíře nebyl vlastní hrad příliš rozlehlý. Skládal se pouze z jednoho paláce, který byl z obranných důvodů umístěn na nejvyšším a nejméně přístupném místě hradního návrší. Palác měl velmi silné zdi a tím byla posílena jeho obranyschopnost. Hrad byl opevněn hradbou, která byla na několika místech posílena baštami. Hradba měla nepravidelný čtyřúhelníkový tvar a společně s baštami obepínala palác s věží. Jižní nároží hradeb bylo doplněno o mohutnou čtverhrannou věž, která je k vidění i dnes. Hradba byla umístěna ve svahu hradního návrší, níže než hradní palác. Opevněná nebylo doplněno příkopy a valy, protože vzhledem ke strmosti hradního návrší tomu nebylo zapotřebí. Výjimkou byla strana jihovýchodní, kde nebyl sklon návrší tak prudký, takže zde byl vybudován menší příkop. Hrad byl přístupný z jihovýchodní strany, kde byla v hradbě vylámána brána, kterou se do areálu vstupovalo. Do dnešní doby se první stavební fáze hradu dochovaly základové a obvodové zdi paláce a část hradeb.

Pro pány z Chlumu se stal Košumberk jedním z předních rodových sídel a začali se podle něj i psát. Brzy po odkupu se bratři rozdělili a samostatným pánem hradu se stal Diviš, který zde sídlil mezi lety 1382–1393. Držitelem panství se po jeho smrti stal jeho strýc Jindřich Lacembok, který ho držel mezi lety 1397–1405. Když zemřel Jindřich Lacembok, připadl hrad Janovi z Chlumu, synovi Ješka. Ten si ho podržel do roku 1417. V tom roce hrad a celé košumberské panství (Košumberk, městečko Luže a 17 vsí) převzali jeho bratři Vilém a Diviš z Chlumu. Po smrti Viléma (1434) byla jeho polovina panství zapsána jeho dvěma synům – Slavatovi a Janovi. V krátké době se ovšem jediným držitelem zmíněné poloviny stal Jan, neboť Slavata se rozhodl, že své majetkové kroky začne realizovat na Čáslavsku. Úmrtím Diviše (1454) se ztrácí informace o osudu jeho části panství. Na světlo světa vystupují až na počátku 16. století, kdy se pánem znovu spojeného košumberského panství stal Slavatův vnuk Diviš, jak ovšem získal majetky druhé poloviny, které přináležely potomkům Viléma, není známo.

⁹⁶ Jan HEROUT, *Košumberk*. Pardubice 1962.

Držitelé Košumberka z rodu Slavatů ponechali hradu jeho původní podobu. Drobných úprav se dočkalo pouze opevnění hradního komplexu. Prostor brány byl zpevněn přistavěním pětiúhelníkového předbraní a hradby byly doplněny dalšími baštami. Nově postavené předbraní bylo sevřeno stavbou, která byla datována do konce 15. století, což je dokládáno na základě pozdně gotického okenního ostění. V přízemí východního křídla stavby se nacházela hradní brána s průjezdem.

Nejvýznamnějších stavebních úprav doznal Košumberk za Diviše Slavaty. Diviš se stal držitelem panství v roce 1540. Na počátku roku 1544 byla dokončena dříve započatá stavba předbraní a přilehlé budovy, což dokládá letopočet, který nechal Diviš vsadit do prostoru nad bránou. Ze stejné doby pochází i klíčová střílna, jenž byla umístěna v blízkosti brány. Pan Diviš měl jasnou představu o tom, jak by mělo reprezentativní sídlo vypadat. O úmyslu nákladné přestavby se prvně zmiňuje v roce 1560 a inspirací mu byl Jindřichův Hradec. Výběr nebyl náhodný, protože odtud pocházela jeho manželka – Alžběta z Hradce. K vlastní realizaci však došlo až roku 1573, kdy Košumberk vyhořel po zásahu bleskem. Diviš se následně pustil do oprav, které se záhy změnilly v přestavbu. Gotický hradní palác byl přestavěn do nové renesanční podoby. Drobných změn se dostalo palácovým interiéurům. Větší proměna se dotkla exteriérů. Budova dostala novou renesanční fasádu a byla zakončena ozdobnými štíty. Zbytky omítky z doby přestavby jsou na stěnách trosek paláce k vidění i dnes. Součástí přestavby byla i přístavba nové dvoukřídle budovy, na jejichž základy byly použity staré vnější hradby. Stavba nahradila původní prostor parkánu a byla tak včleněna mezi palác a hradby. Budova byla jednopatrová a byla bohatě zdobena. Okna byla doplněna o kamenná ostění a strany směřující do nádvoří měly v přízemí i prvním patře lodžie. Lodžie byly podepřeny štíhlými sloupy oblého tvaru, z nichž jeden byl nalezen při archeologickém průzkumu této části zříceného paláce. Dnes je znovu vztyčen a umístěn právě v místech, kde se lodžie historicky nacházela. Stavebníci prorazili vchod v prvním patře nové budovy a spojili ji tak s původním palácem. Interiérově tak obě stavby vzájemně splynuly. Starý i nový palác byly ozdobeny psaníčkovými sgrafity a pod novou budovou byly zřízeny rozsáhlé sklepy. Na východní straně byla postavena vysoká štíhlá věž, která nesla hodiny. Bohužel se z této přístavby do dnešní doby dochovaly pouze vnější zdi.

Pan Diviš rozšířil košumberské panství, když k němu připojil řadu statků okolních zemanů. Pro zjednodušení správy pověřil Diviš touto agendou hejtmana, který byl nejčastěji příslušníkem nižší šlechty. Hejtman sídlil v budově, která stála při vchodu do hradu. Pan Diviš jako horlivý člen Jednoty bratrské nechal na hradě zřídit školu pro děti z českobratrských rodin.

Ze slavných žáků lze jmenovat Albrechta z Valdštejna a pochopitelně i nejslavnějšího člena zakládajícího rodu – Viléma Slavatu. Důležitost Košumberka pro české bratry je vidět i v tom, že na hradě byl uložen bratrský archiv.

Po smrti Diviše Slavaty (+1575) připadl Košumberk roku 1577 synu Jindřichovi. Podmínkou dědictví bylo i to, že hradě bude moci dožít jeho matka Alžběta z Hradce. Pan Jindřich držel hrad a panství do roku 1599, který je rokem jeho úmrtí a dědicem se stal jeho syn Diviš Lacembok. Pan Jindřich i Diviš Lacembok pokračovali ve stavebních úpravách, které zahájil Diviš Slavata. Došlo k dokončení interiérů přistavěné části a psaníčkových sgrafit na stěnách paláce. Sám Diviš Lacembok pak rozhodl o renesanční přestavbě budovy v předbrání. Aby se na jeho stavební aktivity nezapomnělo, nechal umístit nad vchod do přestavěné budovy, která byla zároveň vchodem do celého hradního areálu, svůj erb. Erb byl zpola erbem Diviše Lacemboka a zpola jeho manželky Veroniky ze Žerotína. Diviš Lacembok byl věren rodové českobratrské tradici a aktivně se účastnil stavovského povstání. Trestem mu byla konfiskace poloviny majetku, ke které došlo paradoxně až po jeho smrti v roce 1623. Panství se v té době skládalo z vlastního hradu, městečka Luže a 13 vsí. Novým majitelem panství se stal synovec Diviše Vilém Slavata. Panství tak bylo nadále v rukou rodu Slavatů. Pan Vilém hrad podržel do roku 1634, kdy ho předal synovi Diviše Lacemboka Jindřichu Vilému Slavatovi. Za panování Jindřicha Viléma došlo ke značnému úpadku panství, to bylo jednak dáno nájezdy Švédů a také rabováním císařských vojsk. Jindřich Vilém vynaložil nemalé prostředky na odstranění válečných škod a na zvelebení sídla už mu peníze nezbývaly. Z doby vlády Jindřicha Viléma pochází na hradě malá kaple. Smrt zastihla pana Jindřicha roku 1654 a dědičkou se stala jeho dvoutletá dcera z druhého manželství Johana Barbora. Majetek však držela pouze rok, protože už roku 1655 zemřela. Novou držitelkou panství se stala její matka Marie Maxmiliána. Ta se roku 1656 podruhé provdala a její manželem se stal František Hýzrle z Chodů. V té době se už přiblížil konec Slavatů na košumberském panství. Paní Marie brzy pochovala i druhého manžela a v krátkém čase poté ztratila i syna Ferdinanda. Těžký otřes znamenal, že začala hledat vnitřní klid u hradeckých jezuitů. Jejich vlivu postupně zcela propadla. Když roku 1684 zemřela i její dcera Františka Terezie, přepsala košumberské panství (hrad, Luže, 6 vsí) jezuitské koleji v Hradci Králové.

3.2.1.3 *Kostelec nad Černými Lesy*⁹⁷

Rod Slavatů přišel do Kostelce roku 1492, kdy jej byl nucen jeho držitel Jindřich z Kostelce prodat Slavatovi z Chlumu a Košumberka, protože už nebyl schopen splácet své dluhy a pan Slavata byl jeho hlavním věřitelem. Nový pán po svém příchodu spojil panství Kostelec se svobodným statkem Dobré Pole, který vyženil r. 1464. Do roku 1494 bylo kostelecké panství manstvím a nebylo s ním tedy možné volně disponovat. Ve zmíněném roce se podařilo Slavatovi vymoci na Vladislavovi II. propuštění Kostelce z manství, potvrzení práva volné dispozice a zápisu do desk zemských. Od této chvíli se setkáváme s označením kostelecký zámek, což vede k úvaze, že mohlo dojít k úpravám či přestavbě. Když roku 1497 Slavata zemřel, připadlo panství jeho synovi Michalovi. V oblasti rozšiřování majetku byl Michal stejně činný jako otec. Jelikož si obratně vedl v úvěrové politice, rozšířil své panství o statky Hačky, Hošť, Bohumil, Aldašín, Předhvozdí a Kozojedy, které mu byl roku 1498 nucen prodat Zdeněk Kostka z Postupic. Do vlastnictví mu připadly i statky zrušeného Sázavského kláštera, které mu roku 1528 zastavil Jan Zajímač z Kunštátu. Michal Slavata byl muž zámožný, politicky obratný a osobně velice schopný. Díky dobrým stykům s vlivnými osobnostmi své doby, mezi na ně patřil i Zdeněk z Rožmitálu, posiloval pan Michal své postavení. Bohužel pro něj neměl štěstí v rodinném životě a se svou ženou Eliškou ze Sovince nepřivedli na svět dědice. Svůj rozsáhlý majetek proto nechal zapsat svému synovci Slavatovi. Část majetku vymezil pro svou choť Elišku, které zapsal Klučov – tvrz s dvorcem – a dva dvory, jeden v sídelním Kostelci a druhý v Bohumilech. Ustanovil také, že zmíněný vdovský majetek má Slavata získat po Eliščině smrti. Stejně tak dědicky vzpomněl na svou sestru Markétu. Té a jejímu manželovi Haškovi Zvířetickému z Vartemberka odkázal Čestín Kostel. Závěť byla sepsána roku 1534. Pan Slavata z Chlumu a Košumberka zemřel roku 1539 a celého panství i ostatních statků se ujal jeho syn Diviš. Pan Diviš byl posledním držitelem kosteleckého panství z rodu Slavatů. V roce 1547 se aktivně účastnil stavovského povstání proti Ferdinandovi I. Po panovnickově vítězství mu bylo zkonfiskováno panství kostelecké a klučovské. Panovník mu dále odňal zápisné statky Sázavského kláštera, hradu Tehov a statky kláštera Podlažice, které Diviš koupil roku 1539.

⁹⁷ Karel Hodinář – Václav KLÍMA (ed.), *Kronika města Kostelce nad Černými Lesy*. Kostelec nad Černými Lesy 1912.

3.2.1.4 Čestín Kostel

Ves Čestín Kostel⁹⁸ (dnes Čestín) společně s tvrzí připadla rodu Slavatů roku 1486, kdy se vdova po majiteli Michalovi ze Soběšína, Dorota, rozená z Holohlav, provdala za Slavatu z Chlumu. Po Slavatovi byl držitelem vsi jeho syn Michal. Na základě jeho závěti, kterou jsem zmínil v části o Kostelci, připadl Čestín Kostel jeho sestře Markétě a jejímu choti Haškovi z Vartemberka. Dědicem Markéty byl její syn Zdislav, který zemřel roku 1560 a na Čestín Kostel se vrací rod Slavatů, zastoupený panem Divišem. Když Diviš roku 1575 zemřel, stal se pánem na Čestíně jeho syn Adam, který zde sídlil již za otcova života. Právě zde se mu roku 1572 narodil syn Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Touha po vyrovnání se předním rodům království vedla pana Adama k přestavbě prosté tvrze na renesanční zámek. Adam si nechal vystavěn jednopatrovou čtyřkřídlou budovu, která uzavírala dvě nádvoří vzájemně oddělená dalším příčným křídlem. V jeho středu byl vybudován honosný portál, který spojoval obě nádvoří. Stavba se v přízemí i prvním patře otevírala do nádvoří nádhernými arkádami. Zámek byl na severní straně chráněn strmým svahem, na obranu ostatních stran pak byl vybudován dvojitý val a příkop. Stavební činnost byla ukončena roku 1585, kdy zde Adam přivítal nejvýznamnějšího šlechtice té doby – Viléma z Rožmberka. Událost zaznamenal i rožmberský kronikář Václav Březan⁹⁹: „Pan vladař byl u Hory Kutny, klášter sedlecký. 25. novembris z Třeboně pan vladař ráčil vyjeti k Hoře a posnídati v Hamru u pana Valovského.¹⁰⁰ A odtud jel na Dírný k noclehu, 26. do Načeradce, 27. ku panu Slavatovi na Čestínkostel.“¹⁰¹ Z nového sídla se však pan Adam dlouho neradoval. Přestavbou a jinak nákladným způsobem života se notně zadlužil a roku 1594 prodal Čestín poprvé Vilémovi z Grumpachu. Majetek se mu vrátil roku 1598, ale již brzy o něj přišel definitivně. Dluhy byly tak velké, že roku 1601 prodal Čestín s dvorem, zámek a příslušenství v 8 vesnicích Karlu Mazancovi z Frymburka. Adam se následně odstěhoval do Kutné Hory, kde v roce 1616 zemřel v bídě.

3.2.1.5 Chrast¹⁰²

Slavatové z Chlumu a Košumberka se stali pány na Chrasti roku 1542, kdy ji jako součást majetku panství bývalého kláštera v Podlažicích prodal Bohuš Kostka z Postupic Divišovi Slavatovi. Panství se skládalo z pustého kláštera, Podlažic (ves a dvůr), Chrasti

⁹⁸ Zdeněk FIALA a kolektiv, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI*, Praha 1989, s. 84–85.

⁹⁹ Jaroslav Pánek (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, Praha 1985, s. 324.

¹⁰⁰ Albrecht Valovský z Úsuší a na Valu.

¹⁰¹ Adam Slavata z Chlumu a Košumberka

¹⁰² Ivan KOŘÁN, *Umění a umělci baroka v Hradci Králové*, Umění 19, 1971; Jan ŠMÍD, *Dějiny Chrasti od nejstarších dob do roku 1848*, Chrast 1935.

(městečko) a 9 vsí. Na žádost Diviše Slavaty bylo panství císařem Maxmiliánem II. proměněno na panství dědičné. K tomu došlo roku 1571. Po Divišově smrti v roce 1575 získal panství roku 1577 jeho syn Albrecht.

Ten zasáhl do dějin Chrasti velmi výrazně, Zatímco do této doby bylo panství spravováno z jiného sídla Slavatů a předtím Kostků z Postupic, rozhodl se Albrecht, že když se panství Podlažice stalo samostatným statkem, bylo by vhodné zde vybudovat panské sídlo. Albrecht si vybral za sídlo městečko Chrast a nechal si postavit tvrz. Do dnešní doby se z tvrže dochovaly klenuté prostory v přízemí severní části dnešního zámku. Protože Albrecht neměl dědice, rozhodl se majetek přepsat na Václava Berku z Dubé a na Rychmburce. Ten však záhy zemřel a tak se majitelkou panství stala roku 1601 jeho vdova – Markéta Berková, rozená Trčková z Lípy. Tehdy se tvrz v Chrasti připomíná poprvé a patřilo k ní i příslušenství v 13 okolních vsích.

3.2.1.6 Chroustovice

Do majetku rodu Slavatů byly Chroustovice¹⁰³ zapsány na počátku 16. století, kdy je od Anežky, vdovy po Bernardovi z Petrкова, získali bratři Albrecht a Slavata. Bratři spojili Chroustovice s košumberským panstvím, což mělo za následek, že místní tvrz, která přestala sloužit jako správní centrum statku, zpustla. Jako o pusté se o ní hovoří i za panování Diviše Slavaty. Při dělení slavatovských majetků v roce 1577 připadly Chroustovice Zachariášovi. Tím se staly znovu panským sídlem a Zachariáš si nechal zpustlou tvrz přestavět na čtyřkřídlý renesanční zámek, který obklopoval nádvoří a otevíral se do něj arkádami. Zachariáš Slavata držel zámek až do své smrti v roce 1599. Byl posledním pánem z rodu Slavatů na Chroustovicích, po něm se v krátké době vystřídal několik pánů a znám je až Štěpán Gersdorf z Gersdorfu, který je zmiňován v souvislosti s konfiskací majetku za účast v protihabsburském povstání.

3.2.2 Jižní Čechy

V závěru 16. století opouští rod Slavatů téměř všechna svá sídla v středních a východních Čechách. Nově se těžiště rodových držav přesouvá do jižních Čech. Zde získal pro rod Slavatů majetky Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, jemuž se tak podařilo díky sňatku s Lucií Otýlíí, jenž byla poslední dědičkou bohatého a v jihočeském prostoru jednoho z dominantních rodů – pánů z Hradce. Vilém Slavata a jeho dědicové tak získali Jindřichův Hradec, Telč, Straž nad Nežárkou či Novou Bystřicí. Faktickým držitelem panství byla Lucie

¹⁰³ Z. FIALA a kolektiv, *Hrady VI*, s. 167–169.

Otýlie, protože Vilém se soustředil na shromažďování dvorských a zemských úřadů, i přesto, že byl vladařem domu hradeckého. Reálně se majitelem panství nikdy nestal a to ani po smrti manželky v roce 1633. Stal se sice faktickým uživatelem majetku, ale skutečnými vlastníky byli synové Adam Pavel a Jáchym Oldřich, jak to stálo v závěti jejich matky.

3.2.2.1 *Jindřichův Hradec*

Slavatové do podoby zámku příliš nezasáhli.¹⁰⁴ Pan Vilém nechal vsadit v roce 1644 nad vjezd do zámku kamennou desku, aby zde byla připomínka jeho vladařství pro další generace. Již roku 1619 byla nad vstupní branou vystavěna věž s plechovou bání. Určitou proměnou prošel zámek až za panování Jana Jáchyma Slavaty, který si pozval štukatéra Innocence Cometu. Cometa zde pracoval v roce 1676 a vytvořil nádhernou plastickou výzdobu v kupoli zámeckého rondelu. Na jeho práci navázal Vavřinec Miller, který o dva roky později malbou vyplnil prostory, které byly orámovány Cometovou plastickou dekorací. Innocenc Cometa roku 1678 provedl úpravu staré poloválcové bašty, když ji nejprve on a po jeho skonu v roce 1681 Santino Bossi přeměnili v jeskyni s fontánou. Budování umělých jeskyní bylo v raném novověku oblíbenou činností řady zámeckých pánů. Brána do zahrady pod Velkými arkádami byla osazena umělecky kovanou mříží a původní renesanční nádrž byla nahrazena kašnou s vodotryskem.

Za větší pozornost stojí aktivita Slavatů v zámeckých interiérech. Jejich zásahy nebyly sice nikterak rozsáhlé, přesto je můžeme považovat za významné. Proměnou prošla původní hradní kaple. Nejprve roku 1655 změnili její zasvěcení sv. Šimona a Judy na sv. Ducha, aby pak na přání Marie Josefy hraběnky Slavatové došlo k jejímu rozšíření. Toho se sice paní Marie nedožila (+1708), ale její přání splnil manžel Heřman Jakub Černín z Chudenic. Ten pověřil úpravou svého dvorního architekta Františka Maxmiliána Kaňku, který vyboural podlahu v 1. patře a kaple tak prostoupila obě podlaží.

Adam Pavel Slavata se postaral o uspořádání obrazů v Královském sále. Tento prostor nechal zbudovat Adam I. z Hradce a byly zde umístěny kopie fiktivních podobizen českých panovníků, jejichž originály se nacházely ve Vladislavském sále Pražského hradu a shořely za požáru v roce 1541. Adam Pavel pozval roku 1655 na Jindřichův Hradec Bohuslava Balbína, který se postaral o uspořádání a popsání portrétů. Obrazy se staly i součástí dědictví po vymření rodu. Na Hradci jich po roce 1692 zůstalo 12, přičemž v letech 1694–1698 malíř Michael Resch doplnil jejich počet na 63. V dnešní době jsou zde k vidění portréty Praotce Čecha, Kroka,

¹⁰⁴ Jan MUK, *Jindřichův Hradec*. České Budějovice 1960.

Libuše, Přemysla Oráče, Nezamysla, Mnaty, Rudolfa I. Habsburského a Jana Lucemburského, ostatní obrazy padly za obět' požáru z roku 1773.

V renesančním paláci, nazývaném podle svého stavitele Adamovi II. z Hradce Adamovým stavením, se nacházela pracovna pana Viléma. V renesančně zařízeném pokoji jsou k vidění obrazy Jáchyma Oldřicha z Hradce, jeho manželky Marie Maxmiliány z Hohenzollernu a dva dětské portréty. Na prvním z nich je Marie z Montfortu a na druhém Dorota, nejmladší dcera Adama II. z Hradce. Další místností je Pokoj smyslů. Zde se nachází kopie *Glorifikace zachránění Viléma Slavaty a jeho druhů při vyhození z okna Pražského hradu dne 23. května 1618*.¹⁰⁵ Originál obrazu je na zámku v Telči. V místnosti jsou i podobizny Adama Pavla Slavaty a jeho bratra Jáchyma Oldřicha s manželkou Marií Františkou Slavatovou z Meggau. V dalším sále – Černínské jídelně – jsou dvě velké malby, na kterých jsou Jana Karel Jáchym a jeho snoubenka Klára Terezie z Attems. Obě díla jsou připomínkou toho, že se na Hradci v zámeckém Španělském sále hrálo v 17. století divadlo, protože Karel Jáchym je namalován jako Paris a jeho snoubenka jako bohyně lovu Diana. Poslední tři odkazy na rod Slavatů jsou v Rožmberské chodbě (obrazy Jáchyma Oldřicha, Jana Jiřího Jáchyma a Jana Karla Jáchyma), Slavatovská jídelna (dle názvu) a Gobelínový pokoj (obraz Marie Josefy Černínové, rozené Slavatové).

Jindřichův Hradec není pouze zámecký areál. Zde se proto budu chvíli věnovat i zásahům rodu Slavatů do města v podzámčí. Velký význam měl Vilém Slavata pro rozvoj zdejšího areálu jezuitů.¹⁰⁶ Vilém Slavata dal při jezuitském semináři vystavět nový kostel zasvěcený Máří Magdaleně. Původní roku 1615 vyhořel. Na stavbu, která proběhla v letech 1628–1632, věnoval 12 tisíc rýnských zlatých, ale je nutno říci, že peníze nešly z jeho kapsy. Jednalo se o finance, které vrchnosti zaplatili odbojní měšťané jako pokuty za účast na stavovském povstání. Kostel se později stal i místem jeho posledního odpočinku.

Slavatové se také zasloužili o opravu hřbitovního kostela sv. Václava. Kostel, který byl přestavěn roku 1606 jezuiti, byl roku 1618 zle poničen Dampierovými vojáky, kteří se pokoušeli dobýt město. Poté co se města roku 1621 znovu ujali Slavatové, bylo ihned rozhodnuto o opravě kostelíka.

Závěrem zde zmíním dvě kaple, které nechali Slavatové přistavět ke kostelu sv. Kateřiny. První z nich je kaple sv. Antonína, jenž byla přistavěna k jižnímu průčelí roku 1662

¹⁰⁵ Jiří DVORSKÝ - Rudolf CHADRABA, *Votivní obraz Viléma Slavaty v Telči*, Umění 38, 1990, č. 2, s. 128–140.

¹⁰⁶ Luděk JIRÁSKO, *Jindřichohradecká jezuitská kolej*. Národní muzeum fotografie, Jindřichův Hradec 2006.

a druhou kaple Portiunculy z let 1674–1675. V blízkosti kostela byl také na místě staršího areálu vybudován v letech 1644–1657 nový františkánský klášter.

3.2.2.2 Telč

Telč¹⁰⁷ získala roku 1604 Lucie Otýlie jako součást dědictví po zesnulém bratrovi. Na rozdíl od jiných měst nebyla Telč zasažena válečnými škodami za stavovského povstání, protože ji pro sebe chtěl získat Jindřich Matyáš Thurn. Až roku 1645 bylo město obsazeno švédskou posádkou. Stavební zásahy Slavatů do podoby zámku byly minimální, Vilém zde pouze nechal při svém příchodu umístit mramorovou desku s rodovým erbem.

Určité památky na panování Slavatů nalezneme v interiérech zámku. V modrém sále, zámecké místnosti z roku 1561, nalezneme originál *Glorifikace zachránění Viléma Slavaty a jeho druhů při vyhození z okna Pražského hradu dne 23. května 1618*. Za zmínku zde stojí i obraz s antickým námětem, jenž představuje lovce a bohyni lovu Dianu. Na tomto obraze z roku 1687 vidíme Kryštofa Felixe hraběte Lichteštejna-Castelcornu a Barboru, rozenou hraběnku Slavatou, tedy manželský pár. V sále je i podobizna Františky Slavatové, která byla významnou donátorkou a zasloužila se o vybudování místní jezuitské koleje.

Větší význam pro Telč měly aktivity Slavatů ve městě. Marie Františka Slavatová hraběnka z Meggau se rozhodla pozvat do města jezuitský řád. K tomu došlo roku 1651 a paní Františka pro ně nechala v blízkosti zámku vybudovat kolej a kostel se zvláštním zasvěcením, protože telčský kostel nese název Kostel Jména Ježíš.

3.2.2.3 Nová Bystřice

Novou Bystřici¹⁰⁸ koupila pro rod Slavatů paní Lucie Otýlie a to roku 1615. V roce 1626 ji předala svému synovi Adamu Pavlovi, který si město a zámek velice oblíbil. Když zámek roku 1651 vyhořel, byl to právě Adam Pavel, jenž se postaral o jeho obnovu.

Adam Pavel do města znovu uvedl řád pavlánů, když obnovil jejich klášter. Zavázal se také vydržovat 6 řeholníků. Fundační listina je datována dnem 29. září 1626. Zámecký pán se pro řád uvolil zajistit pro jejich roční obživu 5 centů kaprů, štik, 77 beček piva, 20 vína, 30 korců žita, 4 ječmene, 5 hrachu, 1 000 lojových svíček, olivový olej, sůl, koření, 150 loktů plátna na kutny, 30 párů bot, dřevo, papír a nádobí. Na Adama Pavla navázal jeho synovec Ferdinand Vilém, který rozhodl o výstavbě nového klášterního kostela.

¹⁰⁷ Josef HRDLÍČKA – Markéta HRDLÍČKOVÁ – Antonín BÍNA, *Telč. Dobrý důvod*, Telč 2007.

¹⁰⁸ Zdeněk FIALA a kolektiv, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*, Praha 1986, s. 137.

Slavatové drželi Bystřici do roku 1693, kdy ji při dělení slavatovského majetku obdržel syn Kateřiny Terezie Slavatové – Jan Leopold Fünfkirchen.

3.2.2.4 Chlum u Třeboně

Chlum¹⁰⁹ byl společně s Novou Bystřicí součástí panství novobystřického, takže i chlumská tvrz byla předmětem nákupu paní Lucie Otýlie z roku 1616. Po smrti posledního mužského potomka z rodu Slavatů se majitelem Chlumu stala Kateřina Terezie Slavatová, provdaná za Jana Arnošta z Fünfkirchenu, čímž tvrz přešla právě na tento rod.

3.2.2.5 Červená Lhota

Vilém Slavata koupil Červenou Lhotu¹¹⁰ roku 1639 po smrti předchozího majitele Antonia Bruccia, jenž byl císařským rytmistrem a panství získal jako konfiskát za věrné služby císaři Ferdinandovi II. Na památku příchodu nové vrchnosti byl do zámecké věže vsazen barokní portál, který nese letopočet 1641. Vilémův syn Adam Pavel rozšířil červenolhotský statek přikoupením blízkých vsí Bořetína a Mnichu, k čemuž došlo roku 1655. Následovnicka Adama Pavla Ferdinand Vilém a Jan Jáchym provedli úpravy zámeckých interiérů. Z úprav se dochovala fresková výzdoba Giacoma Tencaly a štukátorská práce I. Comety z let 1675-1678. Červená Lhota připadla při dělení slavatovského majetku stejně jako Nová Bystřice a Chlum rodu Fünfkirchenu.

3.2.2.6 Stráž nad Nežárkou

Stráž nad Nežárkou (hrad a panství) obdržel Vilém Slavata jako svatební dar od svého tchána Adama II. z Hradce. Manželé Slavatovi provedli přestavbu z hradu na trojkřídlý jednopatrový renesanční zámek. Při dělení slavatovského majetku obdržela zámek Anna Lucie, čímž se novými majiteli stali Šternberkové, protože paní Anna byla provdána za Oldřicha Vratislava ze Šternberka.

3.2.2.7 Žirovnice¹¹¹

Majitelem hradu se rod Slavatů stal roku 1604, prostřednictvím manželky pana Viléma Lucie Otýlie. Evangeličtí stavové panství po defenestraci konfiskovali, ale po bitvě na Bílé hoře se znovu manželům Slavatovým vrátilo. Pevnost tohoto hradního sídla poznali jindřichohradečtí měšťané, kteří se vzbouřili proti vrchnosti, protože právě zde je nechal Vilém uvěznit. Byli internováni v jižní věži a jejich přítomnost je dodnes vidět nápisy vyrytými či napsanými do omítky. Hrad byl těžce poškozen za třicetileté války, když si zde Švédové

¹⁰⁹ Zdeněk FIALA a kolektiv, *Hrady V*, s. 82–83.

¹¹⁰ Jan KLÍK – Jakub PAVEL, *Červená Lhota. Státní zámek a památky v okolí*. Praha 1959; Eva KOTULOVÁ, *Červená Lhota*. České Budějovice 1981.

¹¹¹ Zdeněk FIALA a kolektiv, *Hrady V*, s. 223–225.

zbudovali opěrný bod po vítězství u Jankova. Teprve koncem roku 1645 se po delším ostřelování švédská posádka vzdala. Žirovnice v té době byla téměř zříceninou, jak zaznamenal Bohuslav Balbín.

Hrad se dočkal opravy až v době, kdy už ho Slavatové nadrželi. Novým majitelem se stal Adolf Vratislav ze Šternberka, který byl pánem i na Stráži nad Nežárkou.

3.2.3 Praha

Vlastnit majetky v Praze bylo pro příslušníky českého stavovské obce důkazem prestiže a postavení. Poprvé se v Praze zakoupil Diviš Slavata, který v letech 1537–1555 držel dům v Celetné ulici. Jedná se o dům čp. 563 U Zlatého supa. Na pana Diviše navázal jeho syn Adam, který si od Jana Vchynského koupil v roce 1587 dům a zahradu na Malé Straně. Adam si dům dlouho nepodržel a obratem ho v roce 1600 prodal jako součást řešení své těžké finanční situace. V roce 1616 získal rod Slavatů vinici a ovocnou zahradu na Hradčanech, které pro rod zakoupila Lucie Otýlie Slavatová. Později zde vznikl letohrádek, který nechal v renesančním slohu vystavět Jáchym Oldřich Slavata. Hlavní představitel rodu – Vilém – sídlil v paláci pánů z Hradce¹¹², který získal jako svatební dar po sňatku s Lucií Otýlií. Poslední stavbou rodu Slavatů v Praze byla Krásná zahrada na Smíchově, kterou si nechal vyprojektovat roku 1673 Jan Jiří Jáchym Slavata. Do prostředí zahrady byl roku 1689 doplněn letohrádek a Medvědí kašna, jejíž autorem je Jeroným Kohl. Letohrádek se do dnešní doby nedochoval a erb Slavatů z jeho průčelí je dnes umístěn v lapidáriu Muzea hlavního města Prahy. Kašna, která je tvořena dvojicí medvědů nesoucích mísu fontány a boha Neptuna, je v současnosti k vidění na náměstí 14. října.

¹¹² Václav LEDVINKA, Bohumil MRÁZ, Vít VLNAS, *Pražské paláce*, Praha 1995, s. 133–136.

3.2.4 Přehledová mapa sídel rodu Slavatů

Obrázek 1 – mapa sídel rodu Slavatů

3.3 Erb Slavatů z Chlumu a Košumberka

Obrázek 2 - erb Slavatů z Chlumu a Košumberka¹¹³

¹¹³ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:COA_of_Slavata_Family.jpg

K podobě erbu Slavatů se váže legenda: „Za dob českého knížectví zastavil jakýsi prapředek rodu Slavatů ústup vojska v bitvě proti Uhrům. Po bitvě byl povolán ke knížeti, a proto si rychle oblékl čistou suknici. Když si ji urovnával, udělal na ni nevědomky tři šmouhy krví, která mu tekla z uťatých prstů. Když to spatřil kníže, udělil mu jako odměnu za jeho statečnost erb se třemi zlatými pruhy na modrém poli.“¹¹⁴ Jedná se však pouze o legendu. Podobná legenda se totiž vztahuje i ke vzniku znaku cechu mlynářů, jak uvádí Beckovský ve své *Poselkyni starých příběhů českých*¹¹⁵.

Pravdou je, že až do počátku 15. století nosili Slavatové z Chlumu ve štítu dvě břevna. Poté se v jejich erbu objevují pravidelně tři zlaté pruhy v modrém poli. Klenotem byla pštrosí pera, jejichž počet kolísal, a před nimi tři zlaté pruhy na modrém pozadí. Bartoloměj Paprocký z Hlohol se domníval, že tři pruhy znamenají řeky Dunaj, Sávu a Tisu, protože prý v jejich povodí Slavatové kdysi sídlili. Toto tvrzení lze ovšem snadno vyvrátit, protože Slavatové pocházeli prokazatelně z Čech.

Obrázek 3 - erb Slavatů půlený s erbem pánů z Hradce¹¹⁶

¹¹⁴ P. JUŘÍK, *Dominia*, s. 184.

¹¹⁵ Jan František BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhů českých*, 1. díl, kap. 34, s. 289.

¹¹⁶ P. JUŘÍK, *Dominia*, s. 185.

Obrázek 4 - erb pánů z Hradce¹¹⁷

Podle listiny císaře Matyáše II., kterou panovník vydal 16. listopadu 1616, byl erb Slavatů z Chlumu a Košumberka rozšířen tak, že k původnímu erbu si mohli přidat erb vymřelého rodu pánů z Hradce, jenž Vilém Slavata získal sňatkem s dědičkou Lucií Otýlíí. Rodový erb Slavatů (obr. 1) se poté půlil s erbem pánů z Hradce (obr. 3) a nad štítem byl vedle slavatovského klenotu (pštrosí pera) byl i klenot pánů z Hradce (rozevřená orlí křídla se zlatými srdéčky).

Obrázek 5 - erb Slavatů po roce 1622

Poté co byl Vilém Slavata povýšen do stavu říšských hrabat 10. dubna 1621 ve Vídni získal titul „vysoce urozený“. Dne 23. září mu císař Ferdinand II. erb polepšil znovu a to

¹¹⁷ <http://www.zirovnice.cz/erb-panu-z-hradce/d-88275/p1=22651>

umístěním červeného štítku se stříbrným břevnem a s iniciálami císařů F, M, R (Ferdinanda I., Maxmiliána II. a Rudolfa II.) mezi oba klenoty. Na štítku spočívala císařská koruna (obr. 4).

Další změna erbu proběhla majestátem císaře Ferdinanda II. ze dne 18. února 1629. Vilém Slavata požádal císaře, aby mu byla poskytnuta možnost nazývat se „vladařem domu hradeckého“ a směl k erbu připojit dva černé medvědy jako štítonoše. Ty převzal z erbu Rožmberků, kde odkazovali na ursiniovskou legendu.¹¹⁸

Ke konečné úpravě rodového erbu došlo listinou vydanou 4. prosince 1642 ve Vídni císařem Ferdinandem III. Znak byl polepšen červeným štítkem s písmeny F, M, R se stříbrným břevnem, na kterém nyní ležela písmena F III (Ferdinand III.) a štítek byl doplněn o modrou patu, ve které ležela zlatá růže. Štítek byl korunován císařskou korunou.

Obrázek 6 - erb Slavatů po roce 1642¹¹⁹

Slavatovský erb v jeho kompletní podobě můžeme dnes spatřit na mramorové desce z roku 1644, která je umístěna nad první brannou zámku v Jindřichově Hradci nebo nad portálem do tzv. Malého dvorku z arkádového nádvoří na zámku v Telči. Erb na mramorové desce je doplněn o Řád zlatého rouna, který byl Vilému Slavatovi udělen roku 1643.

3.4 Rodové zázemí jako východisko pro Vilémovu kariéru

V této kapitole jsem se pokusil odpovědět na otázku, jak významní byli členové rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka, který vymřel po meči úmrtím Jana Karla Jáchyma. Rodový

¹¹⁸ Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013, s. 377–380.

¹¹⁹ P. JUŘÍK, *Dominia*, s. 184.

vývoj byl bohatý na události a dějinné zvraty. Z počátku se jednalo o málo významný panský rod, ale postupně se členové rodu vypracovali mezi přední osobnosti české aristokracie. Důležité bylo i ovlivnění Slavatů náboženským směřováním Království českého. Po vystoupení mistra Jana Husa byli upřímnými vyznavači jeho učení, od kterého se později přeorientovali na věrouku Jednoty bratrské. Významným mezníkem v dějinách rodu byla konverze ke katolictví Viléma Slavaty na konci 16. století. Členové rodu jeho krok neschválili, ale po porážce stavovského povstání konvertují i jeho sourozenci a příbuzní z Košumberka. Rod se tak stal kompletně katolickým. Jednotliví Slavatové v průběhu dějin opakovaně vykonávali významné zemské a dvorské úřady. Vždy tak byli důležitými a věrnými, až na drobné poklesky, služebníky českých králů a habsburských císařů. Zajímavé byly i cesty rodu po mapě Českého království. Původní državy byly na Litoměřicku, rod se poté přesunul na Čáslavsko – východní pomezí středních Čech – a poté na Chrudimsko (východní Čechy). V té době ovšem bylo více větví rodu, takže se nejednalo o ucelené dominium. Největšího územního rozsahu dosáhli Slavatové až Vilémem Slavatou, který pro své potomky zajistil rozsáhlé dominium po pánech z Hradce, když se oženil s jejich poslední dědičkou. Není na škodu napsat, že v roce 1655 byl Adam Pavel Slavata druhým nejbohatším šlechticem království, měřeno počtem 1 818 berní osedlých. To je jasným důkazem významného postavení Slavatů mezi představiteli české šlechty. Na úplný závěr lze zmínit, že ačkoliv je dnes mezi lidmi znám hlavně Vilém Slavata, byli jeho předkové a potomci pokud ne stejně, tak rozhodně ne o mnoho méně významní.

4 Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka

4.1 Mládí

Vilém Slavata¹²⁰ se narodil 1. prosince 1572 Adamu Slavatovi a jeho manželce Dorotě Slavatové z Kurcpachu. Adam Slavata sídlil v obci Čestín Kostel a právě na zdejší tvrzi přišel Vilém na svět. Na svět přišel jako v pořadí čtvrtý syn, když už dříve porodila paní Dorota svému muži Michala, Jáchyma a Diviše. Po Vilémovi následovala ještě sestra Alžběta, narozená roku 1573. Sourozenci ztratili matku v roce 1586 a jejich otec se podruhé oženil. Jeho novou chotí se stala Sibylla z rodu Mansfeld-Eisleben. Paní Sibylla měla s Adamem jednoho syna, který dostal jméno po otci.

Pan Adam byl členem Jednoty bratrské a jeho choť Dorota byla luteránka, takže rodina byla ryze nekatolická. Hlavní slovo v budoucí náboženské výchově synů měl v raném novověku otec, takže Adamovi synové byli vychováni v duchu a zásadách českobratrských. V raném mládí byl Vilém veden bratrskými vychovateli na Čestín Koste. Ovšem ještě jako malý chlapec byl poslán na výchovu do Jindřichova Hradce. Hradec byl sídlem katolické vrchnosti a mohlo by se zdát podivné, proč byl českobratrský syn poslán právě sem. Odpovědí na tuto otázku je rodová spřízněnost Slavatů s pány z Hradce, když Vilémův děd Diviš pojal za manželku Alžbětu z Hradce. Na Jindřichově Hradci se o výchovu malého Viléma starala právě jeho katolická babička Alžběta Slavatová z Hradce, matka otce Adama. Paní Alžběta byla sestrou tragicky zesnulého Jáchyma (nejvyššího kancléře království českého) a Zachariáše z Hradce. Roku 1543 se provdala za Diviše Slavatu, čímž došlo k prvnímu propojení rodu Slavatů a Hradeckých. Konec konců nebyl Vilém prvním Slavatou vychovávaným u příbuzných v Jindřichově Hradci. Otec Adam Slavata se v této záležitosti inspiroval vlastní osobou, protože sám byl svou matkou Alžbětou poslán do Hradce na výchovu ke strýci Jáchymovi. Dokladem je nám dopis jeho matky, který paní Alžběta adresovala svému bratru Jáchymovi z Hradce roku 1561 „...Můj nejmilejší pane bratře, vedle zůstání pána mého s Vámi Adama, syna svého Vám teď posíláme a Vás za to jako svého nejmilejšího pana bratra prosím, že ho v svou ochranu a opatrování vezmete a jakožto mladého člověk, jestliže by se Vám od něho co nelíbilo, vedle mladosti jeho že mu oznámíte, neb má od nás veliké poručení, by se osobou vaší tak spravoval, jako s námi rodiči svými...“¹²¹ Paní Alžběta povolala k výchově a

¹²⁰ J. DOBIÁŠ, *Vilém* s. 267–309; TÝŽ, *Vilém*, s. 34–56.

¹²¹ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého I*, Praha 1882, s. 104–107.

výuce mladého Slavaty zdejší učitele z Tovaryšstva Ježíšova, kteří mu zajistili prvotní vzdělání, což Viléma ovlivnilo na celý život. Otec ho brzy povolal zpět a další vzdělání měl chlapec získat na Košumberku, kde sídlil strýc Jindřich.¹²² Zde ho čekala bratrská škola, kterou založil jeho děd Diviš. Zdejší učitelé se nepochybně snažili vzdělat mladého Slavatu co nejlépe ve svém učení, aby byl dobrým českým bratrem, ale budoucí léta ukázala, že jejich snaha ovoce nepřinesla. V dospělosti vzpomínal Vilém na léta, které zde prožil: „...Já v mladosti své na Košumbrce a na Čestíně Kosteletě byl jsem uveden a vyučen mezi těmi v jednotě bratrské...“¹²³ Nelze ovšem úplně říci, že by výuka na Košumberku byla úplně bez výsledků. Jedním z učitelů byl totiž bratrský dějepisec Jan Jaffet, který v mladém Vilémovi podnítil zájem o historii. To bylo v pozdějším věku pro pana Slavatu jedním z impulsů, když se rozhodl sepsat své Paměti. Po absolvování bratrské školy se vrátil na rodný Čestín Kostel, kde mělo učení pokračovat. Na otcovském sídle ovšem dlouho nepobyl. Matka Dorota roku 1586 zemřela a čtrnáctiletý mladík odchází do Jindřichova Hradce, kde byl vychováván spolu s dětmi Adama II. z Hradce. Z Hradce se vydal do Prahy, kde mezi lety 1590–1592 studoval společně se svým bratrancem Jáchymem Oldřichem a bydleli zde v paláci pánů z Hradce.¹²⁴

Důležitým krokem v životě renesančního šlechtice byly v období dospívání kavalírské cesty, které měly za cíl vyvrcholení a uzavření jeho výchovného a vzdělávacího procesu. Mladí šlechtici v zahraničí často absolvovali některou z významných univerzit, rozšířili své kulturní obzory, naučili se cizí jazyky a mnohdy získali kontakty, které se jim hodily do budoucích kariér. Za normálních okolností by Vilémova kavalírská cesta vedla do nekatolického prostředí, ale protože byla finanční situace jeho otce Adama Slavaty velmi špatná, přenechal rozhodnutí Adamovi II. z Hradce, který cestu společně s Petrem Vokem z Rožmberka financoval. Na svou první kavalírskou cestu se Vilém vydal roku 1592 a zpět do vlasti se vrátil po čtyřletém pobytu v Itálii roku 1596. V době odchodu mu bylo dvacet let a bohatá katolická země mu učarovala. Získal tu mnoho nových vědomostí a kultivované prostředí na něj hluboce zapůsobilo. Vilém z italského pobytu psal řadu dopisů svému otci Adamovi, ale hlavně Adamovi II. z Hradce, díky jehož štědrosti mohl cestu absolvovat. Vilém svůj pobyt využil pro poznání Itálie téměř

¹²² Václav Vladimír JENÍČEK, *Jindřich Slavata na Košumberku 1549–1599*, Praha 1939.

¹²³ František TEPLÝ (ed.), *Vilém Slavata vybízí svého bratrance Křištofa Slavatu k návratu do církve katolické a do Čech*, Sborník historického kroužku 18, 1917, s. 68.

¹²⁴ Václav LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce pod Stupni. (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze)*, Folia Historica Bohemica 10, 1986, s. 269–316; TÝŽ, *Rezidence feudálního velmože v předbělohorské Praze, Pražské sídlo pánů z Hradce ve 2. polovině 16. století*, Documenta pragensia 9, 1991, s. 106–121.

bezezbytku, když zde za čtyři roky pobýval na celé řadě míst. Navštívil Benátky, Padovu, Florencii, Řím, Neapol a také Maltu. Za pobytu v Sieně, kde se věnoval studiu práv, mu bylo na zdejší univerzitě nabídnuto místo rektora nebo alespoň kancléře. Vilém funkci ovšem odmítl, protože na to neměl dostatek peněz, jak v dopise informoval Adama II. z Hradce. Důvodem odmítnutí mohla být i skutečnost, že Vilém univerzitu oficiálně nenavštěvoval, docházel tam sice na jednotlivé lekce, ale jinak měl od místních jezuitů vlastní studijní plán. Ten také ve svém dopise zaznamenal: „Ráno o 10 hodinách vstávám, tu přistroje se a Pánu Bohu pomodle, něco sobě čtu, o 11 hodinách jeden doktor ke mně přichází a mně práva Institutiones juris čte až do 12, tu sobě lekcí opakuji a něco sice čtu do 13, potom jdu na fechtschul,¹²⁵ odtud na spring a tanzschull¹²⁶ a v tom se až do 15 exercíruji, o 16 oběduji; po stole na loutnu se hráti učím a potom až do 20 hodin sobě něco čtu aneb píši. O 20 zase na školy jdu a tu až do 22 hodin zůstávám, potom večeřím, po večeři na loutnu hraji aneb sice na procházku s tovaryštvem někde za bránu jdu a tak čas svůj zde trávím.“¹²⁷ V dopise z roku 1593 také informuje o tom, kde zatím pobýval a co má ještě v plánu. Píše, že se zdržel delší dobu v Benátkách, protože čekal na peníze pro další cestu. Svého dobrodince Adama II. ujišťuje, že zde žil řádným životem. Po Benátkách navštívil Padovu, kde vydržel 6 týdnů a vydal se na cestu do Florencie, ze které zamířil do Sieny, kde absolvoval vzdělávací část své kavalírské cesty. Informuje, že zde chce zůstat do jara roku 1594 a vydat se na cestu domů. Nechtěl se ovšem vracet bez poznání dalších zdejších měst, takže si cestu prodloužil o návštěvu Říma, Neapole a dostal se i na Maltu. Poté se rozhodl pro návrat domů, takže se vydal přes Tyroly a Bavorska a roku 1596 dorazil do Jindřichova Hradce.¹²⁸ Italský pobyt Viléma hluboce ovlivnil a byl jedním z podnětů, které ho vedly k náboženské konverzi.

Vilémův návrat do Hradce poznamenal skon jeho dobrodince Adama II., který zemřel 24. listopadu roku 1596. I přes tuto událost mohl Vilém nadále pobývat u svých šedřých příbuzných. Adamova smrt, který byl na jedné na straně druhým nejbohatším šlechticem v království, ale na druhé straně také velice zadlužen, málem vedla k finančnímu zhroucení a bankrotu obrovského dominia pánů z Hradce. Majetku se ujal Jáchym Oldřich z Hradce, bratr budoucí Vilémovy choti Lucie Otýlie. Pan Jáchym Oldřich neměl se svou manželkou Marií

¹²⁵ Šermířská škola

¹²⁶ Hudební a taneční škola

¹²⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 2a,kart. č. 11. Dopisy Viléma Slavaty otci Adamovi Slavatovi a Adamovi II. z Hradce poslané se Sieny 4. června 1593.

¹²⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 2a,kart. č. 11. Dopisy Viléma Slavaty otci Adamovi Slavatovi a Adamovi II. z Hradce poslané se Sieny 4. června 1593.

Maxmiliánou z Hohenzollernu žádné potomky, protože jejich děti zemřely při porodu nebo těsně po něm. Nový hradecký pán byl navíc od narození ve špatném zdravotním stavu, protože byl neduživý a trpěl epilepsií, což naděje na zplození zdravého potomka významně ztěžovalo. Za této konstelace by v případě úmrtí Jáchyma Oldřicha byla dědičkou rodových držav neprovdaná, ale jak budoucí vývoj ukáže, velmi žádaná, Lucie Otýlie, jeho sestra. Rozhodně není jisté, jestli tímto směrem uvažoval i Vilém Slavata, který se pomalu chystal k velmi významnému kroku, kterým byla náboženská konverze ke katolické víře. Domnívám se, že v roce 1597 bylo na tyto úvahy ještě příliš brzy. Pokud ovšem měla v budoucnu nastat situace, že Jáchym Oldřich zemře bezdětný a majetek zdědí jeho sestra a jejím prostřednictvím její manžel, tak by změna víry mohla Vilémovu „manévrovací“ pozici v otázce případného sňatku vylepšit.

Co bylo hlavní příčinou konverze, nelze s určitostí říci. Mohlo jít o hluboké a upřímné náboženské cítění, ale také o prostou vypočítavost, která měla vést k finančnímu a kariéernímu vzestupu.

Lze říci, že mohl uvažovat i takovým směrem, že pobývá-li v Jindřichově Hradci, celá zdejší rodina je katolická a významně podporuje Tovaryšstvo Ježíšovo i jemu to může do budoucna vylepšit pozici, protože k otci se vracet nechtěl. Nebylo totiž ani téměř kam, neboť zadlužený otec Adam Slavata prodával jeden rodový statek za druhým.

Pravdou je, že si Vilém konverzí pomohl k budoucímu postavení a úřadům, ale mnoha svými pozdějšími kroky se profiloval jako člověk upřímně věřící a hluboce nábožensky založený. Sám o sobě prohlašoval, že ho ke změně vyznání vedly jen ty nejčistší úmysly a postupně došel k poznání, že jen katolická víra ta jediná a pravá, vedoucí k budoucímu spasení. Ať už to tedy bylo jakkoli, není asi důvod mu nevěřit. Významný podíl si na konverzi připisovali patres z jindřichohradecké koleje při kostelíku sv. Máří Magdaleny, kterou nechal roku 1594 vybudovat Adam II. z Hradce se svou paní Kateřinou Hradeckou z Montfortu.

Hradečtí jezuité dospěli k názoru, že mladý Slavata trpí jistými náboženskými pochybami. Přesvědčili Viléma, že je důležité, aby si svou víru – českobratrské vyznání – dokázal zdůvodnit v římskokatolickém duchu, což znamenalo historicky a dogmaticky. Počátkem léta 1597 se hradecká domácnost vydala na zámek Hluboká nad Vltavou. Tu vlastnil rod pánů z Hradce od roku 1562, kdy ji Jáchym z Hradce vykoupil od královské komory. Jáchym a pak i jeho syn Adam II. nechali zámek renesančně přestavět a Hluboká jim pak sloužila jako letní sídlo. V červenci 1597 je tedy rodina na Hluboké a Vilém Slavata je tu s nimi.

Panstvo následoval i hradecký jezuita Jan Rotarius, aby zde svým působením přesvědčil Viléma o nutnosti brzké konverze.

Ukázalo se ovšem, že zprávy se i v raném novověku šířily velmi rychle, protože již 22. července píše Vilémovi jeho otec Adam a žádá ho, aby neodpadl od zděděné víry předků. Jestli Vilém otce sám o záměru informoval nebo se o tom mluvilo veřejně, není jisté a na celé situaci ani životně důležité. Důležitý je vlastní obsah listu: „abys na Všemohoucího Pána Boha pamatoval a od poznalé pravdy (...) neodstupoval, nástrojům těm, kteří by tebe od poznalý pravdy svéstí a duši tvý zle a přehrozně ublížiti chtěli, žádnou měrou se svéstí nedal a hříchu proti Duchu Svatému, kterej na věky odpuštěn nebude, se jeho nedopustil. Ach, milej Vilíme, co ty mi k těmto starostem mejm přehroznou a velikou starost činíš a mne ty dřívěji času do hrobu přivedeš. [...] Nebo já před všemohoucí blahoslavenou Trojici se vosvědčuji, že tebou a tvejm zavedením vinen bejti v ničemž nechci. Protož mi oznam a samou jistou pravdou bez všelijakého okolkování, mně po naschvalním poslu napiš, mám-li tomu věřiti jakej hlas o tobě, že si od poznalé pravdy vodstoupil...¹²⁹ Otcovy argumenty byly silné, ale Vilémovo přesvědčení o správnosti zamýšleného kroku bylo silnější.

Aby svou blížící se konverzi obhájil, píše sám otci dopis, kde se obhajuje a argumentuje, proč se pro změnu vyznání rozhodl. Tento dopis sepsal 2. srpna a před konverzí na něj navázal ještě jedním z 10. srpna. Krátce po konverzi následoval list z počátku září. V prvním listu otci píše, že za pobytu v Itálii a poté v Čechách se setkal s celou řadou vyznání a došel k názoru, že všechna nemohou být ta pravá a jen skrze jednu víru může dojít k budoucí spáse své duše. Do dopisu napsal: „Obcujíc já teď od několika let, jak byvši po ty čtyry leta ve Vlaších (...) pravím obcujíc já mezi mnohými rozdílnými národy a při tom mezi rozdílnými vírami aneb náboženstvím, častokrát při mnohých příčinách disputace a rozepře o náboženství jsem slyšal [...] I přemýšloval jsem to u sebe, že možný není, aby všickni praví býti měli a že není jen jedna víra, skrze kterouž jeden spasení dosáhnouti má.“

Významnou roli také sehrál vliv katolické strany, která silně argumentovala proti Jednotě bratrské, což u mladého šlechtice vyvolalo řadu pochybností o otcovské víře. „A ačkoli slyšíc od katolických tak podstatný argumenta proti mému náboženství vésti, Bůh to ví, že častokráte velice mnou to hnulo a nemálo dubius (pochybný) v náboženství svým býti jsem musil.“¹³⁰ Zdůraznil zde, že se věnoval čtení celé řady teologických spisů, aby se jejich

¹²⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 2a, kart. č. 11, Dopis Adama Slavaty synu Vilémovi z 22. července 1597.

¹³⁰ F. TEPLÝ (ed.), Proč se stal Vilém s. 205–221; TÝŽ (ed.), Proč se stal Vilém, s. 25–41, 171–181.

prostřednictvím utvrdil ve správnosti plánovaného rozhodnutí. „Poněvadž pak pravdu VMti oznámíte mám, jakž v tom mý zdání jest, tehdy Bůh ví, z dobrým svědomím, jinýho v tom nepoznávám, než že catholická římská víra ta pravá, starodávni od Krista Pána a potom od apoštolův vzata a až do těchto časův v jistotě beze všeho kacířství zachovaná víra a církev jest (...) Račte toliko jen VMti, můj nejmilejší pane otče, bedlivě na počátek jak catholický víry tak všech jiných sekt a náboženství se vohlédnouti, v pravdě jinýho neráčíte naleznouti, než že catholická víra, církev od apoštolův až do tohoto času vždycky posloupně šla a zachována jest.“

Snahu o odvrácení Viléma od jeho rozhodnutí vyvinul i jiný českobratrský šlechtic, kterým nebyl nikdo menší než poslední Rožmberk – Petr Vok. Rožmberský vladař si mladého Slavatu pozval na Český Krumlov a zde ho konfrontoval s jeho učitelem z dětství Janem Jaffetem. Bratrský kazatel obhajoval víru, kterou chtěl Vilém opustit a snažil se ho teologicky přesvědčit, ale neuspěl. Úspěšný nebyl ani při snaze přesvědčit ho, že by měl myslet na svou rodinu, kterou svým krokem zarmoutí. „Druhé, abych na čtvrtý přikázání Boží pamatoval, rodiče své ctil a je zomysla[4] nezarmucoval. Na kterýžto napomenutí ja sem připověděl pamatovati a bohda to učiniti chci.“¹³¹ Z toho je tedy patrné, že si Vilém uvědomoval důležitost vztahu k rodičům, což ostatně dokládají formulace v jeho dopisech, ale spása vlastní duše byla pro něj důležitější.

V druhé polovině srpna 1597 pak s konečnou platností provedl svůj záměr a stal se římským katolíkem. Náboženskou horlivostí se potom vyrovnal i členům tradičních katolických rodů.¹³² Konverze vyvolala řadu reakcí mezi nekatolickou šlechtou, nelze ovšem říci, že by všechny byly negativní. Jeho krok pochopitelně neschválil otec Adam a proti se postavil i Václav Budovec z Budova.¹³³ Naopak na Vilémovu stranu se přidal významný moravský nekatolík – Karel starší ze Žerotína.¹³⁴ Ten se od počátku stavěl kladně k Vilémovu plánu a na rozdíl od konverze Karla z Lichtenštejna, ke které došlo roku 1599, viděl u Slavaty upřímné pohnutky. Ačkoliv se Vilém snažil posledním dopisem krátce po konverzi otce obměkčit a znovu své kroky vysvětlit, ten jeho argumenty nepřijal a rozešli se ve zlém.¹³⁵

¹³¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 2a, kart. č. 11, Dopis Viléma Slavaty otci Adamovi z 10. srpna 1597.

¹³² T. WINKELBAUER, *Kariéristé*, 62–69; TÝŽ, *Konfese* s. 476–540.

¹³³ Noemi RAJCHRTOVÁ, *Václav Budovec z Budova*, Praha 1984.

¹³⁴ Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína 1564–1636*, Praha 1936; Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*, Praha 2008.

¹³⁵ Josef JIREČEK, *Přestoupení Viléma Slavaty k církvi katolické*, Časopis katolického duchovenstva 3, 1862, s. 425–434.

Příklon ke katolictví pomohl Vilémovi k zisku prvního dvorského úřadu. Od císaře Rudolfa II. brzy obdržel pozvání ke dvoru a byl jmenován komorníkem. Snad aby ulevil své duši a sňal ze sebe tlak, který cítil ze strany otce a jeho českobratrských přátel, přijal Vilém panovníkův rozkaz, aby se zúčastnil poselstva k anglickému královskému dvoru.

Vydal se tak na svou druhou kavalírskou cestu, na které byl finančně podporován Jáchymem Oldřichem a Petrem Vokem. Zahájil ji na jaře 1598 v Sasku, v dubnu projel severní Nizozemí a na počátku května dospěl do Anglie. V severním Nizozemí ho zastihl list Karla staršího ze Žerotína, který mu přátelsky doporučuje, jak by měl po odjezdu z Anglie směřovat další kroky. Dopis mu Žerotín napsal 15. dubna 1598 ze svého sídla v Rosicích a radí mu, aby se vzdělával ve Španělsku či Itálii a vyhnul se Francii, se kterou sám neměl dobré zkušenosti.¹³⁶ Ještě před Vilémovým příjezdem do Anglie ho znovu varoval dopisem z 3. května, aby se vyvaroval pobytu na francouzském královském dvoře. Místní prostředí je dle Žerotína plné zmatků a chaosu, takže pokud by sem přeci jen chtěl zamířit má se obrnit trpělivostí a stálostí a nejlépe nemá vůbec mířit do Paříže, ale spíše jet do Bourges či Orléansu. Znovu mu píše, že by bylo lepší delší čas pobýt ve Španělsku.¹³⁷ Na začátku května 1598 se dostal Vilém do Anglie a v Greenwichi se mu dočkalo přijetí od královny Alžběty I. Slavatovu návštěvu popisuje Václav Břežan v *Životech posledních Rožmberků*: „Maji dne 8. pan Vilém Slavata z Košmberka, jmaje úmysl do Království englického peregrinovati i při Její milosti osvícené královně Alžbětě se oznámiti, vyžádal sobě od pana Petra Voka, vladaře domu rožmberského, poněvadž přede třicíti lety pán také tam býti a s královnou v známost vjíti ráčil, k Její jasnosti přimluvčí psaní, kteréž mu vydáno jest. A on, šťastně dostav se k rezidenci Její Milosti, takové psaní odevzdal. Královna dlouho se upamatovati nemohla, byl-li tam kdy pán z Rožmberka, až s připomenutím jiných někdejší jeho mladosti své shledání s pánem ku paměti sobě přivéstí dáti ráčila a pana Slavatu laskavě a vlídně přijala i fedruňk náležitý učinila.“¹³⁸

Z Anglie se Vilém vydal do Francie, kde ho v únoru 1599 zastihl další dopis pana z Žerotína. Ten mu ještě v lednu (26. ledna) píše, že ho potěšila zpráva o jeho bezproblémovém příjezdu do Paříže. Znovu ho žádá, aby se vyvaroval škodlivých vlivů dvorského prostředí a myslel hlavně na vzdělání a četbu. Zdůrazňuje, že vzdělání a dvůr se špatně snáší.¹³⁹ V srpnu

¹³⁶ Konc. Archivu Bludovského VI. 3881 f. 3. b č. 14 (Josef KALOUSEK (ed.), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, Praha 1904, č. 205.).

¹³⁷ J. KALOUSEK (ed.), *Archiv*, č. 212.

¹³⁸ J. PÁNEK (ed.) *Životy*, s. 538.

¹³⁹ J. KALOUSEK (ed.), *Archiv*, č. 388.

(18. srpna) 1598 mu píše další dopis, ve kterém ho chválí, že se poctivě věnuje vzdělávání, četbě učených spisů a nikterak se nenechává zviklat vlivem radovánek dvorského prostředí.¹⁴⁰ Obával se, že Vilém podlehne špatnému vlivu a je tak velmi rád, že se tak nestalo.

Z Francie se Slavata vydal přes Španělsko do Itálie, kde svou pouť uzavřel v Římě. Zde právě začínaly oslavy jubilejního roku 1600, kterých se Vilém zúčastnil.¹⁴¹ Dostalo se mu také veliké cti, když ho na soukromé audienci přijal se skupinou dalších českých šlechticů 7. ledna 1600 papež Klement VIII.¹⁴² Z Itálie se již vypravil do Čech. Druhá kavalírská cesta byla pro Viléma zásadní v otázce utváření politického názoru. Pout' západním směrem, na které bystře uvažující Vilém poznával nové krajiny a vzdělával se v místních zvyklostech, ho dovedla k přesvědčení, že jsou to pouze Habsburkové, kteří mohou Českému království vrátit slávu a postavení z doby Karla IV.

Po návratu (1600) ho císař a král Rudolf II. jmenoval maršálkem královského dvora v Čechách. V našem prostředí se můžeme setkat hned s trojicí úřadů, které v sobě nesly slovo maršálek. V hierarchii titulů, které v sobě rudolfinské době označení maršálek nesly, stál maršálek královského dvora v Čechách na nejnižším stupni. Druhým z „maršálků“ byl dvorský maršálek, jenž se svým postavením řadil mezi nejpřednější úředníky monarchie a třetím byl nejvyšší maršálek Království českého. Nejvyšší maršálek Království českého byl titul čestného charakteru a nesl v sobě spíše formální povinnosti, takže nikomu nevadilo, že jej dědičně drželi páni z Lipé. Vilémova funkce, tedy maršálek královského dvora v Čechách, znamenala dohled nad členy dvora, aby dodržovali zákony a zvyklosti Českého království. Jednalo se v podstatě o královský úřad, který nepodléhal stavovskému aparátu a nebyl ani dvorským úředníkem. Předchůdcem Vilém Slavaty byl v této funkci Jaroslav Smiřický, který si funkci držel od počátku vlády Rudolfa II., jako zástupce „kliky“ kolem Viléma z Rožmberka. Úřad nebyl ani příliš dobře placený a teprve od Slavaty se stal alespoň odrazovým můstkem pro budoucí kariérní postup. Funkci si Vilém podržel do roku 1604. Na jeho místo nastoupil Adam mladší z Valdštejna (1605–1607) a pak jeho budoucí věrný druh Jaroslav Bořita z Martinic (1609–1618).¹⁴³

¹⁴⁰ J. KALOUSEK (ed.), *Archiv*, č. 417.

¹⁴¹ P. MAŤA, *Oslavy*, s. 111–117.

¹⁴² P. MAŤA, *Oslavy*, s. 111–117; TÝŽ *Římské oslavy*, s. 64–69.

¹⁴³ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1997, s. 241–242.

Významným krokem pro osobní rozvoj Vilémův byl vstup do manželství s Lucií Otýlií z Hradce. Lucie Otýlie byla dcerou Adama II. z Hradce a jeho ženy Kateřiny Hradecké, rozené z Montfortu. Čím dál tím pravděpodobnější se navíc zdálo, že se stane dědičkou majetku pánů z Hradce. Její bratr totiž stále neměl potomky a navíc se prohlubovala jeho choroba.

Vilém se o ruku Lucie Otýlie neucházel jediný a někteří z nápadníků jeho budoucí manželky byli vsutku významné osobnosti. O paní Lucii se ucházel Jiří Fugger, bankér z Augšpurku, vzdálený příbuzný její matky a z řad české šlechty dokonce i Petr Vok, který v červnu 1601 ovdověl, když zemřela Kateřina z Ludanic. Jak vidno, byla Lucie Otýlie atraktivní nevěstou. Štěstěna se nakonec přiklonila na stranu Viléma. Ten sice neoplýval majetkem, kterým by mohl přispět na umoření dluhů, které ležely na statech pánů z Hradce, ale příznivý a přátelský vztah, který s pány z Hradce udržoval, nakonec rozhodl. Roli jistě mohla hrát i jeho nedávná konverze, protože na vybírání potencionálních ženichů mohli mít určitý vliv i hradečtí jezuité, kterým budoucí nevěsta i její matka Kateřina ochotně naslouchaly.

Vilém ke sňatku potřeboval papežský dispens, protože ho s budoucí manželkou pojil příbuzenský stav. Vilémova babička Alžběta byla pratetou Lucie Otýlie, což znamenalo, že byli bratranec a sestřenice z druhého kolene. S určitostí nelze říci, kdy se rozhodl ucházet se o její ruku, ale o dispens požádal a také ho obdržel na osobní audienci u papeže Klementa VIII. v lednu roku 1600.¹⁴⁴ Tento krok Vilém podnikl, protože církevní právo sňatek mezi příbuznými zapovídalo, takže mohl proběhnout pouze s papežovým souhlasem. Do českého zemského práva se povinnost zajistit si dispens k sňatku pokrevních příbuzných dostala až na sněmu roku 1602. Pokud by chtěl šlechtic vstoupit do stavu manželského s osobou pokrevně příbuznou, musel od zmíněného sněmu žádat o dispens, jinak by se vystavil hrozbě majetkové konfiskace. To, že o něj Vilém požádal papeže již v roce 1600, můžeme brát i jako projev loajality a příkladného vystupování vůči nové víře.

Ostatně i jeho hradecké příbuzenstvo už s ním pomalu, ale jistě počítalo do rodové politiky, což si lze dobře ilustrovat na jejich ochotě hradit jeho nákladné zahraniční cesty i přes to, že byli nuceni čelit narůstajícímu množství neustálých útoků jejich věřitelů. Ve Vilémův prospěch hrál i jeho nedávný přestup ke katolické víře, který byl v očích hradecké domácnosti velkým plusem. Vilémova potenciálu si byl vědom i sám císař Rudolf II., který ho v krátkém

¹⁴⁴ P. MAŤA, *Oslavy*, s. 111–117.

čase po návratu z cest ocenil řadou úřadů. Slavata byl jmenován císařským radou, maršálkem královského dvora a přisedícím zemského soudu.

Na začátku roku 1601 pak dokonce císař přesvědčoval nejvyšší zemské úředníky, aby svým vlivem a přímluvou urychlili cestu k možnému sňatku brzy třicetiletého Viléma s dvacetiletou Lucií Otýlíí. S budoucím manželstvím musel kromě jejího bratra Jáchyma Oldřicha, hlavy rodu, její matky Kateřiny z Montfortu souhlasit i Petr Vok z Rožmberka.¹⁴⁵ Že bude Lucie Otýlie bohatou nevěstou, ne-li nejbohatší své doby, ukazovalo už její věno, které bylo stanoveno na částku 10 000 kop grošů míšeňských. V době uzavřené manželství se navíc stále prohlubovala choroba Jáchyma Oldřicha a blížila se chvíle, kdy se paní Lucie Otýlie stane dědičkou celého panství pánů z Hradce.

Velkolepého svatebního veselí,¹⁴⁶ které proběhlo v Jindřichově Hradci dne 13. ledna 1602, se zúčastnila celá řada významných šlechticů a dalších osobností počátku 17. století. Mezi hosty nechyběl ani Petr Vok, který zde zastupoval císaře Rudolfa II. Pána z Rožmberka zval ostatně bratr nevěsty už na podzim roku 1601, takže jeho účast byla očekávána. Václav Břežan pak svatbu popsal ve svých *Životech posledních Rožmberků*: „7. januarii pan Petr Vok z Rožmberka odjel do Třeboně a odtud na Hradec na veselí svatební, kterážto svatbu strojiti dal pan Joachym Voldřich z Hradce panu Vilémovi Slavatovi z Chlumu a z Košmberka, komorníku Jeho Milosti Císařské, a panně sestře své, Lucii Otýlii šlechtičně z Hradce, dne 13. téhož měsíce ledna, jinak tu neděli po Třech králích. Pan vladař domu rožmberského místo Jeho Milosti Císařské na témž veselí reprezentoval.“¹⁴⁷ Rožmberský skladatel a básník Šimon Lomnický z Budče¹⁴⁸ složil na počet novomanželů píseň *Epithalamium To gest: Swatebnij Rytmy, a nebo Spěw, ku Poctiwosti Nowých ctných Poctiwých Manželů. Vrozeného Pána, Pana Wyléma Slawaty z Chlumu, a z Kossmberka. Geho milosti Cýsaře Ržijmského Rudolffa Druhého, Raddy a Komornijka, yakožto Zěnicha. A Vrozené Panny, Panny Lucye Ottylye Sslechtičny z Hradce, yakožto Newěsty: Kterjžto Nowij Manželé, w Staw Swatého Manželstwa, spolu řádně a Křestiansky wstaupili, a Swatebnij Weselij na Hradcy konali, s mnohau slawnostij, a při přijtomnosti, Gich milosti mnohých slawných Panů a Hostij, w Neděli po S.*

¹⁴⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, sign. II N 4a, kart. č. 45, Bratrské narovnání mezi Jáchymem Oldřichem z Hradce a Lucií Otýlíí z 30. června 1597.

¹⁴⁶ Martin HOLÝ, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, Historická demografie 27, 2003, s. 15–33.

¹⁴⁷ J. PÁNEK (ed.), *Životy*, s. 560.

¹⁴⁸ František Miroslav ČAPEK, *Šimon Lomnický z Budče*, České Budějovice, 1907.

*Třech Králích. To gest 13.dne Januarij, Léta sstiasně nastalého. 1602.*¹⁴⁹ Celá událost vyvolala reakci u široké veřejnosti, což neopomněl zdůraznit ani zodpovědný kronikář Mikuláš Dačický z Heslova ve svých *Pamětech*: „Pan Vilém Slavata, syn pana Adama Slavaty, pán mladý, jsa religionu sub utraque jako i pan otec jeho, přistoupil k náboženství římskému a tak N. panny šlechtičny z Hradce, téhož náboženství římského, k manželství s hojným statkem dostal.“¹⁵⁰ Sňatek znamenal pro Viléma vyvrcholení jeho dosavadní životní dráhy a stal se v podstatě předělem na cestě k jeho budoucí kariéře, navíc se mu do budoucna otevřela možnost profitovat z obrovského majetku pánů z Hradce. Vymření rodu pánů z Hradce po meči se ostatně více a více přibližovalo, takže se Slavatové brzy měli stát novou jihočeskou vrchností.

Kromě šťastného vstupu do manželství se Vilémovi podařilo urovnat i napjaté rodinné vztahy, které byly vyvolány jeho konverzí z léta 1597. V srpnu roku 1602 se konečně usmířil s otcem Adamem, když se oba Slavatové dohodli na uspořádání rodinných záležitostí. Vilém se vzdal nároku na rodinný majetek a navíc se zavázal, že bude otce do budoucna jako poslušný syn finančně i materiálně podporovat. Důkazem může být Adamův dopis, kde se například píše: „...vedle toho tebe můj nejlepší synu žádám, že mě, otce tvého starýho nemocného, paní mateř tvou a mou nejmilejší manželku štědrými nějakými provianty, tak jak si to i předešle vždycky z lásky synovské prokazoval...“¹⁵¹

Podle zažité tradice měl nějaký čas po svatbě následovat odjezd novomanželů na sídlo rodičů manžela. Otec ovšem žádné sídlo neměl, protože již kvůli dluhům sídlil v Kutné Hoře a navíc se Vilém vzdal smlouvou nároků na rodinný majetek. Novomanželé se ocitli se v situaci, že odjet nebylo kam. Věc se vyřešila tak, že Jáchym Oldřich, bratr nevěsty, poskytl Lucii Otýlii jako svatební dar panství a zámek Stráž nad Nežárkou. Ta ji obratem poskytla svému choti k doživotnímu užívání, jako náhradu za nevyplacené věno.¹⁵² Pro Viléma to znamenalo, že se

¹⁴⁹ Šimon LOMNICKÝ Z BUDČE, *Epithalamium To gest: Swatebnij Rytmy, a nebo Spěw, ku Poctiwosti Nowých ctných Poctiwých Manželů. Vrozeného Pána, Pana Wyléma Slawaty z Chlumu, a z Kossmberka. Geho milosti Cýsaře Ržijmského Rudolffa Druhého, Raddy a Komornijka, yakožto Zěnicha. A Vrozené Panny, Panny Lucye Ottylye Sslehtičny z Hradce, yakožto Newěsty: Kterjžto Nowij Manželé, w Staw Swatého Manželstwa, spolu řádně a Křestiansky wstaupili, a Swatebnij Weselij na Hradcy konali, s mnohau slawnostij, a při přijtomnosti, Gich milosti mnohých slawných Panů a Hostij, w Neděli po S. Třech Králích. To gest 13.dne Januarij, Léta sstiasně nastalého. 1602, Praha 1602.*

¹⁵⁰ Jiří MIKULEC (ed.) *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, Praha 1996, s. 159.

¹⁵¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 2a, karton č. 11, dopis Adama Slavaty Vilémovi z 11. října 1610.

¹⁵² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 4a, karton č. 19; sign. III B 5a, karton č. 22, Výpis z desk zemských, podle kterého Lucie Otýlie postoupila 16. října 1602 Vilému Slavatovi panství a zámek Stráž se vším, co k němu patřilo (pivovar, sladovna, hvozď, pila, chmelnice, štěpnice, zahrady, poplužní dvůr, městečko Stráž a několik vsí se všemi loukami, lesy a rybníky).

stal vlastně poprvé vlastníkem panství, což neváhal zdůraznit ve svém titulu, když se začal psát jako Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a na Stráži. Na základě zápisu v deskách zemských se dozvídáme, že Lucie Otýlie postoupila 16. října 1602 Vilému Slavatovi panství a zámek Stráž se vším, co k němu patřilo. Nejednalo se o příslušenství nikterak malé, protože panství zahrnovalo kromě zámku i městečko Stráž, několik vsí se všemi loukami, poplužní dvůr a zde dříve vybudovaný pivovar, sladovnu a pilu. Zemědělskou produkci mu nově obstarávaly chmelnice, štěpnice, zahrady, lesy a rybníky.¹⁵³

Do majetku rodu Slavatů se v roce 1602 dostal i palác pánů z Hradce v Praze, ve kterém Vilém pobýval jako mladík během studií. Za velmi příznivou cenu ho Vilémovi odprodal švagr Jáchym Oldřich. Nebylo se čemu divit, protože palác od smrti Adama II. nebyl téměř využíván a rodina ho v určitých obdobích pronajímala císaři Rudolfovi II.¹⁵⁴ Palác Vilémovi dobře posloužil. Právě zde sídlil při svých pražských pobytech, protože představa, že se svou novou paní trávil po svatbě nějaký delší čas na Jindřichově Hradci nebo na nově získané Stráži, by byla velmi iluzorní. Pravdou je, že již velmi brzy po svatbě ho povinnost volala do Prahy, aby zde vykonával své úřady zemského sudího a maršálka královského dvora. Ostatně sám Vilém si na tuto skutečnost postěžoval ve svých *Zápiscích*, když napsal: „...A sloužíc já již téměř od tří let pořád ustavičně – kromě málo některý den za nevyhnutelnými potřebami z Prahy [na Hradec] odjedou – JMCský k stolu pitím sklenicí a musíc jak večer o šesti hodinách na půl orloji, tak ráno o osmi hodinách k JMCský a potom o deseti hodinách [v kteroužto hodinu soud držán bývá] k službě JMti k stolu se nacházeti...“¹⁵⁵ Mohla ho alespoň těšit skutečnost, že za ním velmi brzy přijela i jeho paní společně s tchyní Kateřinou, jak si do deníku poznamenal Adam mladší z Valdštejna.¹⁵⁶

V letech 1601–1603 byl Vilém Slavata přisedícím zemského soudu. Z jednání, kterých se osobně účastnil, zanechal bohaté poznámky. Do funkce byl dosazen, jak sám píše, v pondělí po sv. Prokopu, což znamená 9. července roku 1601. V roce 1887 připravil a následně vydal jejich edici pod názvem *Zápisky Viléma Slavaty z let 1601–1603* Antonín Rezek.

¹⁵³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign III A 4a, karton č. 19; sign. III B 5a, karton č. 22, Výpis z desk zemských, podle kterého Lucie Otýlie postoupila 16. října 1602 Vilému Slavatovi panství a zámek Stráž se vším, co k němu patřilo (pivovar, sladovna, hvozd, pila, chmelnice, štěpnice, zahrady, poplužní dvůr, městečko Stráž a několik vsí se všemi loukami, lesy a rybníky).

¹⁵⁴ Václav LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce*, s. 300.

¹⁵⁵ A. REZEK (ed.), *Zápisky*, s. 60.

¹⁵⁶ Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.) *Deník rudolfinského dvora*, Praha 1997 s. 43.

Důležitým krokem v životě lidském, což u šlechty s ohledem na zachování rodu platilo dvojnásob, bylo zrození mužského potomka. Vilémovi a Lucii Otýlii se to podařilo hned v prvním roce jejich manželství. Dne 25. ledna 1603 přišel na svět syn Adam Pavel. Zatímco první jméno novorozeného chlapce vycházelo ze jména jeho dědů (Adam II. z Hradce, Adam Slavata), tak druhé pak odkazovalo na právě slavený církevní svátek, který na daný den vycházel. Dne 25. ledna byl totiž slaven svátek Obrácení sv. Pavla. Narození mladého Slavaty si do svého deníku poznamenal i Adam ml. z Valdštejna, který napsal: „...a paní Vilímova Slavatová slehla a má syna...“¹⁵⁷ Jiné datum než Adam ml. z Valdštejna ovšem uvádí Václav Břežan a jeho prostřednictvím Jaroslav Pánek v *Životech posledních Rožmberků*, kde se dočteme, že se Adam Pavel narodil až 13. 6. 1604. Jedná se spíše o chybu, protože by následně nesesedělo narození dalších potomků. Již v roce 1604 se totiž narodil prostřední syn Jáchym Oldřich, který dostal jméno po zesnulém strýci a 15. června 1605 přišel na svět syn třetí a poslední František Vít, což znovu okomentoval Adam ml. z Valdštejna: „Jedl sem u pana Vilíma Slavaty, dnes jeho paní slehla, má syna, říkají mu Františkus Vitus.“¹⁵⁸ Smutným faktem ovšem bylo, že u nejmladšího z Vilémových synů se projevila duševní porucha.

Spojený rod Slavatů a pánů z Hradce ovšem kromě radosti z narození dědiců a pokračovatelů Adama Pavla a Jáchyma Oldřicha zastihla na počátku roku 1604 i událost smutného charakteru. Chorobou stížený Jáchym Oldřich z Hradce zemřel 24. ledna 1604. Jeho smrtí vymřel po meči jeden z nejstarších českých rodů a novou vrchností se v této části jižních Čech stal na téměř sto let rod Slavatů. Dělbá majetku po zemřelém velmoži proběhla velmi rychle a bez větších komplikací, protože Jáchym Oldřich sepsal svou závěť již 15. srpna 1602 a jeho sestra se na jejím základě stala v podstatě univerzální dědičkou rodového majetku. Vilém měl od roku 1604 skutečně bohatou choť, ale nikterak mu to nevadilo. Ba právě naopak. Velmi dobře si uvědomoval, že když nebude reálně disponovat pozemkovým majetkem, pomůže mu to snáze získávat úřady a rozvíjet svou osobní kariéru. Spokojil se tedy pouze se svým panstvím Stráž nad Nežárkou, zatímco jeho paní vlastnila panství Jindřichův Hradec, Telč a města k nim přináležející – Jindřichův Hradec, Telč, Počátky, Žirovnici a Kardašovu Řečici. Patřila sem i celá řada městeček a vesnic, které není třeba jmenovat. Centrem panství byl Jindřichův Hradec (hlavní država), ale pro lepší správu byla pro moravskou část určena jako sídelní místo Telč. Výhodou Jindřichova Hradce bylo i jeho položení na královské cestě (via regia) vedoucí

¹⁵⁷ M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.) *Deník*, s. 60.

¹⁵⁸ M. KOLDINSKÁ – P. MAŤA (edd.) *Deník*, s. 108.

z Prahy do Vídně. I díky tomu mělo toto poddanské město téměř 4 000 obyvatel, což z něj činilo jedno z nejvíce obydlených měst království.¹⁵⁹

4.2 Císařský úředník

Švagrova smrt paradoxně vynesla Viléma do další významné funkce, kterou byl úřad karlštejnského purkrabího. Stalo se tak ještě roku 1604. Purkrabí hradu Karlštejna měl ve středověku za úkol spravovat hrad a jeho okolí, z čehož pramenily odpovídající soudní a správní povinnosti. Význam úřadu vzrostl za vlády Václava IV., kdy byly na hradě uloženy české korunovační klenoty, které zde setrvaly do roku 1625. Král Jiří z Poděbrad rozhodl o zařazení úřadu karlštejnského purkrabího mezi nejvyšší úředníky, což bylo potvrzeno smlouvou z roku 1497, ve které bylo dohodnuto, že purkrabí budou dva. Jeden měl být jmenován za panský stav, druhý pak za stav rytířský. V hierarchii zemských úředníků byli řazeni na 10. a 11. místo, což nebylo nikterak závratné umístění, připomeneme-li, že nejvyšších úředníků bylo 12. Úřad ovšem nesl jinou výhodu, neboť byl mimořádně výnosný. Vilémovi funkce přinášela 8 000 tolarů ročně. V době jeho úřadování se v roli druhého purkrabího ze stavu rytířského vystřídali Jan Vřesovec na Podsedicích (1603–1605) a Kryštof Vratislav z Mitrovic na Lochovicích (1605–1612). V hodnosti setrval do roku 1611, kdy ho po zásahu nového krále a císaře Matyáše nahradil Jindřich Matyáš hrabě Thurn. Kromě úřadu karlštejnského purkrabího mu byla na přelomu roku 1605–1606 svěřena funkce zástupce císařova vrchního komořího, kterým byl Fridrich z Fürstenberga. Právě v této roli se ocitl i v ohrožení života, když ho císař ohrožoval dýkou při jednom ze svých záchvatů, jak o tom referoval papežský nuncius G. S. Ferreri. Postup do role představeného císařova služebného personálu měl být na jeho kariérní cestě dalším významným krokem, ale tentokrát nebyl Vilém úspěšný. V jednom ze sněmovních usnesení z roku 1606 se Vilém nazývá místodržícím nejvyššího komornictví, ale po odchodu Fridricha z Fürstenberga byla funkce 1. května 1606 svěřena Oldřichu Desideriovi Pruskovskému z Pruskova, který pak úřad vykonával až do své smrti na jaře roku 1618.¹⁶⁰

V době sporu mezi císařem a králem Rudolfem II. a jeho bratrem arcivévodou Matyášem byl Vilém Slavata poslán na Moravu¹⁶¹, aby zde jako císařský komisař podpořil moravského zemského hejtmana Ladislava Berku z Dubé.

¹⁵⁹ František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce, I/3*, Jindřichův Hradec 1935, s. 7–18.

¹⁶⁰ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 402.

¹⁶¹ Kamil KROFTA, *Zápisky Viléma Slavaty o věcech moravských z let 1607, 1608, 1613–1615*, Český časopis historický 16, 1910, s. 44–51.

V roce 1608 gradoval spor mezi císařem a králem Rudolfem II. a jeho bratrem arcivévodou Matyášem. Již 1. února došlo k uzavření konfederace uherských a rakouských stavů, když hlavní podíl na dohodě měli Jiří Erasmus Tschernembel a Štěpán Illesházy, kteří dokázali jednající stavy přesvědčit o nutnosti podpory arcivévody Matyáše. Stavové Uher, Dolních i Horních Rakous mu slíbili podporu proti všem, kteří by zpochybňovali mírové smlouvy z roku 1606.

Na Moravě se zatím formovala opozice proti zemskému hejtmanovi Ladislavovi Berkovi z Dubé, kterou vedl Karel starší ze Žerotína a Karel z Lichtenštejna. Žerotín už v prosinci 1607 uspořádal tajnou schůzku mezi zástupci moravských a rakouských stavů na svém zámku v Rosicích, Lichtenštejn pak v březnu 1608 otevřeně proti Berkovi z Dubé vystoupil.

Zemský hejtman v reakci na jeho vystoupení povolal do Brna císařský sbor, který vedl polní maršál Jan Tserclaes Tilly. Situaci tím rozhodně neuklidnil, ba právě naopak. Předáci opozice přičetli všechny hejtmanovy chyby císaři Rudolfovi, čehož využili ve své snaze o získání moravských stavů pro Matyáše. Výsledkem bylo, že než se v Ivančicích sešel moravský zemský sněm, byla Morava na straně arcivévody.

Ten zatím v únoru a březnu verboval armádu, aby mohl otevřeně vojensky vystoupit proti bratrovi. Do dubna se mu podařilo sestavit armádu pod vedením Zikmunda z Herbersteina o síle 10 900 pěšáků a 9 450 jezdců, která na rakousko – moravském pomezí čekala na výsledek jednání moravských stavů. V Uhrách pak byl velitel Valentin Homonay spolu s 18 000 vojáky připraven v případě nutnosti vyrazit Matyášovi na pomoc. Sněm začal v Ivančicích 13. dubna 1608 a již 19. dubna bylo jednání uzavřeno. Výsledkem bylo sesazení zemského hejtmana Ladislava Berky z Dubé, jemuž nepomohla ani přítomnost císařských komisařů – Viléma Slavaty a kardinála Františka z Dietrichštejna – protože sněm byl plně v režii Žerotína a Lichtenštejna.

Byla zvolena nová zemská vláda v čele s Karlem z Lichtenštejna, který obdržel titul direktora. Moravští stavové ještě téhož dne sepsali listinu, kterou se zavázali podpořit Matyáše. Ten zprávu očekával na hranicích, kam dorazil už 15. dubna a vydal se do Znojma, kde byl 23. dubna slavnostně uvítán. Odtud se Matyášova armáda vydala ku Praze, aby se rozhodlo o osudu království.

Konfederace rakouských, moravských a uherských stavů ovšem nepočítala s tím, že se české stavy přidrží Rudolfa a Matyáše nepodpoří.¹⁶² Přesto k tomu došlo a hlavní podíl na tom měl nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic. Ten v květnu 1608, když už konfедераční armáda táhla od Čáslavi na Prahu, sestavil poměrně různorodou skupinu a zajistil podporu pro vládnoucího Rudolfa. Podařilo se mu přesvědčit Adama mladšího z Valdštejna, Václava Budovce z Budova, Ondřeje Šlika i Viléma Slavatu, že bude nejlepší podpořit stávajícího panovníka.

Císař se dokonce 23. května osobně dostavil na jednání českých stavů, čím si zajistil širší podporu a mohl pak žádat, aby přijali jeho nejzávažnější ústupek, kterým bylo přijetí Matyáše za následníka českého trůnu. České nekatolické stavy za podporu žádali sepsání české konfese na svobodu vyznání z roku 1575, kterou jim slíbil již císařův otec Maxmilián II. Katolíci naproti tomu prosili, aby císař konfesi nepovoloval, ale znovu jen do budoucna přislíbil. Rozporů v české stavovské obci se pokusil využít Karel starší ze Žerotína, který 26. května hovořil k českým stavům, aby se zřekli Rudolfa a přijali Matyáše. Jeho řeč se ovšem neshledala s úspěchem.

Nekatolickým stavům se nakonec nepodařilo císaře přesvědčit, i přes osobní audienci z 28. května, o přijetí konfese na svobodu vyznání, ale na jeho straně přesto zůstali. Spor mezi oběma Habsburky byl pak ukončen závěrečnou fází jednání od 23. do 25. června na záměčku v Libni. Výsledkem jednání byla smlouva, která znamenala, že si Rudolf ponechá vladařské tituly a přímou vládu nad Českým královstvím, Slezskem a oběma Lužicemi. Arcivévoda Matyáš pak obdržel vládu v Uhrách, Horních a Dolních Rakousích a na Moravě, která se vyčlenila z Českého království, neboť už nikdy nechtěla být pod Rudolfem. Událost vstoupila do dějin pod označením libeňský mír. O dva dny později – 27. května – pak Matyáš obdržel uherskou korunu, kterou mu prostřednictvím kardinála z Dietrichštejna poslal císař Rudolf II.

Od ledna 1609 se čeští nekatoličtí stavové snažili vyjednat na zemském sněmu povolení svobody vyznání, jako odměnu za podporu Rudolfa II. během jeho sporu s bratrem Matyášem. Proti této snaze vystupovali radikální katolíci v čele se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic a stejně horlivě se projevovali členové jeho skupiny Vilém Slavata a Jaroslav Bořita z Martinic. Podporu jim poskytoval papežský nuncius Caetano a arcibiskup Karel z Lamberga. Lobkovicově klice se podařilo sněm k 1. dubnu 1609 rozpustit, ale stavové reagovali svoláním

¹⁶² Vladimír KRATOCHVÍL, *K poměru císaře Rudolfa II. k arciknížeti Matyášovi*, Český časopis historický 5, 1899, s. 169–176.

nového sněmu od 4. května, který se měl konat na Novoměstské radnici. Po celý duben probíhala série jednání a vážně hrozilo, že dojde k vypuknutí povstání. I přes císařovo naléhání se stavové sešli 4. května v Praze, jak se v dubnu domluvilo a navíc se hromadně vydali na Pražský hrad, aby se zde domohli hromadné audience. Tu jim císař odmítl poskytnout, čímž je proti sobě velmi popudil. Stále více to vypadalo, že situace se nemůže řešit jinak než hrubou silou, protože císař začal rozvažovat, zda nepřijmout návrh Lobkovic a vojensky zasáhnout. Stavové ostatně nevinili císaře, ale jeho proradné úředníky. Jak poznamenal Václav Budovec z Budova: „na některé zlé a nevěrné rádce a politiky, kteří pod zámyslem slepě horlivého víry římské rozmnožování a obhajování Jeho Milost Císařskou, krále, pána našeho nejhlavnějšího, již o některé království a provincie slavné mizerně a potupně připravili...“¹⁶³ Na místo nepovoleného sněmu svolal císař nový na 25. května. Zdálo se, že se konečně najde kompromis, který za Rudolfa vyjednávali Ondřej Hannewald a Jiří Ludvík z Leuchtenberga, ale katolická strana opět uspěla. Císař na návrhy nepřistoupil a 5. června stavovskou žádost odmítl. Stavům v tuto chvíli došla trpělivost a rozhodli se pro radikální řešení, při kterém svolali zemskou hotovost a 23. června ustanovili direktorium o třiceti členech. Situace byla neudržitelná a císař rozhodl, že již nedá na nátlak katolické strany a rozhodne o vydání Majestátu na náboženskou svobodu.¹⁶⁴ O vypracování dokumentu rozhodl 4. července a 9. července ho podepsal a zpečetil. Majestát odmítl podpořit a podepsat, což bylo jeho povinností, i nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, takže místo něj to učinil nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka. Lobkovic argumentoval, že podepsat nemohl, protože přijetí dokumentu bylo na císaři vynuceno, takže nemůže být platný. Stejného názoru byli i Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic, což jim do budoucna nekatoličtí stavové nemínili odpustit. Odpor nekatolíků ke zmíněné trojici navíc umocnila skutečnost, že odmítli podepsat Porovnání. Tento dokument měl do budoucna zajistit beztrestnost představitelům nekatolické obce, kdyby měl být někdy řešen jejich postup v otázce boje o Majestát.

V pátek 26. února 1610 byl Majestát slavnostně odvezen na Karlštejn. Vilém Slavata měl jako karlstějnský purkrabí povinnost postarat se o uložení Majestátu na hradě. Aby dal najevo svůj nesouhlas s přijetím dokumentu, jel na Karlštejn už o den dříve, než byl Majestát přivezen, aby se nemusel účastnit slavnostního průvodu nekatolických stavů. Na Karlštejně pak

¹⁶³ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 454.

¹⁶⁴ Julius GLÜCKLICH, *Koncept Majestátu a vznik Porovnání*, Český časopis historický 23, 1917, s. 110–128; Kamil KROFTA, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909; Jiří JUST, 9. 7. 1609. *Rudolfův majestát. Světla a stíny náboženské svobody*. Praha 2009.

Majestát přijal, uložil ho do archivu a jako správný hospodář pohostil pány, kteří listinu dovezli. Do svých *Pamětí* si poznamenal, že ačkoli pánové očekávali masité pokrmy, nabídl jim pouze ryby, protože jako správný katolík ctil postní den, kdy nemůže být maso podáváno.¹⁶⁵

Po vydání Rudolfova majestátu se hned našel důvod, aby na panství patřícímu Lucii Otýlii Slavatové z Hradce a jejímu manželovi Vilému Slavatovi vypukl spor s místními nekatolíky. Těm se vůbec nelíbilo, jak vůči nim jejich vrchnost postupuje. Lucie Otýlie byla už od dětství přísně katolicky vedena a konvertita Vilém Slavata nebyl ve svém náboženském myšlení o nic méně zapáleným katolíkem, což zákonitě muselo vést ke střetu katolické vrchnosti s nekatolickými poddanými.¹⁶⁶ Předmětem rozkolu se stal kostel sv. Trojice. Nekatolíci požadovali, aby jim byl poskytnut k užívání, protože ho zbudovali na vlastní náklady a za laskavého svolení Adama II. z Hradce mezi léty 1590-94. Zastání hledali u pana Petra Voka z Rožmberka a pevně věřili, že na jeho přímlovu jako dobrého rodinného přítele hradecká vrchnost dá. Majestát byl podle nich porušován celou řadou bodů, z nichž mezi nejzávažnější patřilo zabránění kostela, zákaz pohřbívání nekatolíků bez zpovědi a celkově měla být porušována jejich práva. Rožmberský vladař vyslyšel jejich prosby a listy adresovanými Lucii Otýlii i Vilémovi žádal, aby se s místními nekatolíky zacházelo mírněji a v duchu Majestátu. O nějakém mírnějším postupu však nechtěl Vilém Slavata ani slyšet a Petru Vokovi ohledně kostela sv. Trojice odepsal: „omylně správu v tom dávají, aby týž kostel na jich měšťanův hradeckých vlastní náklad měl bejtí vystaven,...že tu při městě Hradci jak v žádném jiným kostele, tak taktéž v témž kostele Trojice svaté nikdy žádný jiný náboženství provozováno a exercitýrováno nebejvalo a není, nežli toliko samý římský katolický...“¹⁶⁷

V roce 1610 se císař a král Rudolf II. se domluvil s arciknížetem Leopoldem Pasovským,¹⁶⁸ že využije jeho vojsko, které bylo v průběhu roku 1610 najímáno na ochranu habsburských zájmů v hrabství Jülich. To jim o rok dříve připadlo jako dědictví po Janu Vilémovi hraběti z Jülichu-Cleve. Armáda zahrnovala dva pluky jízdní, které vedli polní maršál Michal Adolf z Althmanu a plukovník Vavřinec Ramée a dva pluky pěší v jejich čele byli Karel Ludvík ze Sulzu a Adam z Trautmannsdorfu. V noci ze dne 21. na 22. prosince se z pasovského

¹⁶⁵ J. JIREČEK (ed.), *Paměti I*, s. 404.

¹⁶⁶ Josef HRDLÍČKA, *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, Jihočeský sborník historický 69–70, 2000–2001, s. 188–208.

¹⁶⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 2b, kart. č. 15, Odpověď Viléma Slavatovi Petru Vokovi ze 17. března 1610.

¹⁶⁸ Leopold Pasovský – Leopold V. Habsburský (9. října 1586 Štýrský Hradec – 13. září 1632 Schwaz) byl rakousko-tyrolský arcivévoda, biskup pasovský a štrasburský. Bratranec Rudolfa II. a bratr budoucího krále a císaře Ferdinanda II. Viz Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. Praha 1996.

biskupství armáda přesunula přes Dunaj do Horních Rakous, odtud pak po dohodě s arciknížetem Leopoldem vyslal Ramée do Prahy svého vyslance, rytmistra Manfrida Castigliona, aby vyžádal od císaře povolení pro vstup do Českého království. V lednu 1611 se armádní sbor vypravil z Cáhlova, bez obtíží překročil hranici a 30. ledna se zmocnil Českých Budějovic. Pasovští vojáci postupovali velmi rychle a 3. února obsadili Tábor. Blížili se ku Praze a 11. února dobyli Beroun. Před Prahu se dostali 12. února a již 13. února stáli na Bílé hoře na dohled pražským hradbám. Nad ránem 15. února vtrhli přes Újezd na Malou Stranu a přes krvavé boje postupovali do jejího středu. Obráně Malé Strany velel Jindřich Matyáš z Thurnu, ale pak se ukázala převaha pasovských. Thurn byl zraněn a zavelel k ústupu. Stavovští vojáci ustoupili na Hrad, kde byl Thurn ošetřen v Pernštejnském paláci. Měšťané ustupovali přes Kamenný (Karlův) most do prostoru Starého Města, čehož chtěli využít pasovští jezdci k průniku do jeho ulic, ale měšťanu Janu Šustrovi z Goldburgu se včas podařilo spustit mříž mostecké brány. Situace v království se změnila, když do hry vstoupil uherský král Matyáš. Ten se svým vojskem vyrazil 28. února 1618 od Jihlavy a 6. března dorazil před Prahu. Pasovští drželi Malou Stranu a Hrad do 11. března, kdy město definitivně opustili. Poslední snaha Rudolfa II. o udržení moci selhala. Stavové znovu obsadili Pražský hrad a na sněmu byl panovník donucen k abdikaci, byl mu ovšem doživotně poskytnut Hrad k užívání a titul císaře Svaté říše římské. Ke slavnostní korunovaci jeho bratra Matyáše českým králem došlo 23. května 1611. Matyáš se po své korunovaci rozhodl dočasně potrestat přívržence bratrovy strany, což mělo za následek právě sesazení Viléma Slavaty z hodnosti karlístejnského purkrabího. O vůli nového krále byl pan Slavata zpraven kardinálem Khleslem, který mu doporučoval, aby v úřadu setrval a snažil se přesvědčit panovníka, aby Viléma netrestal, leč úspěšný nebyl. Matyáš už byl rozhodnut nahradit Slavatu Jindřichem Matyášem z Thurnu, který ač byl evangelík, věrně bránil Prahu během vpádu pasovských. Ztráta úřadu nebyla v dobovém myšlení nikterak hrozná. Horší bylo, když se sešel generální sněm a Slavata byl spolu s Bořitou z Martinic předvolán před soud nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka. Oba pánové byli obviněni na základě výpovědi zatčeného Franze Tengenagela, tajemníka Leopolda Pasovského. Ten byl po potlačení pasovského vpádu zatčen oddílem Václava Vchynského z Tetova a podroben právu útrpnému. Na mučidlech vypověděl, že Slavata i Martinic měli na vpádu podíl a radili, aby pasovští zatkli a popravili předáky strany stavící se proti císaři. Na základě předvolání se Vilém dostavil před soud a ten ho začal vyšetřovat, jestli nebyl účastí na vpádu pasovských dotčen na poctivosti, což bylo pro tehdejší společnost

významné obvinění. Jeho obhajoby se ujal doktor Ponson. Před nejvyšším purkrabím bylo přečteno přiznání uvězněného Tengnagela z 11. dubna 1611, které měl říci před mučením, na mučidlech i potom. Když se ho ptali, kdo zavinil, že arcikníže Leopold věděl o všech českých radách a rozhodnutích, vždy odpověděl: „Pan Berka jménem Ladislav, který má červenou bradu, pan Smečanský, který má nejvyššího purkrabího dceru, a pan Vilém Slavata, který karlštejnským purkrabím jest.“¹⁶⁹ Proti tomu se Vilém ohradil, že obvinění jsou smyšlená, neboť ani neví, o které rady by se mělo jednat. Soud pak pokračoval další dva dny a v jejich průběhu změnil Tengnagel svoji výpověď, když prohlásil, že se spletl, když původně tvrdil, že Slavata a Martinic vynášeli tajná rozhodnutí. Třetí den byly prostřednictvím pana Václava Budovce z Budova čteny další dotazy na Tengnagela, ale ten již trval na své výpovědi o nevině Slavaty a Martinice. Do konce týdne pak oba páni čekali na rozhodnutí nejvyššího purkrabího. To pro ně bylo příznivé a nálezem soudu byli shledáni v poctivosti. Kladnému výroku ve prospěch obviněných přispělo i to, že je soudil Adam ze Šternberka, což byl Martinicův tchán. Aby jim nemohl nikdo do budoucna kauza připomínat při jiných sporech, požádali v pondělí 19. března 1612, aby byla jejich nevina zapsána do zemských desek. Jejich přání bylo vyhověno ve čtvrtek 27. března 1612.¹⁷⁰

Po nález soudu se na osobní audienci pokusil Vilém zvrátit panovníkovu vůli o sesazení z úřadu karlštejnského purkrabího, ale ten byl definitivně rozhodnut Thurna za pomoc odměnit, aby ukázal, že se dokáže odvděčit i zástupcům nekatolické strany. Právě zde začalo celoživotní osobní nepřátelství mezi Slavatou a Thurnem.¹⁷¹

Když se král Matyáš rozhodl jmenovat nové členy zemských úřadů, rychle skončilo období, kdy byl Vilém Slavata v nemilosti. Panovník ho jmenoval roku 1611 nejvyšším dvorským sudím, následovala hodnost prezidenta české komory a titul nejvyššího zemského sudího. V první funkci byl do roku 1617 a jeho nástupcem se stal Jindřich Matyáš Thurn. Ve druhé funkci setrval do roku 1618 a ve třetí do roku 1623. Hodnost prezidenta české komory mu byla odňata stavy po defenestraci a udělena Kryštofu Harantovi z Polžic a Bezdržic. Úřad zemského sudího dostal po Vilémovi roku 1620 Jáchym Ondřej Šlik od zimního krále Fridricha Falckého.

V roce 1616 zastihla rodinu Viléma Slavaty smutná zpráva, protože ve svém domě v Kutné Hoře zemřel ve věku 74 let jeho otec. Adam Slavata zde sídlil, protože byl nucen

¹⁶⁹ J. JIREČEK (ed.), *Paměti 2*, s. 29.

¹⁷⁰ J. JIREČEK (ed.), *Paměti 2*, s. 29–45.

¹⁷¹ Miloš POJAR, *Jindřich Matyáš THURN. Muž činu*, Praha 1998.

postupně rozprodat většinu majetku, aby se vyrovnal se svými věřiteli. Vilém se ho snažil finančně i materiálně podporovat, ale dluhy byly tak velké, že ani jeho snaha nebyla úspěšná. Po otcově skonu se alespoň postaral o svou nevlastní matku Sibylu Slavatovou z Mansfeldu. Paní Sibyla přišla na Jindřichův Hradec v průběhu roku 1616 a ve společnosti Vilémovy manželky a tchyně zde setrvala až do své smrti v roce 1629. Zde se v roce 1623 rozhodla, nebo byla Vilémem donucena, přestoupit ke katolictví, čehož si všiml i Mikuláš Dačický: „přestoupila paní Sybilla, rozená hrabinka z Mansfeldu, pozůstalá vdova po panu Adamovi Slavatovi, jenž na Horách Kutnách obejvala a tuze se evangelického religionu byla přidržela, ale jsa od pana Viléma Slavaty, jemuž macechou byla, do Hradce Jindřichova, sídla jeho, vylouzena, tam nabádáním jeho k tomu přistoupení svolila.“¹⁷²

V témže roce se Vilémovi dostalo velké cti, když císař a král Matyáš ocenil jeho věrné a oddané služby habsburskému domu.¹⁷³ Novou podobu dostal rodový erb Slavatů, který byl obohacen a nově půlen s erbem pánů z Hradce. To mělo dokazovat, že jen a pouze Vilém, resp. jeho dědicové navazují na tradici rodu pánů z Hradce. Půlení erbu mělo ukázat na skutečnost, že si příslušník rodu Slavatů vzal za ženu paní z Hradce a jejich potomci budou dědici rodových tradic. Nový erb byl navíc ještě rozmnožen o klenot pánů z Hradce (rozevřená orlí křídla se zlatými srdéčky) vedle klenotu Slavatů (pštrosí pera). Listinu potvrzující toto rozhodnutí vydal císař Matyáš 16. listopadu 1616.

Významnou roli sehrál Vilém v roce 1617. V červnu toho roku se sešel zemský sněm a mělo zde dojít k volbě nového českého krále. Budoucím panovníkem se měl stát bratranec císařův Ferdinand Štýrský. O nástupnictví Ferdinanda rozhodla tzv. Oňatova smlouva, která byla roku 1617 sepsána mezi španělskými a rakouskými Habsburky. Strana rakouská byla při sepsání úmluvy zastoupena císařem Matyášem a španělská králem Filipem III. Dohoda obou panovníků určila, že jelikož Matyáš neměl z manželství s Annou Tyrolskou dědice, na středoevropskou monarchii má nárok štýrská větev Habsburků. Pan Slavata se spolu s dalšími přívrženci katolické strany jednoznačně postavil v otázce volby nového českého krále na Ferdinandovu stranu. Na sněmu i osobně vystoupil a na základě rodinných vazeb Habsburků, zde poukázal na oprávněnost nároků Ferdinanda Štýrského na český trůn.¹⁷⁴ Volbu chtěl ještě odvrátit hrabě Thurn návrhem, aby se nejprve zjistilo stanovisko ostatních zemí Koruny české, což by vše jistě zdrželo. To však nebylo přijato a stavové se usnesli, že Ferdinand bude novým

¹⁷² J. MIKULEC (ed.) *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 215.

¹⁷³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, listina č. 29 (492); sign. III A 3a, kart. č. 17.

¹⁷⁴ J. JIREČEK (ed.), *Paměti 2*, s. 262.

českým králem. Proti volbě byli nakonec jen Thurn, Linhart Collona z Felsu a primátoři Nového Města pražského a Žatce. „Odměnou“ jim bylo sesazení z jejich úřadů, což bylo zvláště bolestivé pro Thurna, který byl na výnosném postu purkrabího hradu Karlštejn. Budoucí panovník slíbil dodržování Majestátu, potvrdil zemská privilegia a jeho přijetí již nic nebránilo. V osobním dopise ovšem informoval papeže Pavla V., že své sliby rozhodně splnit nehodlá. Českým stavům nebylo nikterak divné, že tento fanatický katolík přísahal tak ochotně a už 29. června proběhla v chrámu sv. Víta korunovace. Arcibiskup Jan Lohelius nasadil Ferdinandovi Štýrskému na hlavu korunu sv. Václava a země Koruny české získali nového panovníka – Ferdinanda II. Císař Matyáš ani král v Čechách dlouho nepobyli a brzy odcestovali do Vídně. Panovník si ještě nechal vypsát mimořádnou berni v hodnotě 80 000 zlatých, aby mohl odměnit své podporovatele. Vilém finanční dar ze zemských peněz odmítl. Ferdinand II. situaci vyřešil tím, že za hotové peníze nakoupil stříbrné šperky, které už pan Slavata neodmítl.¹⁷⁵ Ještě před odjezdem jmenoval Ferdinand II. Viléma Slavatu za podporu při volbě královským místodržícím.¹⁷⁶ Kromě něj byli do místodržitelství rady jmenováni Adam ze Šternberka (nejvyšší purkrabí), Adam mladší z Valdštejna (nejvyšší hofmistr), Jaroslav Bořita z Martinic (purkrabí karlštejnský), Matouš Děpolt z Lobkovic (velkopřevor maltézských rytířů), Jiří z Talmberka (nejvyšší komorník), Jan z Klenové (nejvyšší písař), Purkart Točnick z Křimic (podkomoří), Karel Mracký z Dubé a Oldřich Gerštorf z Gerštorfu (oba členové zemského soudu).¹⁷⁷

4.3 Boj o dědictví po Rožmbercích

Přelom roku 1617 a 1618 přinesl pro rodinu Viléma Slavaty velmi zajímavou vyhlídku. Naskytla se totiž možnost získat pro rod Slavatů podíl na dědictví po rodu Rožmberků, kteří vymřeli po meči Petrem Vokem roku 1611. Rožmberský vladař sice ustanovil svými dědici rod Švamberků, ale když byl v létě roku 1617 předvolán před českou dvorskou kancelář někdejší sekretář a oblíbenec Petra Voka Theobald Hock¹⁷⁸ a následně obviněn z falšování listin a zásahů do závěti posledního Rožmberka, byl celý testament prohlášen za neplatný. Dědici se po zneplatnění závěti měli stát pokrevní příbuzní Rožmberků. Vilémova manželka Lucie Otýlie byla praneteří Petra Voka, takže se o majetek mohla bez obtíží ucházet. Pro snazší zisk podílu na majetku se Slavatova rodina rozhodla spolupracovat s Vilémem mladším z Lobkovic na

¹⁷⁵ Jan P. KUČERA, 8. 11. 1620. *Bílá hora. O potracení starobylé slávy české*, Praha 2003, s. 60.

¹⁷⁶ František ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577–1749*, Sborník archivních prací 17, 1967, s. 580–587.

¹⁷⁷ Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 379.

¹⁷⁸ Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 35–44.

Beškovicích, Bílině a Kosti. Jeho nárok je trochu složitější vysvětlit, ale přesto byl naprosto oprávněný. Vilém mladší byl synem Oldřicha Felixe Popela a Anny Alžběty z Hradce, jež byla dcerou Jáchyma z Hradce a Anny z Rožmberka, sestry Petra Voka. Manželé Slavatovi se s Vilémem z Lobkovic dohodli, že v případě kladného vyřízení jejich požadavků si získaný majetek rozdělí rovným dílem.¹⁷⁹ Bohužel k dořešení záležitosti již nedošlo, protože vypuklo stavovské povstání. Po Bílé hoře už se k záležitosti nevracelo, protože majetek byl Švamberkům zkonfiskován. Rodový majetek spravoval Petr ze Švamberka, který se významně zapojil do povstání proti císaři Ferdinandovi II. Petr ze Švamberka zemřel roku 1620 v Praze¹⁸⁰ a majetek byl následně rodu zabaven. Panství Rožmberk a Nové Hrady připadlo císařskému generálovi, kterým nebyl nikdo jiný než vítěz z Bílé hory Karel Bonaventura Buquoy. Panství Třeboň pak přešlo na císaře, který ho obratem přepsal na rod Eggenbergů. Ještě jedna možnost získat alespoň část majetku se před Slavaty otevřela v roce 1626. V tom roce se oženil syn Viléma Slavaty Adam Pavel s dědičkou rodů Eggenbergů Marií Terezií. Manželství ovšem bylo v roce 1632 anulováno, takže ani poslední šance se nezdařila.

4.4 Cesta k defenestraci

Období po odjezdu císaře Matyáše a krále Ferdinanda II. ze země se neslo ve znamení porušování Majestátu na náboženskou svobodu, jak se alespoň domnívali evangeličtí stavové. Ještě v roce 1617 nechal pražský arcibiskup Jan Lohelius rozbořit evangelický kostel v Hrobech¹⁸¹ u Duchcova a na počátku roku 1618 pak rozhodl opat kláštera benediktýnů v Broumově W. Zelender o uzavření dvou zdejších nekatolických svatostánků. Stavbu kostela v Hrobech ostatně arcibiskup zakázal už v roce 1614, přesto byl dostavěn. Když pak arcibiskup z pozice majitele panství opakovaně žádal, aby byl kostel uzavřen, nesetkal se jeho příkaz s úspěchem. V reakci na neuposlechnutí příkazu vyslal oseckého hejtmána, aby jeho posádka kostel rozbořila, což se také stalo. Obě situace ukázaly na nejasnost v Majestátu. Z něj nebylo patrné, jestli poddaní na církevních panstvích mají právo na výběr vyznání jako poddaní na komorních, tedy královských statcích. Zatímco na panstvích šlechtických toto právo neplatilo, na královském zboží tuto volbu měli. Pokud by platila varianta, že církevní vrchnost je vlastně shodná se šlechtickou, tak by se jednalo o porušení zásady *Cuius regio, eius religio* („Čí země,

¹⁷⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III B 5a, kart. č. 22., Dohoda Lucie Otýlie Slavatové s Vilémem mladším z Lobkovic z 30. března 1618 o společném postupu při uplatňování nároků na rožmberské dědictví.

¹⁸⁰ Jaroslav PÁNEK, *Petr Vok: Život renesančního kavalíra*, Praha 2010, s. 7.

¹⁸¹ Jan KILIÁN, *11. 12. 1617 - zboření kostela v Hrobu: na cestě k defenestraci*, Praha 2007.

toho víra“), jež byla v době před Bílou horou považována za svaté právo vrchnosti. Z tohoto pohledu měla vrchnost plné právo kostely uzavřít.

Názor evangelických stavů byl zcela opačný a v reakci na porušování Majestátu se sešli na sjezdu nekatolických stavů v březnu 1618 v pražském Karolinu. Výsledkem jednání byla obsáhlá stížnost proti porušování Majestátu. Stavové se dále rozhodli, že se na konci května sejdou znovu, aby reagovali na odpověď císaře na jejich petici. Provolání odevzdali místodržícím Slavatovi a Bořitovi z Martinic, kteří ovšem stížnosti odmítli jako neopodstatněné. Ti pak navíc informovali císaře o plánovaném květnovém sjezdu a Matyáš ho 21. března takzvaným těžkým psaním zakázal. Stavové se přesto rozhodli svolat sněm a to na pondělí 21. května. Místodržící se o chystané akci doslechli a pozvali stavy do české dvorské kanceláře, aby jim zde bylo sděleno nové rozhodnutí císařovo. List jim přečetl Filip Fabricius, ale stavové byli pobouřeni jeho obsahem. Nemohli uvěřit, že by jim panovník něco takového adresoval a považovali ho za podvrh nenáviděných místodržících. Požádali o opis a vrátili se do města k poradě.

Druhý den se představitelé stavů (Albrecht Jan Smiřický, Václav Vilém z Roupova, Jindřich Matyáš Thurn, Oldřich Vchynský a Martin Fruwein z Podolí) sešli v paláci Smiřických (dnešní dům U Montágů na Malostranském náměstí) a rozhodli se k rázné akci. Vůdcové stavů se domluvili, že nejlepší bude učinit krok, který by svým provedením přesvědčil i nerozhodnuté a váhající členy stavovské opozice. Bylo naplánováno, že na nejvíce provinilých členech české kanceláře bude provedena defenestrace. Ta se měla týkat Viléma Slavaty, Jaroslava Bořity z Martinic a stavy obzvláště nenáviděného sekretáře Pavla Michny z Vacínova. Ačkoli měla dohoda vůdců opozice zůstat tajná, některé informace pronikly na veřejnost. Poslední jmenovaný se o plánované akci dozvěděl a 22. května spěšně opustil Prahu. Popis události nám poskytuje Pavel Skála ze Zhoře: „A tak, co Michnu mělo potkati, s tím obešel se Filip [Fabricius]. Ale Michna, vyzkoumav tu tragédii den před tím z řeči tvrdé, s kterouž potkal se od Linhartu z Felsu, když na setkání příliš oulisně a tvárně se před ním stavěl a s ním mluvil, ješto sice prve toho obyčeje nemíval tak se před pány podobojí pokorně touliti, vyvázl časně z Prahy a do Vídně sobě pospíšil, zanechav rád té cti a skoku křepkého Mistru Filipovi, spoludruhu a v praktikách pomocníku svému věrnému.“¹⁸²

¹⁸² J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 38.

4.5 Stavové v kanceláři

Dne 23. května se stavové sešli ve Vladislavském sále Pražského hradu. Očekávalo se napjaté jednání, protože zástupci stavů nevěděli o plánu radikální skupiny. Ta ovšem byla rozhodnuta plán provést. Stavové ze svých řad vybrali Pavla z Říčan, který za ně měl promluvit, a pokračovali do místodržitelské kanceláře v prvním patře Starého královského paláce.¹⁸³

Zde zastihli pouze Viléma Slavatu, Jaroslava Bořitu z Martinic, nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka, převora johanitů Matouše Děpolta z Lobkovic a sekretáře Filipa Fabricia. Což z desetičlenné místodržitelské rady znamenalo, že tu byli přítomni pouze čtyři její členové, protože sekretář Fabricius do ni nepatřil.

Mluvčí stavů se po příchodu zeptal Slavaty a Martinice, zda nejsou vinni tím, že by zastrášili zástupce Prahy, aby se neúčastnili stavovského sjezdu. Oba dotazovaní však vliv na neúčasti Prahy na sjezdu odmítli. Byl proto vznesen další dotaz, zda měli místodržící podíl na zákazu sjezdu, který byl sepsán v těžkém psaní. Místodržící se pochopitelně bránili a hlavně argumentovali služebním tajemstvím.

Jejich zapírání popudilo stavy a v prudké hádce vznesl Linhart Collona z Felsu obžalobu, že se oba přítomní místodržící – Slavata a Martinic – přímo podíleli na přípravě panovníkova březnového listu a opakovaně porušují na svých panstvích Majestát. Pavel Kaplíř ze Sulevic obvinil Viléma Slavatu, že nutil své poddané, aby přešli ke katolictví a pokud tak neučinili, měli opustit své statky. Dále pak byl viněn z toho, že se jeho hejtman na Telči chová nelidsky k nekatolickým poddaným a krutě je trestá.

Vilém se hájil, že nic z toho neučinil a nemá ani povědomí o předkládaných zločinech svého hejtmana. Stavové reagovali, že Vilém je zjevný nepřítel strany podobojí a sám se nemůže očistit. Jáchym Ondřej Šlik jej pak obvinil ze stejných prohřešků jako Pavel Kaplíř. Místodržící byli následně nařčeni Linhartem Colonnou z Felsu a Jindřichem Matyášem hrabětem z Thurnu z rušení pokoje a obecného dobrého, což mohlo vést k velmi přísným trestům.

V místnosti pokračovala prudká hádka. Na jedné straně se místodržící bránili proti obviněním, na druhé straně stavové hledali další důkazy jejich vinny. Vše směřovalo k předem dohodnutému trestu. Jak zapsal Pavel Skála, mělo zaznít: „A pokud oni v tomto království budou, že stavové pod obojí netoliko svým náboženstvím, ale ani životy bezpečni nebudou.

¹⁸³ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 32–36.

Pročež že nejlépe bude jim konec učiniti, z tohoto světa je spraviti a skrze to tím lépe sebe ujistiti...“¹⁸⁴

S dalším obviněním vystoupil Václav Vilém z Roupova, který je nařkl z nesmlouvavého postupu proti straně podobojí na sněmech a radách. To byla koneckonců pravda a Slavata ani Martinic se tím nikdy netajili. Pán z Roupova také řekl, že stavové mají připravenou *Apologii*,¹⁸⁵ kterou své počínání vůči místodržícím obhájí a poukáží na jejich viny. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka požádal stavy, aby ještě jednou vyslechli znění císařského listu a vše bylo řešeno v klidu a míru, ale radikální představitelé stavů už nechtěli nic slyšet.

4.6 Defenestrace

Vyzvali Pavla z Říčan, aby přečetl rozsudek nad Vilémem Slavatou a Jaroslavem Bořitou z Martinic, který byl již předem připraven.¹⁸⁶

„Poněvadž páni stavové podobojí to vskutku shledali, že oni dva proti náboženství a Majestátu jich se dočinili, proto je za své nepřátely, rušitele pokoje a obecného dobrého drží a vyhlašují...“¹⁸⁷

Po přečtení rozsudku se Pavel z Říčan dotázal, zda ostatní stavové s připraveným ortelem souhlasí. Následně bylo téměř jednohlasně vyřčeno „ano“ a rozsudek byl potvrzen. Někteří stavové ještě navíc litovali, že není přítomen největší nepřítel strany podobojí nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic.

Linhart Colonna pak požádal nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka, aby ho následoval ven z kanceláře a stejně tak učinil s převorem johanitů Matoušem Děpoltem jeho bratr Vilém starší z Lobkovic. Oba odvádění se obávali, že budou vsazeni do vězení, ale byli ujištěni, že jsou vedeni do bezpečí a nic zlého jim nehrozí. Adama ze Šternberka patrně zachránila skutečnost, že podepsal v roce 1609 Majestát a i Porovnání mezi katolickými a nekatolickými stavy. Jejich odchodem se stavové zbavili případných svědků a přistoupilo se k defenestraci.

¹⁸⁴ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 33.

¹⁸⁵ Václav ŠUBERT (ed.), *Apologie první i druhá stavův království Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí způsobou přijímajících: která, roku 1618 na ospravedlnění Čechův před Evropou od týchž stavův v českém i německém jazyku tiskem vydaná, nyní opět k poučení a oslavení milého národa našeho na světlo vychází*, Praha 1862, s. 449–464.

¹⁸⁶ Fridolín MACHÁČEK, *Defenestrace pražská r. 1618*, Praha 1908.

¹⁸⁷ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 36–37.

Defenestrace vstoupila do dějin jako třetí pražská defenestrace. K první defenestraci¹⁸⁸ došlo 30. května 1419, kdy byli z okna Novoměstské radnice vyhozeni protihusitští konšelé a k druhé¹⁸⁹ pak 24. září 1483 za vlády Vladislava Jagellonského. Hrabě Thurn přistoupil ke Slavatovi, chytil ho za ruku a stejně tak učinili Oldřich Vchynský, Vilém starší z Lobkovic, Jan Litvín z Říčán a Pavel Kaplíř s Martinicem. Oba budoucí postižení stále nevěděli, co s nimi bude, jestli budou dáni do věže či vězení, ale o jejich osudu se mělo brzy rozhodnout.

Stavové obestoupili Slavatu i Martinice a táhli je k oknu. „A tu teprve jeden každý soudil, že dolů z oken metáni budou,“¹⁹⁰ píše Pavel Skála. Místodržícím už bylo jasné, jaký osud je čeká. Jaroslav Bořita prosil, aby mu poskytl možnost se vyzpovídat, ale nebylo mu vyhověno. Slavata zpovědníka nežádal, ale začal se modlit, aby mu Pán Bůh pomohl.

První byl z okna vyhozen Martinic, protože se Vilémovi z Lobkovic, který ho držel, dostalo od ostatních větší pomoci než Thurnovi, jenž chtěl vyhodit Slavatu. Když byl vyhozen Martinic, přišel na řadu Slavata. Do svých Pamětí si Vilém poznamenal Thurnova slova: „Edle Herrn, da habt ihr den Andern.“¹⁹¹ (Vzácní páni, tuto máte druhého.)

Slavata se dlouho úporně držel římsy, takže ho stavové byli nuceni několikrát udeřit přes ruce, aby se pustil. To také mělo za následek, že se pan Vilém při pádu jako jediný vážně zranil. Padal totiž velmi blízko zdi a udeřil se do hlavy o římsu spodního okna. Písař Fabricius sdílel osud se svými nadřízenými. Pokusil se najít ochranu u hraběte Šlika a tak urputně prosil pány, aby pomysleli na mírné a opatrné zacházení, čímž je proti sobě také popudil. Nejprve ho chtěli probodnout, ale Jáchym Ondřej Šlik navrhl, že bude lepší, když služebník bude v osudu následovat své pány. Pavel Skála píše, že k vlastní defenestraci došlo mezi 15. a 16. hodinou.

„A to starobylým příkladem v Království českém a v městech pražských (obvyklým), jakýž i nad onou Jezabel, trapičkou rodu izraelského, vykonán a u Římanů i jiných slavných národů, kteříž takové obecného dobrého rušitele ze skal a jiných vysokých metali, užíván byl.“¹⁹² Stavové se domnívali, že defenestrování nemohli pád přežít. Opak byl ovšem pravdou.

Martinic nebyl zraněný, takže sám ošetřoval Slavatu, kterému krev z rozbité hlavy začala téci do úst, a hrozilo, že se udusí. Stavové se mezitím rozhodli zjistit, v jakém stavu se vyhození páni a písař nacházejí, ale spíše zamýšleli odnést mrtvá těla, protože pád z takové

¹⁸⁸ Petr ČORNEJ, *30. 7. 1419 – První pražská defenestrace: krvavá neděle uprostřed léta*, Praha 2010.

¹⁸⁹ Jindřich FRANCEK, *24. 10. 1517 - Svatováclavská smlouva: urození versus neurození*. Praha 2006.

¹⁹⁰ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 37.

¹⁹¹ J. JIREČEK (ed.) *Paměti 2*, s. 84; M. POJAR, *Jindřich*, s. 85.

¹⁹² V. ŠUBERT (ed.), *Apologie*, s. 24.

výšky nebylo možné dle nich přežít. Když ovšem spatřili, že ani jeden při pádu nezahynul, rozkázal Ernfrid z Berbirsdorfu, aby jeho služebníci stříleli z ručnic a přeživší zastřelili.¹⁹³

Martinic zatím zjistil, že ani písař Fabricius na tom není tak špatně, požádal ho, aby mu pomohl odnést těžce zraněného Slavatu. V tu chvíli zazněly z oken kanceláře další výstřely a Martinic byl zasažen do pláště. To vyděsilo Fabricia natolik, že nechal své nadřízené napospas osudu a spasil se útekem. Z místa dopadu prchal podél zdi Rožmberského paláce, kde po chvíli potkal služebníky paní Polyxeny z Lobkowicz a informoval je o defenestraci. Ti mu zapůjčili plášť a klobouk a doprovodili ho k řece, kde se přívozem dostal na Staré město. Pak na příkaz své paní odnesli těžce raněného Slavatu do Rožmberského paláce.

Zde pan Vilém i Jaroslav Bořita, který se sem dostal po žebříku spuštěném z okna, našli útočiště. K polomrtvému Slavatovi byl přivolán lékař Petr Thomasoni, který ho začal spěšně ošetřovat. Pustil mu žilou, obvázal rozbitou hlavu a naordinoval léčebné tekutiny a masti. K paláci pak dorazila skupina vyšších nekatolických stavů, kteří se pod vedením Jindřicha Matyáše Thurna, pokusili vstoupit do paláce. Zde se chtěli defenestrováných zmocnit, ale Polyxena jim to odepřela, takže se bez úspěchu vzdálili.

4.7 U paní Polyxeny

U paní z Lobkovic setrval Vilém do doby, než se plně vyléčil ze svého těžkého zranění. Zde byl delší dobu ošetřován zemským lékařem Severinem Scatem a barvířem Andreasem, až se ze svého vážného úrazu plně zotavil.

Den po defenestraci se stavové domluvili, jak se Slavatou naloží. Rozhodli se, že s ním bude zacházeno stejně jako s odsouzeným k trestu smrti oběšením, který při exekuci spadl se šibenice a přežil. Takový člověk už nemohl být za stejný hřích trestán, takže stejně chtěli postupovat i ve věci pana Viléma. Aby se nemuseli obávat msty ze Slavatovy strany, donutilo ho podepsat revers, kterým se měl zaručit, že se jim nebude v budoucnu mstít. Byl nucen přislíbit dodržování Majestátu na náboženskou svobodu na svých panstvích a vzdát se veškerých úradů, o které se navíc neměl nikdy více ucházet. Vilém z obavy o svůj život připravený revers podepsal a stvrdil přiložením pečeti. Platnost reversu byla zrušena císařem Ferdinandem II. 10. září 1620.

Stavové ho po celou dobu bedlivě střežili. Před palácem se neustále nacházela hlídka a s výjimkou cest na mše svaté nesměl dům paní Polyxeny opustit. Umožněno mu ovšem bylo navštěvovat pouze hradní kostely – sv. Víta, sv. Jiří a Všech svatých. Během pobytu na

¹⁹³ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 38.

Pražském hradě se alespoň mohl věnovat prohlubování svých znalostí. Četl nábožné texty, traktáty a vedl učené konverzace se světskými i církevními osobami. Započal zde také se sepisováním svých monumentálních pamětí. Z Prahy neváhal informovat vídeňský a španělský dvůr o jednotlivých krocích českých direktorů, kteří se sice snažili jeho korespondenci zachytit, ale nepodařilo se jim to.

V březnu 1619 zemřel císař a král Matyáš a direktorium se rozhodlo definitivně odstranit své zřejmé odpůrce. Na sněmu konaném 23. března 1619 byly sestaveny dva seznamy zpronevěřilých synů vlasti, které měly situaci řešit. První soupis obsahoval osoby, které měly být ze země vyhnány a druhý ty, kterým mělo být zakázáno vykonávat zemské úřady a politické funkce. Do první kategorie patřili např. nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, Vilémův věrný přítel Jaroslav Bořita z Martinic, sekretář Pavel Michna z Vacínova a z církevních osob pražský arcibiskup Jan Lohelius, broumovský opat Wolfgang Zelender, strahovský opat Kašpar Questenberk a mnozí další. Je s podivem, že v této první skupině nenacházíme jméno Viléma Slavaty, jehož prohabsburský postoj a věrné služby panovnickému domu byly všeobecně známy. Pan Slavata je jmenován až na druhém místě ve druhé skupině mezi osobami, které nesměly vykonávat funkce v zemských úřadech ani jiných službách královských, zemských či městských. Vynucený revers podepsaný po defenestraci Vilémovi pomohl, aby nebyl nucen opustit zemi.

Po Matyášově smrti si Vilém začal uvědomovat, že rozhodnutí stavů o odstranění podporovatelů Habsburků je prvním krokem k sesazení panovnické dynastie z českého trůnu a volbě nového panovníka. Předložil proto stavům žádost, aby z důvodu zhoršeného zdravotního stavu vlastního i jeho manželky Lucie Otýlie mohl odjet na ozdravný pobyt do lázeňského města Teplic. Během léčebného pobytu trávil čas na zámku v Duchcově, odkud do Teplic zajížděl.

Zde ho zastihla zpráva, že stavové na generálním sněmu zemí Koruny české konaném 19. srpna 1619 prohlásili Ferdinanda II. za sesazeného. Zároveň mu byl stavů adresován list, aby se stejně jako nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, který toho času pobýval na svém záměčku v Libochovicích, vrátil do Prahy. Návratu se Vilém obával, protože se domníval, že by mohl být znovu internován. Z Duchcova se proto 26. srpna vydal do Libochovic, aby se zde s Adamem ze Šternberka poradil o dalším postupu. Nejvyšší purkrabí vše dobře rozvážil, povolal k sobě svou paní Marii Maxmiliánu z Hohenzollernu a vyjeli s panem Vilémem na Duchcov. Ještě téhož dne oba šlechtici s rodinami opustili zemi.

4.8 Cesta do exilu a pobyt v Bavorsku

Vydali se přes Sasko, kde nejprve zamířili do Freibergu. Město se nacházelo na území saského kurfiřta Jana Jiřího I., který byl dosud neutrální a poskytoval zde azyl. Příjezd politicky angažovaných pánů ho ovšem příliš nepotěšil. Navíc skutečnost, že se mu předem neohlásili, ho rozzlobila. Nejprve zamýšlel oba šlechtice poslat zpátky do vlasti, ale nakonec jim ochranu poskytl za předpokladu, že se přesunou do některého vzdálenějšího města.¹⁹⁴

Z Freibergu napsali oba páni listy adresované stavům do Čech, ve kterých obhajovali svůj odchod do ciziny. Slavata psal, že zemi opustil z obavy o svůj život a uklidňoval stavy, že hodlá dodržovat revers a nikterak proti nim v cizině nepostupovat. Slíbil, že až se situace v Čechách uklidní, tak se ochotně vrátí. Slavata svůj list sepsal 29. srpna 1619 a v Čechách byl přečten na zasedání zemského soudu 4. dubna 1620.¹⁹⁵

Aby si neznepráčetili saského kurfiřta, pokračovala jejich cesta z Freibergu do Erfurtu. Ani zde ovšem nenalezli vhodné prostředí pro delší setrvání a raději nasměrovali své kroky do Würzburgu. Slavata ve svých *Pamětech* uvádí, že o ubytování požádal zdejšího biskupa Julia Echtera von Mespelbrunn, což je ovšem omyl, protože tento biskup zemřel již roku 1617. Biskup, kterého Slavata oslovil, musel být Johann Gottfried von Aschhausen. Biskup je každopádně odmítl, protože měl ve městě ubytovanou vojenskou posádku. Slavata se byl nucen ubytovat v místním hostinci, kde se doslechl, že nový císař Ferdinand II. stále ještě pobývá ve Frankfurtu nad Mohanem, kde byl před krátkým časem korunován.

Vilém proto vyjel naproti císaři, aby od něj zjistil, jak má v nastalé situaci nadále postupovat. Císařský průvod zastihl v městečku Aschaffenburg a císaře doprovodil do Würzburgu. Ferdinand II. sdělil Slavatovi, že jeho služby momentálně nepotřebuje, ale že se má vydat do Bavorska, kde mu dočasný domov poskytne arcivévoda Leopold.¹⁹⁶ V Pasově zde navíc už od defenestrace pobýval jeho věrný druh Jaroslav Bořita. Na přání císaře však zůstali Slavata i Šternberk ještě nějaký čas v Würzburgu. Když císař odjel, vydali se pánové s rodinami na další cestu. Dospěli do Donauwörthu a zde se jejich cesty rozdělily.

Nejvyšší purkrabí přeplul přes Dunaj a dospěl do Pasova. Vilém s manželkou sem směřoval také, ale jeho cesta byla delší. Do Pasova (lépe řečeno do Alt Öttingen) se vydal po souši před Augšpurk a Mnichov. Cestu přes bavorskou metropoli provedl Vilém s ohledem na přítomnost císaře v Mnichově, který zde jednal o uzavření spojenecké smlouvy s Maxmiliánem

¹⁹⁴ J. JIREČEK (ed.), *Paměti I*, s. 134–135.

¹⁹⁵ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 37–38.

¹⁹⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 3e, karton č. 18.

Bavorským, velitelem katolické ligy. Slavata se o událostech a jednáních v Mnichově nezmiňuje, snad s ohledem na revers, který dal českým stavům.

Po příjezdu do Pasova, kde se mezitím vytvořila skupina katolíků kolem Jaroslava Bořity z Martinic, začal Vilémovi více a více vadit revers, protože se nemohl politicky angažovat. Císaře proto požádal listem z 25. listopadu 1619, aby platnost reversu zrušil. Ten to učinil 13. dubna 1620. Za svého pobytu v Pasově vedl Vilém čilou korespondenci s nejvyšším hofmistrem kolínského arcibiskupa Františkem Vilémem Wartenbergem. Korespondence obsahovala přílohy politického charakteru, které byly velmi důležité, takže je Wartenberg obratem předával dál nebo je bezprostředně po přečtení zničil. Korespondence umožňuje zrekonstruovat Vilémovy aktivity na přelomu let 1621–1622. V období od 18. října 1621 do 30. září 1622 se pohyboval hlavně na trase Vídeň, Pasov, Alt Öttingen. Brzy je do bavorského exilu následovali i jejich synové – Adam Pavel, Jáchym Oldřich a František Vít.¹⁹⁷

Na hluboce věřící rodinu zde zapůsobilo poutní místo Alt Öttingen, které si zamilovala zvláště Lucie Otýlie.

V otázce potrestání stavů císaři doporučoval jako vhodný trest konfiskace majetku, což mu opakovaně doporučoval a radil v korespondenci, kterou s ním vedl z bavorského exilu. Nebyl v tomto směru žádným průkopníkem, protože i vzbouření stavové postupovali proti svým odpůrcům stejným způsobem. Slavatovi bylo přičítáno, o což se zasloužil hlavně historik Antonín Gindely, že z vlastní vůle vypracoval dobrozdání o potrestání vzbuřenců zabavením majetku v Plzeňském a Prácheňském kraji. Podle Gindelyho výkladu tak učinil, aby mohl nadále finančně podporovat jezuity. Vilémovo počínání ospravedlňuje práce Tomáše V. Bílka *Dějiny konfiskací v Čechách*, kde je patrné, že Vilém dobrozdání sepsal na osobní příkaz panovníka, který ho o to požádal 14. října 1620. Navíc mělo dobrozdání řešit situaci na majetcích, které měla v držení císařská armáda. Ze zabaveného majetku se pak měla hradit oprava dobytých měst Prachatic a Písku. Armáda dona Baltazara Marradase pak měla být vyplácena z majetku dvou jmenovaných krajů a navíc kraje Bechyňského. Pro lepší správu zabaveného majetku navrhl Vilém dva komisaře pro každý kraj, kteří by dohlíželi na soupisy a hladký průběh konfiskací. Pan Slavata také žádal, aby komisaři bránili tomu, aby majetek byl zabavován těm, kteří císařská vojska přímo podpořili, či byli donuceni přidat se k povstání. Slavatovo dobrozdání bylo vydáno 3. listopadu 1620.

¹⁹⁷ Josef HRDLIČKA, *Synové „velkých otců.“ Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty*, in: Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740), *Opera historica* 10, 2003, s. 253.

Bělohorská bitva (8. listopadu 1620) mohla být signálem pro návrat Slavatovy rodiny do vlasti, ale nestalo se tak. Vilém s chotí i dětmi nadále setrval v Pasově. Roli hrála stálá obava o bezpečnost, protože hlavní vojsko stavů bylo sice poraženo, přesto se stále v některých městech držely stavovské posádky. Druhým důvodem se zdá být skutečnost, že císař v době bezprostředně po Bílé hoře neobnovil zemské úřady, které z větší části lidem v exilu před povstáním náležely, ale správu země svěřil Maxmiliánu Bavorskému. Na podzim roku 1621 navštívil Vilém dvakrát císaře ve Vídni. Na první osobní audienci mu císař nabídl jeho staré místo prezidenta české komory, což pan Slavata odmítl. Když ho pak panovník vyzval znovu, řekl, že úřad přijme, ale za předpokladu, že panovník bude sídlit v Praze a obnoví zemské úřady. Po několikátýdenním pobytu ve Vídni se vrátil do Pasova, protože přišel list o nemoci jeho manželky Lucie Otýlie.¹⁹⁸ Vídeňský dvůr si byl dobře vědom, že k uklidnění situace v Království českém přispěje i ocenění věrných osob. Slavatovi panovník věnoval diplom z 10. dubna 1621, kterým byl povýšen do říšského hraběcího stavu s právem na predikát Vysoce urozený (Hoch- und Wohlgebohren). Polepšení se dostalo i jeho erbu, kam byl nově přidán červený štítek se stříbrným břevnem a třemi písmeny F M R symbolizujícími jména panovníků, kterým Slavata věrně sloužil.¹⁹⁹ Skutečnost, že byl diplom vydán říšskou kanceláří, vedla Viléma k podání žádosti, aby mu privilegium potvrdila i kancelář česká. Tímto krokem chtěl demonstrovat samostatnost Českého království v rámci monarchie. V lednu a únoru roku 1622 vedl Slavata celou řadu jednání s panovníkem o budoucím postupu v Českém království. V Salzburku bylo jednáno o obsazení vyšších i nižších zemských úřadů a po jednání měl Vilém v souladu s Martinicem a Jindřichem Libštejnským z Kolovrat předložit panovníkovi seznam vhodných osob. Jako čestný host se pak Vilém účastnil 2. února 1622 svatby císaře Ferdinanda II. s Eleonorou Gonzagou z Mantovy.

Vilém byl císařem požádán, aby se stal členem soudního tribunálu, který měl rozhodnout o osudu rebelů na Moravě. Měl se stát dokonce jeho předsedou a poté moravským zemským hejtmanem, ale odmítl. Podobně jako on se zachovali i Jaroslav Bořita z Martinic, Adam ze Šternberka nebo Jindřich z Kolovrat. Předsedou tribunálu byl proto jmenován Karel I. z Lichtenštejna. Po jednání s Lichtenštejnem a vyřešení všech záležitostí se navrátil za

¹⁹⁸ Hermann FORST (hg.), *Politische correspondenz des Grafen Franz Wilhelm von Wartenberg, Bischoffs von Osnabrück, aus den Jahren 1621–1631*, s. 8–10.

¹⁹⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, listina č. 31 (495); listina č. 35 (499); Srovnej sign. III A 3a, kart. č. 17.

rodinou do Alt Öttingenu. Odtud zamířil do Pasova a léto 1622 se u něj neslo v duchu plánování cesty zpět do Čech.

Prvním krokem bylo sepsání náboženské instrukce, která měla do budoucna řešit odboj měšťanů v Jindřichově Hradci.²⁰⁰ Instrukce městu odňala privilegia, dosavadní úřad purkmistra byl zrušen a do funkce byl dosazen vrchnostenský regent, který měl dohlížet na důsledné dodržování víry, kterou nově museli mít poddaní ve shodě s vrchností.²⁰¹ Původně plánované tvrdé tresty nakonec Vilém a jeho paní zrušili, přičemž se spokojili s konfiskacemi majetku. Ten pak použili na opravu celé řady církevních staveb v Jindřichově Hradci.²⁰² V září se Vilém opět vydal z Pasova za císařem do Vídně, aby zde znovu jednal o možnosti svého jmenování moravským zemským hejtmanem. Slavata nabízenou funkci odmítl, přesto mohl být panovník s výsledky jednání spokojen. Finanční zástavy na Zbirohu, Žebráku a Dvoře Králové a hlavně potvrzení jeho jmenování říšským hrabětem českou dvorskou kanceláří z 23. září 1622²⁰³ vedlo Viléma k rozhodnutí, že na panovnickovo přání, aby se vrátil do Čech, konečně přistoupil. Z Vídně odjel do Pasova a v Alt Öttingenu se k němu připojila manželka s dětmi a tchyní, takže se celá rodina vrátila do Českého království.

4.9 Zapojení do konfiskací

V otázce konfiskací nebyl Vilém nikterak aktivní.²⁰⁴ Z konfiskátů se rozhodl koupit pouze jedno panství. Bylo to panství Košumberk se starým rodovým sídlem, které drželi Slavatové od 14. století, a jenž byl císařem zabaven jeho bratranci Diviši Lacembokovi. Tímto krokem ukázal, že na rozdíl od jiných šlechticů neměl zájem se na konfiskacích obohatit. Vilém nákupem z roku 1623 zachoval pro Slavaty rodové sídlo a nedovolil, aby sem přišla jiná vrchnost, což by znamenalo, že rod by po Chlumu ztratil i Košumberk. O 11 let později ho prodal Jindřichu Vilému Slavatovi, který byl synem provinilého Divíše. Pro svoji osobu nekoupil nic. Často se hovoří o nákupu Červené Lhoty, ale ta byla koupena až roku 1641, kdy se již nejednalo o konfiskát, ale o odumřelý statek.

²⁰⁰ Václav LEDVINKA, *Item poddané své spravedlivé chrániti, opatrovati a spravovati máme...* (K vývoji sociálních a náboženských poměrů na dominiu pánů z Hradce mezi lety 1547 a 1627), in: Jaroslav PÁNEK – Miloslav POLÍVKA – Noemi RAJCHRTOVA (edd.), *Husitství – Reformace – Renesance*. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Praha 1994, s. 815–830.

²⁰¹ Jan Evangelista ORTH, *Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce od r. 1618 až do sklonku minulého století*, Jindřichův Hradec 1887, s. 18–20.

²⁰² Jan Evangelista ORTH, *Nástin*, s. 9.

²⁰³ Stanislav KASÍK, *Vývoj znaku Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka*, s. 69–70.

Obě listiny, jak původní udělená Ferdinandem II. jako římským císařem, tak i druhá, kterou Slavatovi udělil jako český král, jsou uloženy v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec.

²⁰⁴ Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1882.

Dále už byl Vilém oceněn pouze finančně. Panovník mu 12. září 1622 poskytl 50 000 kop grošů jako náhradu za osobní újmu a způsobené škody v letech 1618–1621.²⁰⁵ Zapsány mu byly také finanční výnosy ze Zbirohu, Točnicku a Králova Dvora. Dále mu byl poskytnut úvěr 200 000 zlatých v „dlouhé minci“. V dubnu následujícího roku (24. dubna 1623) získal i zápis panství Mělník.²⁰⁶

4.10 Jindřichův Hradec za povstání

O tom, že se stal Vilém Slavata jedním z defenestrovaných, se v Jindřichově Hradci dozvěděli na druhý den po události. K vypuknutí povstání se místní měšťané stavěli z počátku zdrženlivě. Přesto po odjezdu paní Lucie Otýlie vyhnali již v červnu místní jezuity i hradeckého děkana. Znovu požádali o kostel Nejsvětější Trojice, jak už žádali při vydání Majestátu a začali zbrojit. Stále však zachovávali věrnost své vrchnosti v podobě paní Lucie Otýlie. K Jindřichově Hradci přitáhl Henri Duval de Dampierre, který se pokusil město obsadit. Vstup císařských vojáků do Jindřichova Hradce se měl odehrát pod taktovkou vrchnosti loajální městské rady. Protestanté ovšem městskou radu svrhli a dosadili novou, která se přiklonila na stranu povstání. Po paní Lucii také chtěli na začátku roku 1619, aby jim vydala velký zlatý kalich, který byl ozdobou farního kostela. Ta jim to ovšem odmítla.²⁰⁷

Hlavním impulsem, aby se Jindřichův Hradec přidal na stranu povstání a definitivně odmítl poslušnost vrchnosti, byl útěk Viléma Slavaty ze země. Měšťané pak obratem požádali direktorium, aby byl Jindřichův Hradec vykoupěn z poddanství a zapsán mezi královská města. Členové direktoria však jejich žádost odmítli. Zvláště horlivě se proti tomu stavěl Jáchym Ondřej Šlik, když měl prohlásit: „...že statek Jindřichův Hradec a Bystřice není statek dědičný a vlastní Viléma Slavaty, ale paní staré z Hradce. A vezmou-li jí jej stavové, jak jí to na stará kolena vděk bude, že nechce mnoho o tom vypravovati...“²⁰⁸ Šlik tím měl na mysli Kateřinu Hradeckou z Montfortu, což je zajímavé, protože dozajista musel vědět, že panství je její dcery Lucie Otýlie. Direktorium pak rozhodlo, že správou města a panství pověří nejstaršího bratra Vilémova Michala Slavatu.²⁰⁹

²⁰⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III A 4a, kart. č. 19; listina č. 36 (503).

²⁰⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III B 2a, kart. 22, List z 24. dubna 1623.

²⁰⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, sign. III B 2a, kart. č. 22, Zamítavá odpověď Lucie Otýlie adresovaná Hradeckým z 31. května 1619 z Teplic.

²⁰⁸ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 266.

²⁰⁹ Michal Slavata, nejstarší bratr Vilémův. Po potlačení povstání byl zasažen majetkovými konfiskacemi za vykonávání funkce komisaře Kouřimského a Hradeckého kraje. Po vydání OZZ byl nucen jako nekatolík odejít do exilu, ale po Vilémově intervenci mu byl umožněn návrat. Po příchodu do Čech konvertoval ke katolictví a zemřel roku 1636. P. JUŘÍK, *Dominia*, s. 172; Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*.

V roce 1620 se po porážce stavovského povstání vzdalo město císařskému vojsku. Vilém Slavata sem pak poslal komisi, která měla dohlížet na chod panství a vyšetřovat provinilé měšťany.

V roce 1622 se Slavata s rodinou vrátil do Jindřichova Hradce. Příjezd vrchnosti, který proběhl 22. října 1622²¹⁰, byl pro Hradec a jeho okolí významnou událostí, což zaznamenal i Mikuláš Dačický z Heslova: „Pan Vilém Slavata z Chlumu a z Košumberka, přijevše do Jindřichova Hradce, panství svého, kteréhož byl po manželce své, paní N. z Hradce, poslední dědičce téhož panství, dostal, a byv religionu evangelického, k římskému náboženství přistoupil, jest od poddaných svých a od mnichů ordinis Jesuitarum, jenž se tu v Hradci osadili, slavně přivítán.“²¹¹

V následujících letech velkou měrou manželé pomohli k obnově města, které bylo poničeno během válečného stavu. Jejich zásluhou se dočkala oprav celá řada církevních staveb, která tak mohly být zachovány i pro budoucí generace.

Část první, s. 520–521; Václav HÁLEK, *Obrácení se Michala Slavaty ke katolické víře*, Časopis katolického duchovenstva, roč. XXIII, č. 4, Praha 1892.

²¹⁰ František RULL, *Monografie města Jindřichova Hradce*, Jindřichův Hradec 1875, s. 91.

²¹¹ J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 213.

5 Druhý život Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka

Raný novověk je v českém prostředí období bohaté na události, jejichž účastníků si budoucí generace všímaly a všímají dodnes. V této kapitole ovšem nebudu zkoumat pohled odborný, ale umělecký. Tvůrci sochařských a výtvarných děl, spisovatelé, divadelní a filmoví tvůrci, ti všichni si našli některou z osobností českých raněnovověkých dějin. Svým současníkům se pak skrze umělecké dílo pokusili jejich osud, či vybranou kapitolu z jejich života, přiblížit.

Pro české prostředí je typické, že tvůrci pozornost věnovali zástupcům inteligence, příslušníkům nižší i vyšší šlechty, Rudolfovi II., ale i ženám. Dnes se můžeme setkat s celou řadou děl, která často velmi rozdílně ukazují na císaře a krále Rudolfa II. Obraz tohoto panovníka nám podávají filmy *Pekařův císař, Císařův pekař*²¹² (v roli Rudolfa II. Jan Werich), *Svatby pana Voka*²¹³ (Pavel Landovský), *Pan Vok odchází*²¹⁴ (Zdeněk Řehoř), *Lékař umírajícího času*²¹⁵ (Rudolf Hrušínský). Nejedná se o kompletní výčet. Jmenovat by se dali i další filmy, ale domnívám se, že tento reprezentativní vzorek postačí.

Vyhledávaným zdrojem beletristického i filmového materiálu byla i postava posledního Rožmberka. V roce 1938 sepsal spisovatel Jiří Mařánek knihu *Barbar Vok*, která se stala součástí jeho *Rožmberské trilogie*²¹⁶ (*Barbar Vok, Romance o Závěšovi, Petr Kajicník*). Filmového zpracování se život Petra Voka dočkal ve dvou veselohrách režiséra Karla Steklého – *Svatby pana Voka* (Petr Vok – Miloš Kopecký) a *Pan Vok odchází* (Petr Vok – Martin Růžek). Problematickým se ovšem jeví způsob, kterým zde byl rožmberský vladař zobrazen. Zatímco ve skutečnosti to byl vskutku renesanční člověk, vzdělanec a mecenáš umění, je v prvním filmu zobrazen pouze jako milovník a bonviván. Druhý snímek sice ukazuje osobnost posledního Rožmberka jako uměnímilovného člověka, ale protože je filmem o jeho stáří, vytrácí se z něj komediální duch prvního díla. Tvůrcům se alespoň musí přiznat vydařený výběr herců do role Petra Voka, protože zvláště Miloš Kopecký se historickému předobrazu velmi podobá.

Autoři neopomněli ani Mikuláše Dačického z Heslova. Jednu z etap jeho života zfilmoval Otakar Vávra v díle *Cech panen kutnohorských*.²¹⁷ Hlavní role se skvěle zhostil

²¹² Martin FRIČ (rež.), *Císařův pekař a pekařův císař*, Československo 1951.

²¹³ Karel STEKLÝ (rež.), *Svatby pana Voka*, Československo 1970.

²¹⁴ Karel STEKLÝ (rež.), *Pan Vok odchází*, Československo 1979.

²¹⁵ Miloslav LUTHER (rež.), *Lékař umírajícího času*, Československo 1983.

²¹⁶ Jiří MAŘÁNEK, *Rožmberská trilogie (Barbar Vok, Romance o Závěšovi, Petr Kajicník)*, 1938, 1940, 1942.

²¹⁷ Otakar VÁVRA (rež.), *Cech panen kutnohorských*, Československo 1938.

Zdeněk Štěpánek, který Mikuláše Dačického zahrál vsutku brilantně. Na svého rodáka vzpomínají i v samotné Kutné Hoře dodnes. V blízkosti jeho rodného domu se nachází hostinec nesoucí jeho jméno, který je navíc vyzdoben obrazy podle Dačického děl. Na přelomu roku 2015/2016 se dočkal nákladné rekonstrukce i rodný dům pana Mikuláše, který se tak proměnil v reprezentativní muzeum.

Spisovatelé, divadelní a filmoví scénáristé a režiséři věnovali a věnují pozornost i dalším osobnostem a postavám. Literární a filmová díla vznikla o Filipíně Welserové (*Cti otce svého, ale miluj ženu svou*²¹⁸), Albrechtu z Valdštejna (knihy *Bloudění*,²¹⁹ *Rekviem*²²⁰ od Jaroslava Durycha a film *Popel a hvězdy*²²¹ v hlavní roli s Jiřím Adamírou), Janu Amosi Komenském (*Putování Jana Amose*²²²) a Janu Jesseniovi (*Lékař umírajícího času* v hlavní roli Petr Čepek). K těmto slavným historickým postavám bych mohl vypsát i další díla. Stejně tak by se daly jmenovat i další osobnosti, ale přikročím k stěžejní postavě práce Vilému Slavatovi. Ačkoli nebyl jeho význam oproti zmíněným postavám nikterak menší, ve srovnání s některými tomu bylo právě naopak, přesto mu nebyla věnována taková pozornost, jakou by si zasloužil. Dle mého názoru je důvod, proč tomu tak bylo, nasnadě. Autory často popisované osobnosti jsou více či méně černobílé a následné vystavění jejich životních osudů je snazší. Pokud tomu tak není, vybere se všeobecně převládaný názor na život historického předobrazu, který se pak do díla použije. Takovéto zjednodušení by v případě Viléma Slavaty vedlo nutně k deformaci složitých životních událostí, které prožil, což by v jeho případě byla škoda. Domnívám se, že právě to může být důvodem, proč zatím nebyl osud hraběte Slavaty zpracován. Je samozřejmě možné, že není pro autory dostatečně atraktivním tématem, což bych osobně považoval za smutnou skutečnost. Ať už je pravda jakákoli, nic to nemění na faktu, že život Viléma Slavaty nebyl dosud umělecky ztvárněn.

V uměleckém zobrazování Vilémova života hraje nejsilnější úlohu událost, do které se rozhodně nedostal z vlastní vůle. Jednalo se pochopitelně o třetí pražskou defenestraci, jejíž nedobrovolným účastníkem se ve středu 23. května 1618 stal společně s věrným druhem Jaroslavem Bořitou z Martinic a písařem Filipem Fabriciem. Při zkoumání dané problematiky se mi to potvrdilo, ale i přesto jsem našel jednu divadelní hru o panu Slavatovi z Jindřichova

²¹⁸ Antonín POLÁCH, *Cti otce svého, ale miluj ženu svou*, 2010.

²¹⁹ Jaroslav DURYCH, *Bloudění*, 1929.

²²⁰ Jaroslav DURYCH, *Rekviem*, 1930.

²²¹ Vladimír KAVČIAK (rež.), *Popel a hvězdy*, Československo 1990.

²²² Otakar VÁVRA (rež.), *Putování Jana Amose*, Československo 1983.

Hradce a dvě zajímavé rodové pověsti, z kterých se ovšem pouze jedna zakládá na reálné události.

5.1 Umělecké zobrazení defenestrace

Třetí pražská defenestrace se dočkala reflexí ve výtvarném umění, televizním seriálu i v beletrii. Zvláště oblíbené bylo zobrazovat defenestraci v 19. století, kdy měla sloužit jako důkaz historického odporu vůči Habsburkům.

5.1.1 Výtvarné umění

Vůbec prvním zobrazením defenestrace ve výtvarném umění je mědirytina Matthäuse Meriana z cyklu *Theatrum Europaeum*²²³ od Johanna Philippa Abelina.

Obrázek 7 - Pražská defenestrace - Autor: Matthäus Merian²²⁴

Druhým zobrazením události je soudobý holandský leták. Tento leták byl vydán těsně po události a je součástí *Der Prager Fenstersturz i. J. 1618 Flugblätter und Ubildungen*.²²⁵ Autor letáku nebyl nejspíš seznámen s reáliemi třetí pražské defenestrace nebo vycházel z první

²²³ Johann Phillip ABELIN, *Theatrum Eúropaeum oder Beschreibung aller denkwürdigen Geschichten, so hin und wieder. fürnemlich in Europa von 1617 sich zugetragen*, 1618–1629.

²²⁴ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Defenestrace#/media/File:Prager.Fenstersturz.1618.jpg>; Mědirytina Matthäuse Meriana z cyklu *Theatrum Europaeum*²²⁴ od Johanna Philippa Abelina.

²²⁵ Friedel PICK (ed.), *Pragensia. II, Der Prager Fenstersturz i. J. 1618*, Praha 1918.

či druhé defenestrace. Jím zobrazována událost spíš ukazuje na některou ze starších defenestrací, což dokládá, že vyhození padají na dlažbu před zraky početného davu.

Obrázek 8 – Defenestrace podle holandského letáku

Ještě v průběhu 17. století pak vznikl obraz, jenž dnes známe jako votivní obraz Viléma Slavaty. Tento obraz se do dnešní doby dochoval ve dvou vyhotoveních. Originál plátna s názvem *Glorifikace záchraně Viléma Slavaty a jeho druhů při vyhození z okna Pražského hradu dne 23. května 1618*²²⁶ se nachází na zámku v Telči. Kopii díla pak můžeme spatřit v Pokoji smyslů na zámku v Jindřichově Hradci. Autor originálu není znám, kopii pak v 19. století namaloval Jan See. Kompozice obrazu vychází z Paměti pana Viléma, který věřil, že zázračnou záchranou byla pomoc Panny Marie. Podle jeho zápisu mělo procesí, které ten den šlo od kostela Panny Marie pod Řetězem spatřit, jak pod okny české kanceláře rozevřela Panna Maria svůj plášť a místodržící zachránila.²²⁷ Ostatně možnost zázraku zapsal i Pavel Skála ze Zhoře, který podal zprávu o průběhu aktu vyhození z okna. Dnes již máme dokázáno, že příčinou přežití defenestrováných byl prudký svah, po kterém se sklouzli do hradního příkopu, ale dříve se věřilo, že tomu bylo jinak. Zatímco strana nekatolická argumentovala, že hradní příkop byl plný odpadků a starých listin vyhazovaných z okna kanceláře, strana katolická pak

²²⁶ Jiří DVORSKÝ – Rudolf CHADRABA, *Votivní obraz Viléma Slavaty v Telči*, Umění 38, 1990, č. 2, s. 128–140.

²²⁷ J. JIREČEK (ed.), *Paměti* 1, s. 83

za záchranou viděla vliv a zásah Panny Marie, ke které se oba defenestrování vroucně modlili. Pavel Skála píše: „někteří však pověřiví lidé náboženství římského směli tu ochranu jich připisovati Panně Marii, Matce Boží, že prý ona právě v tu dobu, kdy dolů lítali, ukázala se v místě tom v plášti nákladném barvy nebeské, a berouc jednoho každého z nich do křídla téhož pláště, je pěkně a povlovně skládala na zemi.“²²⁸

V dolní části obrazu je ústřední postavou trůnicí Panna Marie, na klíně má malého Ježíše Krista a kolem sebe křesťanské symboly. Úředníci jsou pak umístěni tak, že vlevo nahoře je Vilém Slavata, pod ním Jaroslav Bořita a zcela vpravo nahoře písař Fabricius. Ve středové části malby jsou dívky Štěstěny, které chytají pány do pláštíků a bezpečně je snášejí dolů. Čestné místo má na obraze Polyxena z Lobkovic, u které pak našli defenestrování útočiště.

²²⁸ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála*, s. 38.

Obrázek 9 - Glorifikace²²⁹

S dalšími obrazy zobrazujícími defenestraci se pak setkáváme až v průběhu 19. století, kdy byla společnost všeobecně nakloněna dílům z bohaté české historie. Za zmínku stojí především dva obrazy, přičemž jeden namaloval roku 1844 Karel Svoboda (*Smetání místodržících na hradě Pražském r. 1618*) a druhý roku 1889 Václav Brožík. Defenestrace rezonovala v myslích budoucích generací natolik, že se dostala i na pohlednice. Podařilo se mi dohledat pohlednici, na které Polyxena z Lobkovic zabránila stavům, aby se zmocnili zraněného Slavaty.

²²⁹ P. JUŘÍK, *Dominia*, s. 32.

Pani Polyxena a Lohsele ve svém domě pod hradem pražským pozvala důležitě přecházející místodržící, Martinovci, Slavkovci a tajemníka Pálavici, avšak z nich všichni kancleři 25. května 1618.

Obrázek 10 – stavové u paní Polyxeny²³⁰

Obrázek 11 – Karel SVOBODA, Smetání místodržících na hradě pražském 1618, 1844²³¹

²³⁰ <http://www.filokartie.cz/prazska-defenestrace-23-5-1618-na-pohlednicich-r-16-c-460>

²³¹ https://cs.wikipedia.org/wiki/Defenestrace#/media/File:Karel_Svoboda_Defenestrace.jpg

Obrázek 12 – Václav Brožík, *Defenestrace*, 1889²³²

5.1.2 Defenestrace ve filmu

Osobnost Viléma Slavaty byla ve filmové tvorbě použita jen velice okrajově. Ve výpravném pětidílném cyklu *Lékař umírajícího času* o životě Jana Jessenia se s Vilémem setkáváme pouze dvakrát a to nejprve při scéně úmrtí panovníka Rudolfa II. a pak při samotné defenestraci. Seriál totiž vynechává dějinné události, které Vilém politicky ovlivňoval. Boj o Majestát je zde významnou měrou zjednodušen, vpád Pasovských a problematika volby Ferdinanda II. pak zcela chybí. I vlastní jednání stavů s místodržícími je zkráceno pouze na samotný akt vyhození z okna. Viléma Slavatu si v seriálu zahrál Vít Olmer. Což nebyl vůbec dobrý výběr, protože se ani vzdáleně nepodobal historickému předobrazu. V jiném filmovém díle už osoba Viléma Slavaty nebyla použita.

5.2 Divadelní hra o Vilému Slavatovi

Autorem divadelní hry, která se volně inspirovala situací v Jindřichově Hradci po defenestraci, byl jindřichohradecký rodák Zdeněk Kryžánek. Tento významný český divadelní a filmový herec napsal pouze jednu divadelní hru, ale shodou okolností se v ní objevil Vilém

²³² <http://www.filokartie.cz/prazska-defenestrace-23-5-1618-na-pohlednicich-r-16-c-460>

Slavata. V Kryzánkově pozůstalosti tento kus v roce 2000 objevil Antonín Kaška. Hra nese název *Oklamanci*.

Na začátku na scénu přichází student jezuitské koleje v Jindřichově Hradci Adam²³³ se svou dívkou - protestantkou Dorníčkou. Scéna je o potížích vztahu dvou lidí různého vyznání. Následuje celé druhé dějství Kryzánkových *Oklamanců*, kde Vilém Slavata po defenestraci odjíždí za císařem Ferdinandem. Panovníka se snaží přesvědčit, aby císařská vojska generála Dampiérre nedobývala Jindřichův Hradec. Hradečtí měšťané se po útěku Viléma Slavaty vzbouřili proti vrchnosti a přidali se na stranu povstání. Generál Dampiérre však nebyl k městu shovívavý. Sice slíbil Slavatovi, že město ušetří, ale přesto ho lstí a zradou dobyl a zle poničil. V závěru hry dochází k rozkolu vztahu Adama Michny a Dorníčky. Adam Michna je jmenován regenschorim, vzbouřenci odsouzeni ke ztrátě hrdla. Vilém Slavata se zachoval osvíceně a jako milosrdný vladař dal vzbouřencům milost. Přesto je však potrestal, když jim zkonfiskoval jejich majetek a tak na celé záležitosti ještě vydělal. Zůstali jen *Oklamanci*.

5.3 Další pověsti o Slavatech

5.3.1 Pověst o Kacafírkovi

Když na hradě Košumberku sídlil pan Slavata, žil v Chrudimi veselý člověk, který se jmenoval Kacafírek. Jednoho dne si hradní pán vyjel na koni a cestou potkal Kacafírka, s kterým si rychle porozuměl. Po nějakém čase ho pozval k sobě na hrad a řekl, že když projde přes jeho zlé psy, může u něj jíst a pít co hrdlo ráčí. Pán dojel domů a strážím řekl, že ho přijde Kacafírek navštívit, takže mají pustit psy, aby ho zčerstva vyprovodili. Na druhý den Kacafírek přišel, sluha pustil psy a otevřel bránu. Psi vyběhli proti příchozímu, ale ten jen vypustil z pytle kocoura, za kterým se psi rychle rozeběhli a Kacafírka si už ani nevšimli. Pán to spatřil a kázal nosit na stůl. Čtverák ho doběhl a svou odměnu si plně zasloužil.²³⁴

5.3.2 Pověst o hraběti ve vlčí jámě

Počátkem listopadu 1662 se chystal Jan Karel Jáchym vstoupit v posvátný svazek manželský s Klárou Terezií Atemsovou z Krasonic. Již v říjnu nastaly na telčském zámku horlivé přípravy na svatební hostinu. Sam budoucí ženich se vypravil do telčských lesů, aby opatřil zvěřinu na svatební tabuli.

²³³ Adam Václav Michna z Otradovic, významný muzikant a autor řady hudebních děl. K osobě Adama Václava Michny: Zdenka TICHÁ, *Adam Václav Michna z Otradovic*, Praha 1976; Jan MUK, *Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka*, Jindřichův Hradec 1941; Jiří SEHNAL, *Adam Michna z Otradovic – skladatel*, Olomouc 2013.

²³⁴ http://www.hrady.cz/wnd_show_text.php?tid=1204

Když 13. října vyjel se svou loveckou družinou, neměl tušení, co mu osud nachystal. Během pronásledování jelena propadli všichni lovecké vášni a Karel si ani nevšiml, že ztrácí kontakt se svými přáteli a služebníky

Najednou jeho kůň klopýtl, neboť se jednou nohou propadl do jámy, pasti na vlky, zakryté chvojím. Stihl odskočit, ale Karel zakolísal v sedle a než se stačil vzpamatovat, už se řítíl do pasti. Když se po pádu probral z otřesu, zjistil, že je sám uprostřed hlubokého hvozdu – v jámě, z níž se sám nedostane. Darmo se pokoušel volat o pomoc. Schylovalo se k večeru a záhy les pohltila tma. Hrozivé vytí vlků a skřeky noční zvěře jitřily jeho zoufalé obavy. Upnul se tedy k modlitbám. Prosil Boha o záchranu a sliboval, že se zřekne všech světských radovánek a vydá se řeholní cestou. Celou noc probděl Karel v modlitbách a sotva se nad hvozdem rozbřesklo, počal volat o pomoc. Snad Bůh vyslyšel jeho modlitby a vyslal do lesa na dřevo sedláky z nedalekého Vanova. Ti zaslechli Karlovo zoufalé volání. Hraběte z jámy vytáhli a dopravili poraněného na zámek.

Svůj slib mladý hrabě splnil a vstoupil do řádu bosých karmelitánů.²³⁵

5.4 Závěr

Ačkoli jsem se v rámci kapitoly snažil, abych našel důkazy, že jsou umělecky zobrazovány i jiné významné události ze života Viléma Slavaty než je defenestrace, tak se mi to až na Kryzánkovu divadelní hru nepodařilo. Přesto se domnívám, že budoucí generace na Viléma pamatovaly, což mohu dokázat na tom, že se jeho jméno dostalo na fasádu národního muzea mezi dalších 72 osobností, které tvořily českou historii. Na základě těchto jmen pak Česká televize natočila cyklus pod názvem *Dvaasedmdesát jmen české historie*. V jednotlivých dílech pak přibližovala životní osudy takto zaznamenaných osobností. Vilém Slavata byl v pořadu představen 16. ledna 2009. Jeho osobnost a životní osudy zde divákům představil historik doc. PhDr. Petr Charvát.

²³⁵ Adolf WENIG, *Moravskoslezské pověsti*, Praha 1933. s. 15 – 21.

6 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo představit významného představitele raně novověké aristokracie Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka na základě všech důležitých aspektů, které v předbělohorské době formovaly osobnost představitele vyšší šlechty. V první kapitole jsem provedl rekapitulaci celého života Viléma Slavaty. V jehož průběhu postupně zastával celou řadu významných úřadů v zemském a dvorském aparátu. Za vlády Rudolfa II. vykonával úřady maršálka královského dvora, purkrabího karlštejnského a přisedícího zemského soudu. Po nástupu císaře Matyáše byl sice sesazen z výnosného postu karlštejnského purkrabího, ale obdržel postupně úřady dvorského sudího, prezidenta české komory a nejvyššího zemského sudího. Po porážce stavovského povstání ho nový císař Ferdinand II. dosadil do úřadu nejvyššího zemského komorníka a poté nejvyššího hofmistra. Vrcholem jeho politické kariéry byl od roku 1628 post nejvyššího kancléře Království českého. Jeho nebývalé úspěchy na poli politickém i spisovatelském zastínily v průběhu staletí události a činy, jenž zapříčinila doba, ve které Vilém žil. Vilémův život byl v pozdějších letech spojován hlavně s defenestrací a jeho aktivitami v otázce možností potrestání poražených stavů. Historikové píšící z evangelických pozic mu navíc vyčítali jeho konverzi a nekompromisní postup katolické vrchnosti vůči nekatolickým poddaným. Pokusil jsem se korigovat zúžený pohled, který si na tohoto důležitého držitele mnoha dvorských úřadů a plodného spisovatele utvořila široká veřejnost.

Vilém Slavata byl bezesporu nejdůležitějším a nejznámějším představitelem Slavatů z Chlumu a Košumberka. Nicméně jsem se domníval, že bez zasazení jeho života do širších rodových souvislostí by nebylo možné tuto práci objektivně vystavět. Na základě tohoto záměru jsem pak sepsal třetí kapitolu mé práce, která pojednává o rozvoji rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka, jehož počátky sahají podle nejstarších písemných pramenů na přelom 11. a 12. století. Bylo velmi zajímavé sledovat vzestup zpočátku nevýznamného panského rodu, jehož členové se postupně vypracovali mezi přední osobnosti české aristokracie a z jejichž řad vzešla osobnost tak důležitá pro budoucí vývoj Království českého, jako byl Vilém Slavata. Rozkvět tohoto rodu zřetelně koresponduje s rozvojem a posilováním moci tuzemské aristokracie, jejíž členové se rovněž uplatnili v důležitých funkcích zemského i dvorského aparátu. Podařilo se mi ho navíc zasadit do hlubších geografických souvislostí a to detailním popisem slavatovských sídel v zemích Království českého. O proslulosti šlechtických rodů pak svědčila i bohatost erbu.

V rámci třetí kapitoly jsem představil po sobě jdoucí podoby erbu Slavatů, který byl panovníky z habsburského rodu, zásluhou Viléma Slavaty, opakovaně povyšován.

Stěžejní částí práce o Vilému Slavatovi pak byla kapitola čtvrtá. Práci jsem vystavil tak, že je patrné, jaké vlivy a fenomény se podílely na formování osobnosti Viléma Slavaty. Vilém absolvoval počáteční výchovu na otcovském sídle v Čestíně Kosteletě, protože byl členem Jednoty bratrské, logicky by se očekávalo, že poté bude studovat na českobratrské škole ve východočeském Košumberku. Rodová spřízněnost Slavatů s pány z Hradce ho ovšem zavedla na Jindřichův Hradec, kde se dostal k místním jezuitům.

Chceme-li pochopit jeho následnou konverzi, musíme první kroky k jejímu uskutečnění hledat už v této době. V této otázce ho rozhodně ovlivnila i kavalírska cesta po italských městech. Jakkoli byla Vilémovi pozdější historiografií připisována konverze z vnějších důvodů, neboť mu přechod ke katolictví pomohl ke sňatku s dědičkou pánů z Hradce a zisku řady úřadů, domnívám se, že Vilémovi důvody byly vnitřní, což dokládají jeho dopisy otci, ve kterých mu vysvětloval důvody konverze. Ostatně to dokládal i svými činy v pozdější době. Při defenestraci pevně věřil, že za jeho záchranu mohla Panna Marie a řadou nadání podporoval jezuitský řád i františkány v Jindřichově Hradci, aby svými modlitbami přispěli ke spáse jeho duše.

V rámci této kapitoly jsem poukázal i na skutečnost, že ačkoli nejvýznamnější osobní vzestup Viléma Slavaty nastal až s potlačením stavovského povstání, nebylo předbělohorské období v jeho životě o nic méně důležitým. V časovém horizontu předcházejícímu defenestraci byl Vilém členem mnoha důležitých zemských úřadů. Byl maršálkem královského dvora, purkrabím karlštejnským přisedícím zemského soudu, dvorským sudím, prezidentem české komory a nejvyšším zemským sudím. Tento úsek jeho života byl navíc plný na události takového charakteru, které ho ovlivnily z hlediska osobního i profesního. První kavalírska cesta, konverze a sňatek s Lucií Otýlí z Hradce již byli zmíněny, takže připomenu, že v krátkém čase po svatbě se manželům narodili dědicové, což byl v novověkém významný krok, protože zachování rodu bylo v chápání novověké společnosti velice důležité.

Ve svých úřadech se zapojil do celé řady událostí, ve kterých vždy dokazoval svou věrnost vládnoucími panovníkovi z rodu Habsburků. V průběhu sporu císaře Rudolfa II. s arciknížetem Matyášem podporoval na Moravě zemského hejtmana, při tažení Matyášova vojska na Prahu, které předcházelo Libeňskému míru, se postavil jednoznačně na stranu vládnoucího císaře. Snažil se i zabránit přijetí Majestátu, když argumentoval, že o záležitost

víry může rozhodovat pouze papež, čímž dokazoval svůj upřímný vztah ke katolictví. Loajální byl i za vpádu pasovských, za což byl obviněn ze spoluúčasti na akcích pasovského vojska, to mu nebylo prokázáno, ale stejně přišel o úřad karlštejnského purkrabí. I přes tuto osobní prohru se ještě v počátku vlády nového krále Matyáše dokázal vrátit do vysoké politiky. Ve svých úřadech pak věrně sloužil i tomuto panovníkovi. Nejvýznamnějším politickým krokem v předbělohorském období se pak stala Vilémova podpora Ferdinanda Štýrského při volbě českého krále v roce 1617. Vilémova řeč na sněmu byla pro zdar volby vskutku důležitá. Nový král Ferdinand II. ho za to jmenoval místodržitelem a odměnil stříbrnými šperky. Třetí pražská defenestrace, která měla být pro trestem smrti, se pak vlastně stala odrazovým můstkem k pobělohorské zářivé kariéře. Kdy byl oceňován tituly i funkcemi. Přesto se mi v práci podařilo dokázat, že předbělohorská etapa života Viléma Slavaty byla plná na události, které ovlivnily nejen osobu tohoto aristokrata a jeho blízké, ale měly význam i v kontextu celého Českého království.

Pro větší názornost jsem na závěr zařadil kapitolu, která se zabývá životem raně novověkého šlechtice a uměleckým ztvárněním nejvýznamnějších událostí této éry v beletrii, filmu, výtvarném umění či na divadle. Ve své práci jsem se tedy pokusil poupravit pohled na člověka pevně spjatého s osudy Království českého v předbělohorském i pobělohorském období, na nějž je v uměleckém prostotu pohlíženo pouze jako na nedobrovolného aktéra defenestrace. Bohužel musím na tomto místě napsat, že obraz druhého života Viléma Slavaty je reflektován pouze v řadě zobrazování právě události z 23. května 1618. Domnívám se, že v souvislosti s takto významnou osobností 17. století by zaměřená pozornost na zobrazování Slavatových osudů měla být o poznání větší. Jelikož tomu tak není, zakomponoval jsem do kapitoly alespoň divadelní hru z prostředí Jindřichova Hradce, kde Vilém vystupuje a dvě pověsti z rodové historie.

Na úplný závěr bych rád napsal, že jakkoli byl Vilém osobností rozporuplnou, což bylo často v řadě historických pracích zdůrazňováno, našel jsem v jeho životních osudech důkazy, které jasně vymezovaly jeho postoje a přesvědčení. Po konverzi se stal člověkem hluboce a upřímně věřícím, což opakovaně dokazoval. Byl loajální vůči panovníkům, kterým sloužil, ale snažil se před nimi hájit zájmy Českého království. Bylo mu vyčítáno, že trval na potrestání poražených stavů, což byla pravda, ale navrhoval pouze konfiskace, nikoli tresty hrdelní. Nelze se mu ovšem divit, že žádal potrestání vzbouřenců. Za prvé jim jistě nemohl odpustit defenestraci a za druhé to, že se postavili legitimně zvolenému králi. Když v závěru života

pobýval ve Vídni, kam víceméně natrvalo přesídlil po smrti své manželky, snažil se hájit práva Českého království a české šlechty. O jeho upřímném vztahu k rodné zemi svědčil i fakt, že mluvil i psal česky.

Mým cílem bylo přiblížit osobnost Viléma Slavaty jinak, než na něj bylo tradičně pohlíženo, pevně věřím, že se mi to, alespoň částečně, podařilo.

7 Seznam pramenů a literatury

7.1 Archivní fondy

- SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka

7.2 Vydané prameny

- Johann Phillip ABELIN, *Theatrum Europaeum oder Beschreibung aller denkwürdigen Geschichten, so hin und wieder. fürnemlich in Europa von 1617 sich zugetragen, 1618–1629.*
- František DVORSKÝ (ed.), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích, Díl XXVII, Dopisy Karla st. z Žerotína 1591–1610*, Praha 1904.
- Hermann FORST (hg.), *Politische correspondenz des Grafen Franz Wilhelm von Wartenberg, Bischoffs von Osnabrück, aus den Jahren 1621–1631*, s. 8–10.
- Ivan HLAVÁČEK (ed.), *Petr z Mladoňovic, Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 23–160.
- Ivan HLAVÁČEK (ed.), *Stížný list české a moravské šlechty*, in: *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Praha 1981, s. 198–204.
- Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká*, Praha 1984.
- Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, Svazek 1.: 1608-1609, 1618-1619*, Praha 1866.
- Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, Svazek 2. 1611, 1615, 1617–1619*, Praha 1868.
- Josef JIREČEK (ed.), *Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, Děje království uherského za panování Ferdinanda I., Svazek I. Od Léta 1526–1546*, Vídeň 1857.
- Jaroslav KAŠPAR (ed.) *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980.
- Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana: Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997.
- Šimon LOMNICKÝ Z BUDČE, *Epithalamium To gest: Swatebnij Rytmy, a nebo Spěw, ku Poctiwosti Nowých ctných Poctiwých Manželů. Vrozeného Pána, Pana Wyléma Slawaty z Chlumu, a z Kossmberka. Geho milosti Cýsaře Ržijmského Rudolffá Druhého, Raddy a Komornijka, yakožto Zěnicha. A Vrozené Panny, Panny*

Lucye Ottylye Sslechtičny z Hradce, yakožto Newěsty: Kteřžto Nowij Manželé, w Staw Swatého Manželstwa, spolu rádně a Křestiansky wstaupili, a Swatebnij Weselij na Hradcy konali, s mnohau slawnostij, a při přijtomnosti, Gich milosti mnohých slawných Panů a Hostij, w Neděli po S. Třech Králijch. To gest 13.dne Januarij, Léta ssstiasně nastalého. 1602, Praha 1602.

- Jiří MIKULEC (ed.) *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, Praha 1996.
- Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I–II*, Praha 1985.
- Friedel PICK (ed.), *Pragensia. II, Der Prager Fenstersturz i. J. 1618*, Praha 1918.
- Antonín REZEK (ed.), *Zápisky Viléma Slavaty z let 1601–1603*, Praha 1887.
- Václav ŠUBERT (ed.), *Apologie druhá stavův království Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí spůsobou přijímajících, která, roku 1618 na ospravedlnění Čechův před Evropou od týchž pánův stavův v českém i německém jazyku tiskem vydaná*, Praha 1862.
- František TEPLÝ (ed.), *Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem*, Sborník historického kroužku 13, 1912, s. 205–221.
- František TEPLÝ (ed.), *Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem*, Sborník historického kroužku 14, 1913, s. 25–41, 171–181.

7.3 Literatura

- František Michálek BARTOŠ, *Budovec a Slavata*, Časopis Matice Moravské 70, 1951, s. 486–494.
- Jan František BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhu českých*, 1. díl, kap. 34, s. 289.
- Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1882.
- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.
- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.
- Václav BŮŽEK a kolektiv, *Společnost českých zemí v raném novověku*, Praha 2010.
- Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 35–44.
- František Miroslav ČAPEK, *Šimon Lomnický z Budče*, České Budějovice, 1907.
- František ČAPKA, *Slovník českých a světových dějin*, Brno 1998.
- Jaroslav ČECHURA, 5. 5. 1609. *Zlom v nejdelším sněmu českých dějin. Generální zkouška stavovského povstání*, Praha 2009.

- Jaroslav ČECHURA, *Z moravského úřadování Viléma Slavaty*, in: Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové*, Praha 2006, s. 142–154.
- Petr ČORNEJ, *30. 7. 1419 – První pražská defenestrace: krvavá neděle uprostřed léta*, Praha 2010.
- Arnošt DENIS, *Konec samostatnosti české. Defenestrace pražská*, 2. opr. vyd., Praha 1909.
- Jan DOBEŠ – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*, Praha 2005.
- Josef DOBIÁŠ, *Vilém Slavata*, Časopis historický 1, 1881, s. 267–309.
- Josef DOBIÁŠ, *Vilém Slavata*, Časopis historický 2, 1882, s. 34–56.
- Tomáš DURDÍK – Viktor SUŠICKÝ (edd.), *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků*, Praha 2012.
- Jaroslav DURYCH, *Bloudění*, 1929.
- Jaroslav DURYCH, *Rekviem*, 1930.
- Jiří DVORSKÝ – Rudolf CHADRABA, *Votivní obraz Viléma Slavaty v Telči*, Umění 38, 1990, č. 2, s. 128–140.
- Zdeněk FIALA a kolektiv, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*, Praha 1986.
- Zdeněk FIALA a kolektiv, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VI*, Praha 1989.
- Jindřich FRANCEK, *Jičín*, Praha; Litomyšl 2004.
- Jindřich FRANCEK, *Příběh tajné lásky. Eliška Kateřina Smiřická a její sexuální skandál*. Praha 2005.
- Jindřich FRANCEK, *24. 10. 1517 - Svatováclavská smlouva: urození versus neurození*. Praha 2006.
- Julius GLÜCKLICH, *Koncept Majestátu a vznik Porovnání*, Český časopis historický 23, 1917, s. 110–128.
- Jan HALADA, *Lexikon české šlechty*, Praha 1999.
- Václav HÁLEK, *Obrácení se Michala Slavaty ke katolické víře*, Časopis katolického duchovenstva, roč. XXIII, č. 4, Praha 1892.
- Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*. Praha 1996.

- Jan HEROUT, *Košumberk*. Pardubice 1962.
- Karel HODINÁŘ – Václav KLÍMA (ed.), *Kronika města Kostelce nad Černými Lesy*. Kostelec nad Černými Lesy 1912.
- Zdeněk HOJDA, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa. Praha 1986.
- Martin HOLÝ, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, Historická demografie 27, 2003, s. 15–33.
- Martin HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010.
- Josef HRDLIČKA, *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, Jihočeský sborník historický 69–70, 2000–2001, s. 188–208.
- Josef HRDLIČKA, *Slavatova obrana jezuitského řádu a jeho představy o konfesijním uspořádání Čech z počátku dvacátých let 17. století*, Folia Historica Bohemica 23, 2008, s. 225–248.
- Josef HRDLIČKA, *Synové „velkých otců.“ Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty*, in: Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740), Opera historica 10, 2003, s. 253.
- Josef HRDLIČKA – Markéta HRDLIČKOVÁ – Antonín BÍNA, *Telč. Dobrý důvod*, Telč 2007.
- Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1997.
- Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2003.
- Josef JANÁČEK, *České dějiny I. Doba předbělohorská. Kniha I, díl II*. Praha 1984.
- Václav Vladimír JENÍČEK, *Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549–1599. Přehled dějin hradu i rodu*, Praha 1939.
- Luděk JIRÁSKO, *Jindřichohradecká jezuitská kolej*. Národní muzeum fotografie, Jindřichův Hradec 2006.
- Josef JIREČEK, *Leben des obersten Hofkanzlers von Böhmen Wilhelm Grafen Slavata*. Prag: Verlag der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1876.
- Josef JIREČEK, *Přestoupení Viléma Slavaty k církvi katolické*, Časopis katolického duchovenstva 3, 1862, s. 425–434.
- Pavel JUŘÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha 2010.
- Pavel JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014, s. 250.

- Jiří JUST, 9. 7. 1609. *Rudolfův majestát. Světla a stíny náboženské svobody*. Praha 2009.
- Jan KILIÁN, 11. 12. 1617 - zboření kostela v Hrobu: na cestě k defenestraci, Praha 2007.
- Jan KLÍK – Jakub PAVEL, Červená Lhota. *Státní zámek a památky v okolí*. Praha 1959.
- Tomáš KNOZ, Karel starší ze Žerotína. *Don Quijote v labyrintu světa*. Praha 2008.
- Marie Š. KOLDINSKÁ, Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: *cesta intelektuála k popravišti*, Praha 2004.
- Ivan KOŘÁN, *Umění a umělci baroka v Hradci Králové*, Umění 19, 1971.
- Eva KOTULOVÁ, Červená Lhota. České Budějovice 1981.
- Pavel KRÁL, *Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenberku*, Opera historica 16, 2005, č. 2, s.
- Kamil KROFTA, *Zápisky Viléma Slavaty o věcech moravských z let 1607, 1608, 1613–1615*, Český časopis historický 16, 1910, s. 44–51.
- Kamil KROFTA, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909.
- Jiří KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených: kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov 2013.
- Jiří KUBEŠ, *Vilém Slavata a jeho hejtmani. K anatomii prestiže raně novověké šlechty*, Historický Obzor 12, 2001, č. 3–4, s. 70–75.
- Jiří KUBEŠ, *Sídla Jana Jiřího hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka (1634/37–1689) v proměně*, in: Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, 9 (2003).
- Jan P. KUČERA, 8. 11. 1620. *Bílá hora. O potracení starobylé slávy české*, Praha 2003.
- Václav LEDVINKA, Bohumil MRÁZ, Vít VLNAS, *Pražské paláce*, Praha 1995, s. 133–136.
- Václav LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce pod Stupni. (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze)*, Folia Historica Bohemica 10, 1986, s. 269–316.
- Václav LEDVINKA, *Item poddané své spravedlivé chrániti, opatrovati a spravovati máme... (K vývoji sociálních a náboženských poměrů na dominiu pánů z Hradce mezi*

lety 1547 a 1627), in: Jaroslav PÁNEK – Miloslav POLÍVKA – Noemi RAJCHRTOVÁ (edd.), *Husitství – Reformace – Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, Praha 1994, s. 815–830.

- Václav LEDVINKA, *Rezidence feudálního velmože v předbělohorské Praze, Pražské sídlo pánů z Hradce ve 2. polovině 16. století*, Documenta pragensia 9, 1991, s. 106–121.
- Fridolín MACHÁČEK, *Defenestrace pražská r. 1618*, Praha 1908.
- Karel MALÝ, *Česká konfederace a Obnovené zřízení zemské – dvě české ústavy z počátku 17. století*, in: Karel MALÝ – Ladislav SOUKUP (edd.), *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918. Sborník příspěvků*, Praha 2006, s. 30–44.
- Jiří MAŘÁNEK, *Rožmberská trilogie (Barbar Vok, Romance o Závěšovi, Petr Kajčíník)*, 1938, 1940, 1942.
- Petr MATOUŠ, *Carolus Felix a S. Theresia. Příspěvek k poznání karmelitánského řádu*, České Budějovice 1999.
- Petr MAŤA, *Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta*, Jihočeský sborník historický 66–67, 1998, s. 111–117.
- Petr MAŤA, *Římské oslavy začátku jubilejního léta 1600 ve zprávě českého svědka*, Souvislosti 13, čís. 1, 2002, s. 64–69.
- Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.
- Petr MAŤA, *Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998, s. 513–552.
- Václav MATOUŠEK, *Hrad Chlum. Podoubraví 3*, 1936.
- Jan MUK, *Adam Michna z Otradovic, básník a skladatel českého baroka*, Jindřichův Hradec 1941.
- Jan MUK, *Slavatovy právní názory o hodnosti nejvyššího purkrabí a kancléře českého*, Praha 1930.
- Jan MUK, *Jindřichův Hradec*. České Budějovice 1960.
- Karel MÜLLER, *Tři evangeličtí studenti z českých zemí v Padově na konci 16. století*, Z kralické tvrze 12, 1985, s. 16–23.
- Josef NOVÁK, *Slavatové a umění výtvarné*, Památky archeologické 29, 1917, s. 17–36.

- Otakar ODLOŽILÍK, *Karel starší ze Žerotína 1564–1636*, Praha 1936.
- Jan Evangelista ORTH, *Nástin historicko-kulturního obrazu Jindřichova Hradce od r. 1618 až do sklonku minulého století*, Jindřichův Hradec 1887.
- Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové: velmoži české renesance*, Praha 1989.
- Jaroslav PÁNEK, *Petr Vok: Život renesančního kavalíra*, Praha 2010.
- Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, Praha 2013, s. 377–380.
- Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, Praha 2004.
- Miloš POJAR, *Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu*, Praha 1998.
- Antonín POLÁCH, *Cti otce svého, ale miluj ženu svou*, 2010.
- Noemi RAJCHRTOVÁ, *Václav Budovec z Budova*, Praha 1984.
- František ROUBÍK, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577–1749*, Sborník archivních prací 17, 1967, s. 580–587.
- František RULL, *Monografie města Jindřichova Hradce*, Jindřichův Hradec 1875, s. 91.
- Václav RYNEŠ, *Palladium země České*, Praha 1948.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I–XV*, Praha 1882–1927.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království českého I*, Praha 1882, s. 104–107.
- Jiří SEHNAL, *Adam Michna z Otradovic – skladatel*, Olomouc 2013.
- Jan ŠMÍD, *Dějiny Chrasti od nejstarších dob do roku 1848*, Chrast 1935.
- František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce, I/3*, Jindřichův Hradec 1935.
- Karel TIEFTRUNK, *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. L. 1547*, Praha 1872.
- Zdenka TICHÁ, *Adam Václav Michna z Otradovic*, Praha 1976.
- František TISCHER, *Slavata po defenestraci*, Český časopis historický 28, 1922, s. 175–185.
- Petr VOREL, *Stavovský odboj roku 1547 (První krize habsburské monarchie)*. Pardubice – Praha 1999.
- Petr VOREL, *Velké dějiny zemí Koruny české VII*, Praha 2005, s. 149–168.
- Adolf WENIG, *Moravskoslezské pověsti*, Praha 1933. s. 15 – 21.

- Thomas WINKELBAUER, *Kariéristé, nebo zbožní mužové? Konvertité ze šlechtických kruhů v českých a rakouských zemích kolem roku 1600*, in: Eliška Fučíková – Ladislav Čepička (edd.), Valdštejn. Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae? Praha 2007, s. 62–69.
- Thomas WINKELBAUER, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, Český časopis historický 98, 2000, s. 476–540.
- Thomas WINKELBAUER, *Konvertita*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), Člověk českého raného novověku, Praha 2007, s. 275–296.

7.4 Kvalifikační práce

- Martin CIMPA, *Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka*, Ústav světových dějin FF UK, Praha 2014.

7.5 Hrané filmy

- Martin FRIČ (rež.), *Císařův pekař a pekařův císař*, Československo 1951.
- Vladimír KAVČIAK (rež.), *Popel a hvězdy*, Československo 1990.
- Miloslav LUTHER (rež.), *Lékař umírajícího času*, Československo 1983.
- Karel STEKLÝ (rež.), *Svatby pana Voka*, Československo 1970.
- Karel STEKLÝ (rež.), *Pan Vok odchází*, Československo 1979.
- Otakar VÁVRA (rež.), *Cech panen kutnohorských*, Československo 1938.
- Otakar VÁVRA (rež.), *Putování Jana Amose*, Československo 1983.

8 Obrazová příloha

- Obrázek 1 – Přehledová mapa sídel rodu Slavatů, s. 61, autor: Marek Cimpl, mapový podklad
https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1bsmukktxl_iptePez2zUlt2yDgM.
- Obrázek 2 – erb Slavatů z Chlumu a Košumberka, s. 62,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:COA_of_Slavata_Family.jpg
- Obrázek 3 – erb Slavatů půlený s erbem pánů z Hradce, s. 63, SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec (převzato z knihy Pavel JUŘÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha 2010, s. 185.)
- Obrázek 4 – erb pánů z Hradce, s. 63, <http://www.zirovnice.cz/erb-panu-z-hradce/d-88275/p1=22651>
- Obrázek 5 – erb Slavatů po roce 1622, s. 64,
<http://heraldikus.wz.cz/roderb/s/slavatachlumu1.htm>
- Obrázek 6 – erb Slavatů po roce 1642, s. 65, Pavel JUŘÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha 2010, s. 184.
- Obrázek 7 – Pražská defenestrace, s. 104,
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Defenestrace#/media/File:Prager.Fenstersturz.1618.jpg>;
Mědirytina Matthäuse Meriana z cyklu *Theatrum Europaeum* od Johanna Philippa Abelina.
- Obrázek 8 – Defenestrace podle holandského letáku, s. 105, *Der Prager Fenstersturz i. J. 1618 Flugblätter und Ubildungen*, s. 7.
- Obrázek 9 – Glorifikace zachránění Viléma Slavaty a jeho druhů při vyhození z okna Pražského hradu dne 23. května 1618, s. 107, Státní zámek Jindřichův Hradec, státní zámek Telč (převzato z knihy Pavel JUŘÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha 2010, s. 32)
- Obrázek 10 – Stavové u paní Polyxeny, s. 108, <http://www.filokartie.cz/prazska-defenestrace-23-5-1618-na-pohlednicich-r-16-c-460>.
- Obrázek 11 – Karel SVOBODA, *Smetání místodržících na hradě pražském 1618*, 1844, s. 108 (převzato z https://cs.wikipedia.org/wiki/Defenestrace#/media/File:Karel_Svoboda_Defenestrace.jpg)
- Obrázek 12 – Václav BROŽÍK, *Pražská defenestrace*, 1889, s. 109 (převzato z <http://www.filokartie.cz/prazska-defenestrace-23-5-1618-na-pohlednicich-r-16-c-460>)